

Bureau Bartels

beleidsadvies | onderzoek

Stationsplein 69
3818 LE Amersfoort
Postbus 318
3800 AH Amersfoort
Telefoon: 033-4792020
E-mail: info@brtls.nl
www.bureaubartels.nl

ONDERZOEK KLEINE KINDERCENTRA

Eindrapport
Uitgebracht op verzoek van
het ministerie van Sociale Zaken en Werkgelegenheid
Amersfoort, 28 oktober 2013

VOORWOORD

In opdracht van het ministerie van Sociale Zaken en Werkgelegenheid heeft Bureau Bartels in de periode van februari tot en met oktober 2013 een onderzoek uitgevoerd, waarin is nagegaan of de omstandigheden waaronder kinderopvang plaatsvindt in kleine kindercentra verschilt van de omstandigheden in middelgrote en grote kindercentra en bij gastouders. Van de uitkomsten van dit onderzoek wordt in deze rapportage verslag gedaan.

Op deze plaats willen we de personen bedanken die een bijdrage hebben geleverd aan het onderzoek. In de eerste plaats bedanken we de sleutelpersonen die we in de eerste fase van het onderzoek gesproken hebben. Daarnaast gaat onze dank uit naar de vertegenwoordigers van de kinderopvanglocaties die hun medewerking aan het onderzoek hebben verleend. Tot slot bedanken wij de leden van de begeleidingscommissie – mevrouw B. Tukul en de heer K. Romme (beiden van het ministerie van SZW), de heer G. Jellesma en mevrouw S. Plaisier (beiden van BOinK), mevrouw C. Bodenstaff (Brancheorganisatie Kinderopvang), mevrouw S. Beerbaum (Vereniging Nederlandse Gemeenten) en mevrouw G. Kalisvaart (GGD Nederland) – voor de prettige samenwerking en hun deskundig advies.

Bureau Bartels B.V.
Amersfoort

INHOUD

1.	INLEIDING	1
1.1	Aanleiding	1
1.2	Doelstelling en aanpak onderzoek	1
1.3	Leeswijzer	4
2.	VERSCHILLEN IN WETTELIJKE EISEN	5
2.1	Inleiding	5
2.2	Gemiddeld aantal overtredingen	6
2.3	Domein personeel	7
2.4	Domein veiligheid en gezondheid	9
2.5	Domein accommodatie en inrichting	10
2.6	Domein groepsgrootte en BKR	12
2.7	Domein pedagogisch beleid en praktijk	14
3.	KENMERKEN VAN KINDERCENTRA EN GASTOUDERS	17
3.1	Inleiding	17
3.2	Algemene kenmerken betrokken kindercentra	17
3.3	Algemene kenmerken betrokken gastouders	21
3.4	Kenmerken van aanbod kindercentra en gastouders	22
3.5	Achtergronden en motieven kleine kindercentra	28
4.	PERSONEEL	33
4.1	Inleiding	33
4.2	Inzet personeel	33
4.3	Inzet van stagiairs	38
4.4	Risicominimalisering	39
5.	PEDAGOGISCH BELEID	49
5.1	Inleiding	49
5.2	Uitgangspunten pedagogisch beleid	49
5.3	Gebruikte bronnen bij pedagogisch beleid	52
5.4	Pedagogisch beleid en medewerkers	58
5.5	Pedagogisch beleid en ouders	63
6.	OUDERBETROKKENHEID EN SAMENWERKING	65
6.1	Inleiding	65
6.2	Ouderbetrokkenheid	65
6.3	Samenwerking met externe partijen	72

6.4	Netwerken en extern advies	73
7.	SAMENVATTENDE CONCLUSIES	75
7.1	Inleiding	75
7.2	Samenvattende conclusies wettelijke observatiecriteria	75
7.3	Samenvattende conclusies bovenwettelijke observatiecriteria	76
BIJLAGE I	PRIORITAIRE INSPECTIE-ITEMS	81
BIJLAGE II	INDICATORENSET BOVENWETTELIJKE CRITERIA	85

1. INLEIDING

1.1 Aanleiding

De kwaliteit van de kinderopvang is een belangrijk onderwerp, zowel voor de sector zelf, voor ouders als voor de overheid. De Wet kinderopvang en peuterspeelzalen stelt ook eisen aan de kwaliteit van de kinderopvang. Het ministerie van Sociale Zaken en Werkgelegenheid is beleidsmatig verantwoordelijk voor de kinderopvang.

Bij het ministerie bestond behoefte aan inzicht in de relatie tussen de schaalgrootte van kinderopvanglocaties en de omstandigheden waaronder kinderopvang wordt aangeboden. Om dit inzicht te verkrijgen heeft het ministerie aan Bureau Bartels de opdracht gegeven om te onderzoeken of zich in deze omstandigheden verschillen voordoen tussen kleine, middelgrote en grote locaties van dagopvang en BSO. Daarnaast zijn vergelijkingen gemaakt tussen omstandigheden bij kleine kindercentra en de opvang zoals die bij gastouders plaats vindt. Het onderzoek heeft plaatsgevonden in de periode van januari tot en met oktober 2013. In deze rapportage doen we verslag van de bevindingen.

1.2 Doelstelling en aanpak onderzoek

In deze paragraaf gaan we achtereenvolgens in op de probleemstelling en de aanpak van het onderzoek.

Doelstelling

De centrale doelstelling van het onderzoek luidde als volgt:

Het verkrijgen van inzicht in de omstandigheden waaronder opvang in kleine kindercentra plaatsvindt en in (eventuele) verschillen daarin ten opzichte van grotere kindercentra en gastouders

In samenspraak met de opdrachtgever hebben we kleine kindercentra gedefinieerd als kinderdagverblijven met maximaal 6 kindplaatsen en BSO's met maximaal 10 kindplaatsen. Deze grens is gehanteerd omdat het bij dit aantal kindplaatsen mogelijk is om met één pedagogisch medewerker op de locatie (groep) te werken. Deze kleine kindercentra zijn vergeleken met middelgrote en grote kindercentra. De afbakening van deze groepen komt aan bod in paragraaf 2.2. Belangrijk om op te merken is dat – wanneer we in dit rapport spreken van kindercentra – het gaat om kinderdagverblijven en BSO's op locatieniveau (en niet op organisatieniveau).

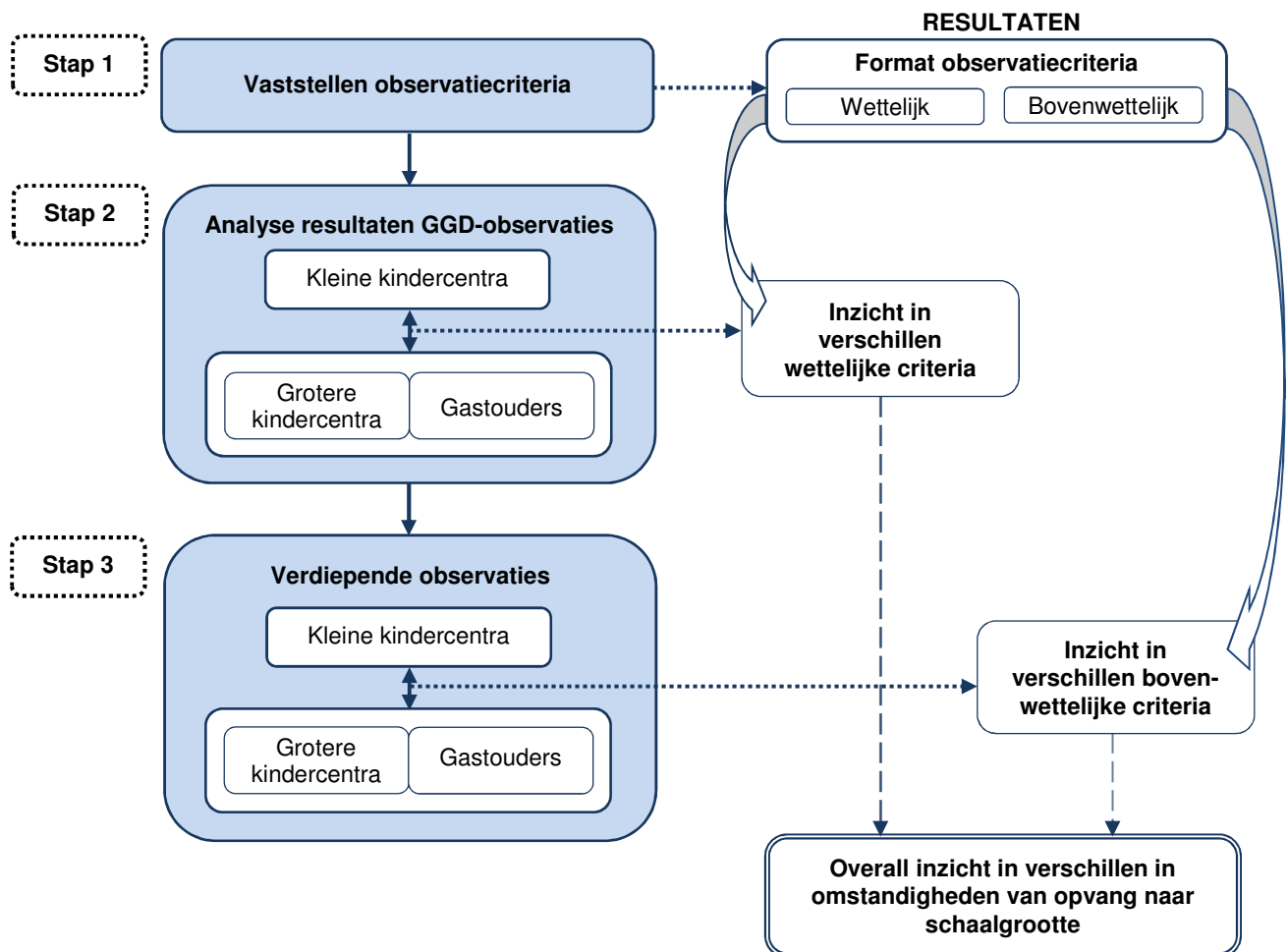
Zoals hiervoor aangegeven, zijn de kleine kindercentra tevens vergeleken met de opvang bij gastouders. Wat de gastouderopvang betreft, geldt dat de Wet kinderopvang en kwaliteitseisen peuterspeelzalen grenzen stelt aan het maximale aantal kinderen dat op het woonadres van de gastouder opgevangen mag worden. Gastouders mogen namelijk – inclusief hun eigen kinderen – tegelijkertijd maximaal zes kinderen van 0 tot 13 jaar

opvangen¹. Wat het aantal maximaal op te vangen kinderen betreft zijn gastouders daarmee dus min of meer vergelijkbaar met de kleine kindercentra zoals hierboven afgebakend.

Aanpak onderzoek

In schema 1.1 hebben we onze aanpak van het onderzoek samengevat.

Schema 1.1 Stappenplan onderzoek kleine kindercentra

Uit het bovenstaande schema volgt dat we qua aanpak van het onderzoek een **'drietrapsraket'** gehanteerd hebben die we nu zullen uitwerken.

Stap 1 Vaststellen observatiecriteria

De **eerste stap** bestond er uit dat we in samenspraak met de opdrachtgever vastgesteld hebben welke observatiecriteria gehanteerd zouden worden om de omstandigheden in kleine kindercentra te vergelijken met grotere kindercentra en gastouders. Daarbij dienden niet alleen wettelijke minimumeisen maar ook bovenwettelijke prestaties betrokken te worden.

¹ Afhankelijk van de leeftijd van de kinderen gelden voor de gastouderopvang op dit punt nog wel aanvullende eisen (zie artikel 13 van de ministeriële regeling kwaliteit).

Wat de **wettelijke minimumeisen** betreft spelen de GGD's een belangrijke rol. Zij toetsen namelijk in opdracht van gemeenten – die in formele zin belast zijn met het toezicht en de handhaving op de kwaliteit van kinderopvang – in hoeverre kindercentra en gastouderopvang aan deze eisen voldoen. Daartoe worden inspecties uitgevoerd aan de hand van inspectie-items. In het onderzoek hebben we ons bij de kindercentra geconcentreerd op een aantal prioritaire inspectie-items die we in samenspraak met de opdrachtgever/begeleidingscommissie geselecteerd hebben (zie bijlage I)². Voor de gastouders gelden eigen inspectie-items. We hebben in dit onderzoek uitsluitend de items meegenomen die (grotendeels) vergelijkbaar zijn met die in dagopvang en BSO (zie eveneens bijlage I).

Ten aanzien van de **bovenwettelijke eisen** hebben we in samenspraak met de begeleidingscommissie een indicatorenset samengesteld. Deze indicatorenset hebben we in bijlage II opgenomen.

Stap 2 Analyse resultaten GGD-observaties

De resultaten van GGD-inspecties worden vastgelegd in een databestand dat bekend staat onder de naam 'GIR Inspecteren'. In de tweede stap van het onderzoek hebben we analyses van dit bestand uitgevoerd. Daarbij zijn we – voor de geselecteerde (prioritaire) wettelijke observatiecriteria – nagegaan in hoeverre en op welke punten de resultaten van GGD-inspecties verschillen tussen de drie grootteklassen en tussen kleine kindercentra en gastouders. De resultaten van deze analyses staan in hoofdstuk 2 samengevat.

Stap 3 Verdiepende observaties

In de derde stap van het onderzoek hebben we op locatie bij kindercentra en gastouders gesprekken gevoerd met locatiemanagers en (indien relevant³) pedagogisch medewerkers en hebben we (in beperkte mate) ook observaties uitgevoerd. Deze gesprekken en observaties waren bedoeld om gegevens te verzamelen voor de indicatorenset van de bovenwettelijke criteria. In totaal hebben we 28 kleinere kindercentra, 24 middelgrote kindercentra, 31 grotere kindercentra en 16 gastouders bezocht. Bij een deel van de (met name kleine) kindercentra hebben we overigens niet de locatiemanager maar de houder gesproken. Met het oog op de leesbaarheid spreken we in de rest van het rapport – tenzij anders aangegeven - over locatiemanagers (ook waar we de houder hebben gesproken).

De adressen van de locaties van deze kindercentra en gastouders hebben we verkregen uit het Landelijk Register Kinderopvang en Peuterspeelzalen (LRKP). Daarbij was het zo dat het aantal kleine kinderdagverblijven vrij beperkt was (namelijk 64). In onze aanpak hebben we er voor gekozen om al deze kleine kinderdagverblijven in onze steekproef op te nemen. Vervolgens hebben we in de regionale nabijheid van de geselecteerde kleine kinderdagverblijven op aselechte wijze een aantal kleine BSO-locaties alsmede (middel)grote dagverblijven en BSO-locaties en gastouders geselecteerd.

² Dit zijn items die in het onderzoek '*Ernst van door GGD geconstateerde gebreken kinderopvangcentra, gastouderbureaus en gastouders*' uit 2011 als prioritair werden aangemerkt, omdat ze volgens het ministerie van prioritair belang zijn voor de kwaliteit van de kinderopvang.

³ Bij kleine kindercentra is de locatiemanager dikwijls ook de pedagogische medewerker.

In tabel 1.1 hebben we inzicht gegeven in het aantal kindercentra en gastouders dat we benaderd hebben om te participeren in het onderzoek en de respons die daarmee verkregen is.

Tabel 1.1 Respons onder typen kindercentra en gastouders

Aspect	KDV	BSO	GO	Totaal
Brutosteekproef	165	179	62	406
- Na herhaaldelijke pogingen niet bereikt	46	77	11	134
- Niet meer gebeld i.v.m. behalen streefaantal groep	64	45	-	109
- Locatie bestaat niet meer	4	5	5	14
- Geen telefoonnummer bekend	-	1	29	30
Nettosteekproef	51	51	17	119
- Non-respons (geen tijd/interesse)	7	12	1	20
Respons (absoluut)	44	39	16	99
Respons (relatief)	86%	77%	94%	83%

De resultaten van de voorgaande stappen hebben we geanalyseerd en de uitkomsten daarvan verwerkt in deze rapportage. Daarbij willen we opmerken dat de in de tabellen opgenomen percentages alleen betrekken hebben op de uitkomsten van dit onderzoek (en dus gebaseerd zijn op een beperkt aantal waarnemingen). De percentages zijn bedoeld om het al of niet bestaan van verschillen tussen kleine, middelgrote en grote locaties op te sporen en zijn niet per definitie representatief voor de gehele sector.

1.3 Leeswijzer

De opbouw van dit rapport ziet er als volgt uit. In het volgende hoofdstuk presenteren we eerst – zoals gezegd – de resultaten van de analyses van GIR Inspecteren. Daarmee kunnen we dus inzicht krijgen in de mate waarin en de punten waarop zich verschillen voordoen tussen enerzijds kleinere kindercentra en anderzijds grotere kindercentra en gastouders waar het gaat om een aantal prioritaire wettelijke eisen.

In de hoofdstukken 3 tot en met 6 staan de resultaten van onze locatiebezoeken centraal. In hoofdstuk 3 presenteren we eerst een aantal algemene kenmerken van de kindercentra en gastouders die we geconsulteerd hebben. In hoofdstuk 4 verleggen we de aandacht naar personele aspecten terwijl we in hoofdstuk 5 inzoomen op het pedagogisch beleid. In hoofdstuk 6 gaan we in op de betrokkenheid van ouders en de samenwerking met andere partijen. We ronden deze rapportage af met hoofdstuk 7 waarin we de samenvattende conclusies zullen presenteren.

De percentages in de tabellen tellen soms niet op tot 100%. Dit komt door afrondingsverschillen. Voor de duidelijkheid hebben we in de totaal kolom toch altijd 100% weergegeven. Daarnaast spreken we in de tekst op sommige plaatsen van ‘grotere’ kinderopvanglocaties. Wanneer dit gemeld staat heeft het betrekking op zowel de middelgrote als de grote locaties.

2. VERSCHILLEN IN WETTELIJKE EISEN

2.1 Inleiding

Om een eerste beeld te krijgen van de omstandigheden waaronder kinderopvang in kindercentra van verschillende omvang alsmede bij gastouders plaatsvindt, hebben we allereerst een meer kwantitatieve analyse uitgevoerd op basis van de gegevens in GIR Inspecteren. Zoals gezegd, bevat GIR Inspecteren de resultaten van GGD-inspecties van locaties van kinderopvang. In onze analyses hebben we ons geconcentreerd op de resultaten van de reguliere GGD-inspecties⁴ in 2012⁵. Binnen elk van de onderscheiden inspectiedomeinen die de GGD hanteert, hebben we ingezoomd op de geselecteerde prioritaire inspectie-items (zie bijlage II).

Alvorens de uitkomsten te presenteren, zullen we hieronder eerst de afbakening van de verschillende typen kindercentra nader toelichten. In samenspraak met de begeleidingscommissie heeft deze afbakening in eerste instantie plaatsgevonden op basis van het aantal groepen. Gezien het feit dat in GIR Inspecteren geen gegevens over het aantal groepen per locatie zijn opgenomen, maar wel over het aantal kindplaatsen, hebben we vervolgens een vertaling gemaakt van het aantal groepen naar het aantal kindplaatsen. In tabel 2.1 is dit weergegeven.

Tabel 2.1 Afbakening van de onderscheiden typen locaties en aantal inspecties

Type	O.b.v. aantal groepen	O.b.v. aantal kindplaatsen	Aantal inspecties
Dagopvang/kinderdagverblijven			
KDV klein	1 groep	Tot en met 6 kindplaatsen	80
KDV middelgroot	Maximaal 2 groepen	7 tot en met 24 kindplaatsen	1.501
KDV groot	Van 3 tot 8 groepen	25 tot en met 92 kindplaatsen	2.491
Buitenschoolse opvang			
BSO klein	1 groep	Tot en met 10 kindplaatsen	147
BSO middelgroot	Maximaal 2 groepen	11 tot en met 40 kindplaatsen	3.114
BSO groot	Van 3 tot 8 groepen	41 tot en met 150 kindplaatsen	1.283
Gastouders	-	-	3.756

In bovenstaande tabel is ook het aantal reguliere en afgesloten inspecties weergegeven dat in 2012 per onderscheiden groep in GIR Inspecteren was ingevoerd. Deze inspecties hebben we allemaal meegenomen in de analyse.

⁴ Naast reguliere inspecties kunnen er ook nog andere typen inspecties plaatsvinden zoals 'onderzoek voor registratie' (bij nieuw te starten kindercentra) of 'nader onderzoek' bij geconstateerde gebreken.

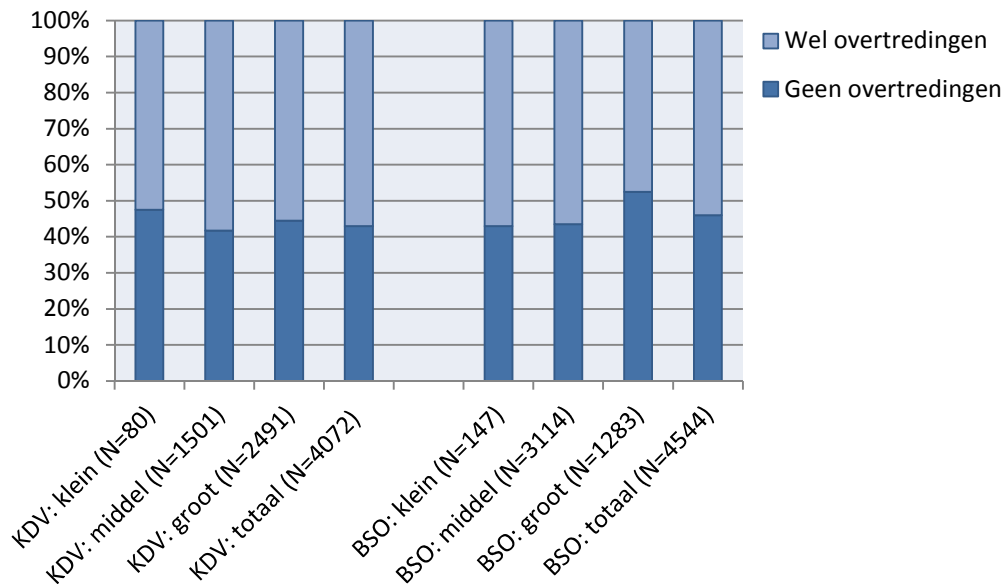
⁵ We hebben ons gericht op het jaar 2012, omdat ten tijde van het onderzoek nog onvoldoende inspectiegegevens beschikbaar waren over het jaar 2013.

2.2 Gemiddeld aantal overtredingen

In de volgende paragrafen zullen we ingaan op de mate waarin prioritaire inspectie-items/kwaliteitseisen worden overtreden door elk van de onderscheiden typen kindercentra. Eerst geven we in deze paragraaf echter een beeld van het totaal aantal overtredingen dat bij kinderopvanglocaties is geconstateerd tijdens reguliere GGD-inspecties in 2012.

In figuur 2.1 is weergegeven welk percentage van de kinderopvanglocaties in het geheel geen overtredingen heeft begaan (noch overtredingen op prioritaire noch overtredingen op overige inspectie-items) en bij welk percentage van de locaties wel één of meerdere overtredingen zijn geconstateerd. Bij de dagopvang werd bij 43% van de locaties in het geheel geen overtreding geconstateerd in 2012. Bij de buitenschoolse opvang (BSO) lag dat percentage op 46%.

Figuur 2.1 Aandeel kinderopvanglocaties waarbij al dan niet overtredingen zijn geconstateerd in 2012, naar type

Het figuur laat zien dat bij de BSO de grote locaties gemiddeld beter presteren dan de kleine en middelgrote locaties: 53% van de grote BSO-locaties voldeed aan alle kwaliteitseisen tegenover 43% van de kleine en 44% van de middelgrote locaties. Bij de kinderdagverblijven is het patroon iets anders. Daar is het aandeel locaties zonder overtredingen juist het grootst bij de allerkleinste locaties (48%) terwijl dit percentage voor de middelgrote en grote locaties uitkomt op respectievelijk 42% een 45%. Uit het eerder genoemde onderzoek uit 2011 naar de ernst van de door de GGD geconstateerde gebreken bleek dat zowel in de BSO als de dagopvang vooral overtredingen worden gemaakt op het punt van het (niet) hebben van een oudercommissie en op het punt van de beroepskracht-kind-ratio (BKR).

Ook bij de gastouders zijn we nagegaan in welke mate er overtredingen bij hen zijn geconstateerd. Opvallend is het grote aandeel gastouders zonder overtredingen, namelijk 92%. Daarbij dient echter aangetekend te worden dat de gegevens maar in beperkte

mate vergelijkbaar zijn met die van de kinderdagverblijven en de BSO. Dit komt onder meer doordat het aantal items waarop de gastouders worden beoordeeld veel beperkter is dan voor de dagopvang en de BSO. Op een aantal punten zijn de inspectie-items voor gastouders echter wel vergelijkbaar met die van andere vormen van kinderopvang. In de volgende paragrafen zal – daar waar mogelijk – deze vergelijking dan ook worden gemaakt. Voor deze inspectie-items zullen in de volgende paragrafen de resultaten van GGD-inspecties voor de gastouders dus wel gepresenteerd worden en afgezet worden tegen die van de dagopvang en de BSO.

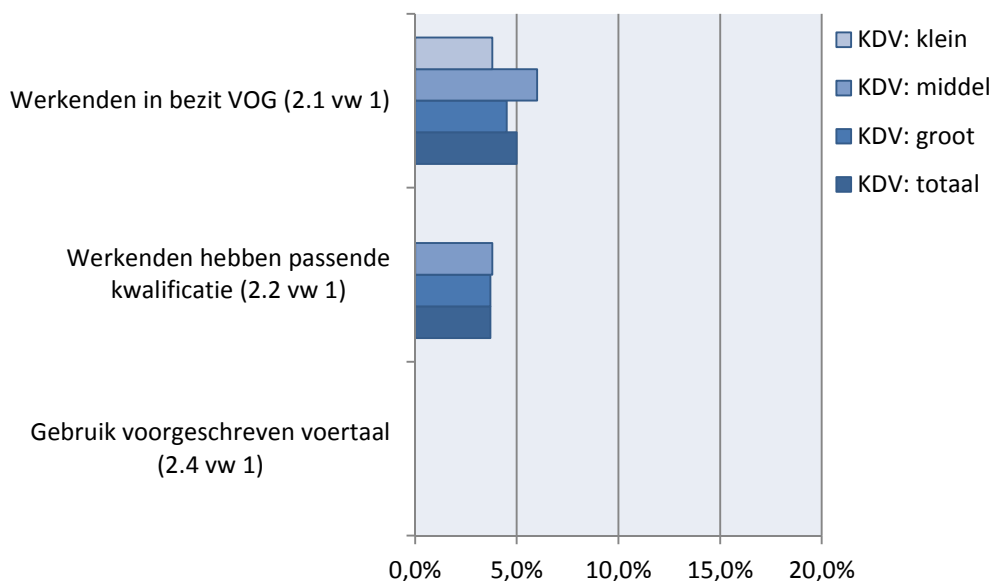
2.3 Domein personeel

Het eerste domein waarbij we voor specifieke prioritaire inspectie-items nagegaan zijn in welke mate kinderopvanglocaties aan de betreffende wettelijke eisen voldoen betreft het domein ‘personeel’. Deze inspectie-items hebben betrekking op het feit dat elke werkende op de locatie in het bezit moet zijn van een Verklaring Omtrent Gedrag (VOG), dat elke werkende een passende beroepskwalificatie heeft en dat op de locatie de voorgeschreven voertaal (in vrijwel alle gevallen Nederlands) wordt gebezigd.

Dagopvang

In figuur 2.2 is voor deze inspectie-items weergegeven bij welk percentage van de kinderdagverblijven in 2012 overtredingen zijn geconstateerd door de GGD. Deze percentages zijn overigens berekend over het totaal aantal locaties waarbij een item daadwerkelijk is beoordeeld. De betreffende items zijn namelijk niet altijd bij alle locaties beoordeeld. Het aantal locaties (N) waarover een percentage is berekend wisselt daarom per item. Dit geldt tevens voor alle navolgende figuren (bij zowel de dagopvang, de BSO als de gastouders).

Figuur 2.2 Aandeel KDV-locaties waarbij een overtreding is geconstateerd op prioritaire items binnen het domein ‘personeel’, naar grootteklasse

Uit bovenstaande figuur kan worden opgemaakt dat kleine locaties de eerste twee (prioritaire) wettelijke eisen in deze figuur wat minder vaak overtreden dan de middelgrote

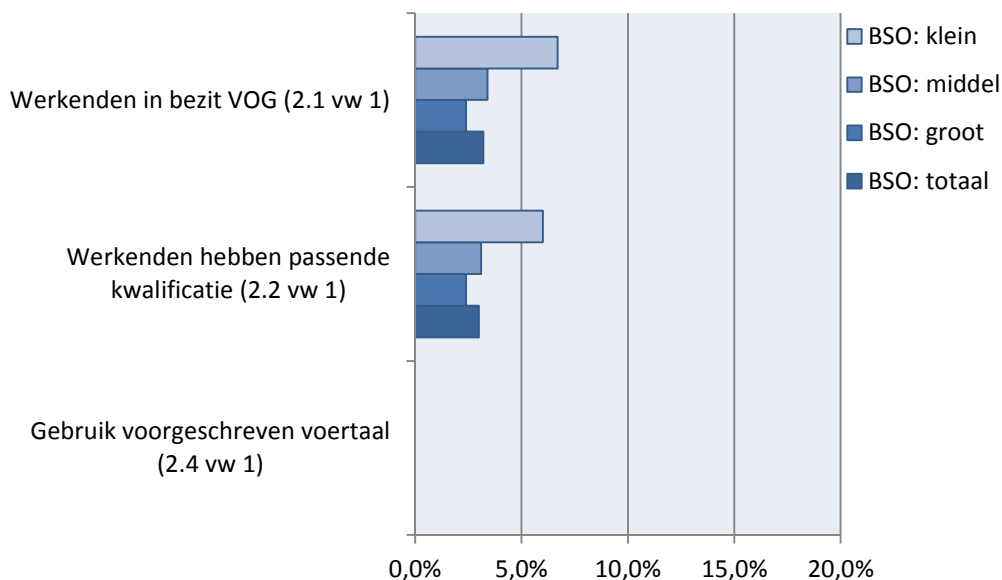
en grote locaties. Dit valt vooral op bij de wettelijke eis van een passende beroeps-kwalificatie (2.2 vw 1). Deze eis is door geen van de kleine locaties in de kinderdag-opvang overtreden (vandaar dat de balk voor kleine locaties ontbreekt in figuur 2.2). Bij de middelgrote en grote locaties lag het aandeel locaties, waarbij sprake was van een overtreding van deze wettelijke eis, op respectievelijk 4% en 3,5%. De voorwaarde van het hanteren van de voorgeschreven voertaal is in alle locaties (waar dit item is beoordeeld in de inspectie) nageleefd.

BSO

Bovenstaande wettelijke eisen hebben we eveneens geanalyseerd voor de BSO. In vergelijking met de dagopvang vallen twee zaken op. In de eerste plaats wordt vooral de wettelijke eis dat elke werkende op locatie in het bezit moet zijn van een Verklaring Omtrent Gedrag (VOG) – inspectie-item 2.1 vw 1 – in de BSO gemiddeld wat minder vaak overtreden dan in de dagopvang (3% tegenover 5%). Daarnaast is er een ander patroon zichtbaar ten opzichte van de kinderdagverblijven. In tegenstelling tot de dagopvang blijken bij de BSO kleine locaties relatief vaker overtredingen op het gebied van de VOG en de passende beroepsopleiding te begaan. Het percentage BSO-locaties met een overtreding op deze punten ligt bij de kleine locaties namelijk (ruim) twee keer hoger dan bij de middelgrote en grote locaties.

Net als voor de dagopvang geldt ook voor de BSO dat de wettelijke eis met betrekking tot de voorgeschreven voertaal door geen van de geïnspecteerde BSO-locaties overtreden is.

Figuur 2.3 Aandeel BSO-locaties waarbij een overtreding is geconstateerd op items binnen het domein 'personeel', naar grootteklasse

Gastouders

Aan gastouders worden binnen het domein van personeel op twee punten vergelijkbare eisen gesteld als in de dagopvang en de BSO. Zo dient ook de gastouder in het bezit te zijn van een VOG. Uit de inspectiegegevens van 2.128 gastouders (waarbij dit item in de inspectie aan de orde is gekomen) blijkt dat 1,7% van de gastouders niet aan deze

voorwaarde voldeed. Dit percentage komt daarmee dus wat lager uit dan voor de dagopvang en de BSO (zie hierboven). Daarnaast moet bij een gastouder de voorgeschreven voertaal worden gehanteerd. Bij 4 van de 2.131 geïnspecteerde gastouders (0,2%) was op dit punt sprake van een overtreding. Wat de passende beroepskwalificaties betreft gelden voor gastouders andere regels. Daarom is het niet zinvol om de regels op dit punt – qua resultaten van GGD-inspecties – te vergelijken met de dagopvang en/of de BSO.

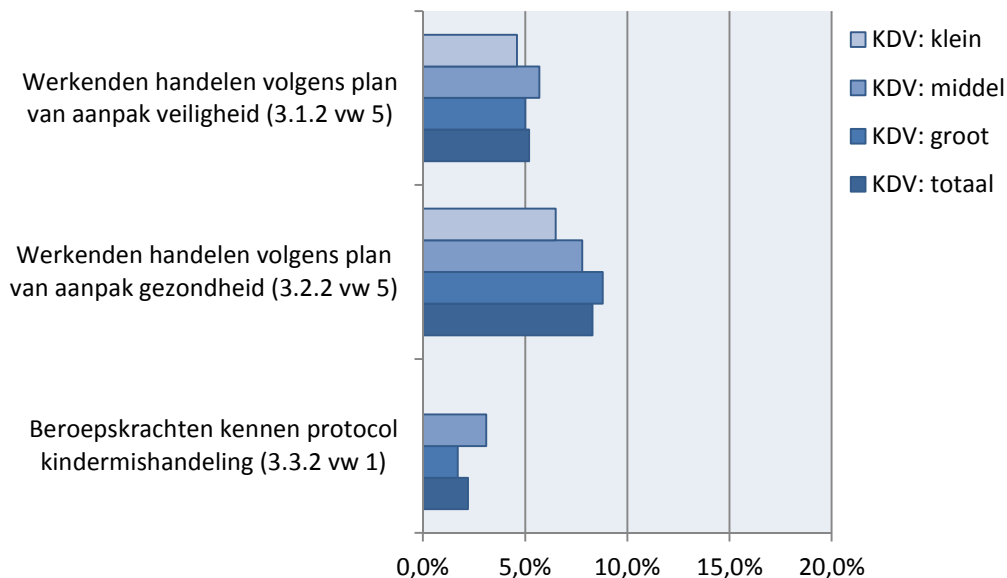
2.4 Domein veiligheid en gezondheid

Binnen het domein 'veiligheid en gezondheid' zijn in de dagopvang en de BSO drie prioritaire inspectie-items benoemd, namelijk dat medewerkers werken volgens het plan van aanpak veiligheid en volgens het plan van aanpak gezondheid en dat zij het protocol kindermishandeling kennen.

Dagopvang

Ook in dit domein valt op dat in de dagopvang de kleine locaties de minste overtredingen op de genoemde items maken. Bij de voorwaarde omtrent het handelen volgens het plan van aanpak veiligheid (3.1.2 vw 5) zijn de verschillen beperkt. Bij de andere voorwaarden zijn de verschillen wat groter. Wat de bekendheid van het protocol kindermishandeling betreft werd bij de kleine kinderdagverblijven zelfs geen enkele overtreding geconstateerd.

Figuur 2.4 Aandeel KDV-locaties waarbij een overtreding is geconstateerd op items binnen het domein 'veiligheid en gezondheid', naar grootteklasse

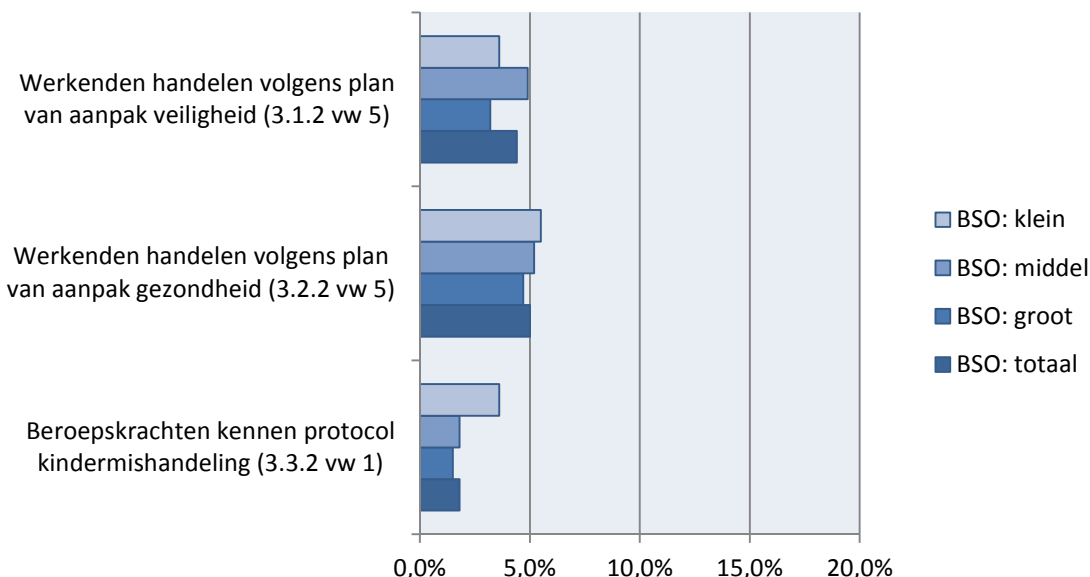

BSO

In de BSO is ook in dit domein het percentage locaties met overtredingen op de hierboven genoemde items wat lager dan in de dagopvang. Dit geldt met name voor de voorwaarde dat de werkenden handelen volgens het plan van aanpak gezondheid. Daarnaast valt ook hier op dat het patroon tussen grote en kleine locaties anders is dan in de dagopvang. Bij het werken volgens het plan van aanpak gezondheid troffen we

geen verschillen tussen de drie typen BSO-locaties aan. Kleine BSO-locaties blijken iets vaker overtredingen te begaan op het punt van het kennen van het protocol kindermishandeling dan de andere typen locaties. Bij het werken volgens het plan van aanpak veiligheid 'scoren' de kleinere BSO-locaties vergelijkbaar als de grote locaties.

Figuur 2.5 Aandeel BSO-locaties waarbij een overtreding is geconstateerd op items binnen het domein 'veiligheid en gezondheid', naar grootteklasse

Gastouders

In de gastouderopvang worden voorwaarden gesteld die in grote lijnen te vergelijken zijn met de hierboven genoemde voorwaarden in de dagopvang en BSO. Zo is er een voorwaarde dat de gastouder de risico's op het gebied van veiligheid kent en handelt conform het plan van aanpak veiligheid. Eenzelfde voorwaarde geldt ten aanzien van het plan van aanpak gezondheid. Tevens is er een voorwaarde die stelt dat de gastouder het protocol kindermishandeling kent. Het aantal en aandeel gastouders bij wie een overtreding op deze punten is geconstateerd, blijkt beperkt te zijn (zie tabel 2.2) en valt lager uit dan bij de dagopvang en de BSO.

Tabel 2.2 Aandeel gastouders bij wie in 2012 een overtreding is geconstateerd op items binnen het domein 'veiligheid en gezondheid'

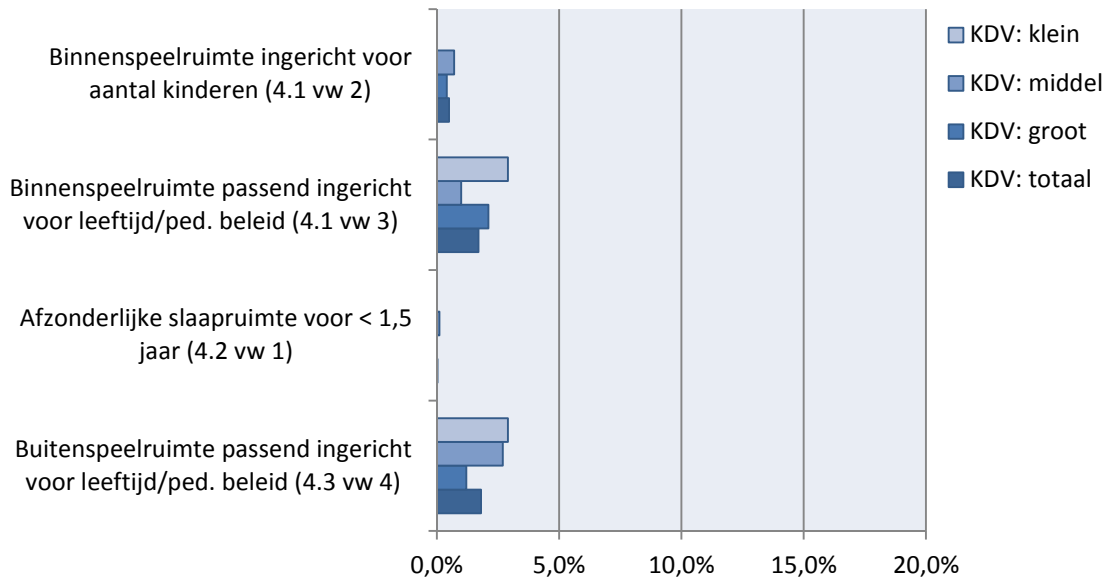
Item	Aandeel
Gastouder kent de veiligheidsrisico's en handelt conform plan van aanpak (6.1.2 vw 3)	1,3%
Gastouder kent gezondheidsrisico's en handelt conform plan van aanpak (6.2.2 vw 3)	1,0%
Gastouder kent inhoud protocol kindermishandeling (6.3.1 vw 1)	0,2%

2.5 Domein accommodatie en inrichting

In figuur 2.6 is weergegeven welke prioritaire items in de analyse meegenomen zijn voor het domein 'accommodatie en inrichting'. Bij de twee voorgaande domeinen bleek dat de kleine locaties in de dagopvang gemiddeld iets beter presteerden dan de andere typen locaties. Bij het domein 'accommodatie en inrichting' wijkt het beeld iets af. Op twee items – namelijk de inrichting van de binnenruimte en de buitenruimte – zijn het juist de

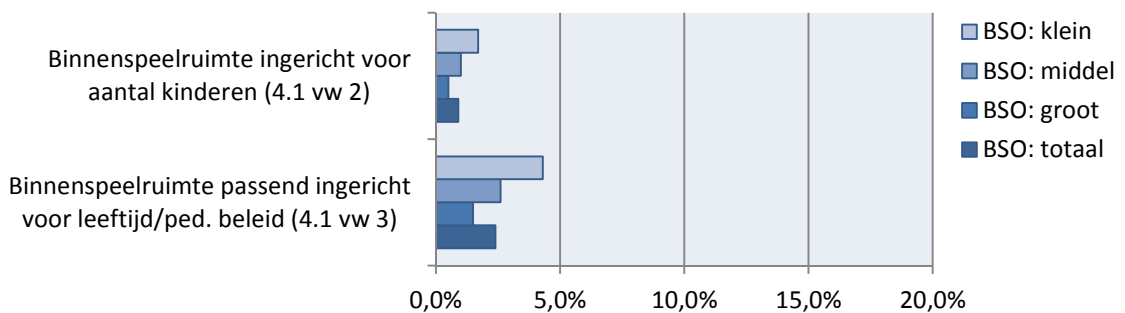
kleinste locaties waar iets meer dan gemiddeld een overtreding werd geconstateerd. Deze inrichting is in een deel van de kleine kinderdagverblijven niet passend voor de leeftijd van de op te vangen kinderen en/of sluit niet goed aan bij het geldende pedagogisch beleid. Bij de andere voorwaarden is het aandeel locaties met een overtreding nagenoeg nihil. Dit geldt voor alle onderscheiden deelsegmenten van de dagopvang.

Figuur 2.6 Aandeel KDV-locaties waarbij een overtreding is geconstateerd op items binnen het domein 'accommodatie en inrichting', naar grootteklasse

Hoewel de verschillen beperkt zijn, blijkt ook in de BSO dat het de kleine locaties zijn die gemiddeld iets vaker een prioritair item op het gebied van de inrichting van de ruimte overtreden.

Figuur 2.7 Aandeel BSO-locaties waarbij een overtreding is geconstateerd op items binnen het domein 'accommodatie en inrichting', naar grootteklasse

Voor gastouders geldt een aantal vergelijkbare kwaliteitseisen (zie tabel 2.3). Slechts bij een zeer beperkt aantal gastouders is tijdens de GGD-inspectie een overtreding op deze voorwaarden geconstateerd.

Tabel 2.3 Aandeel gastouders bij wie een overtreding is geconstateerd op prioritaire items binnen het domein ‘accommodatie en inrichting’

Item	Aandeel
Woning waar gastouderopvang plaatsvindt beschikt over voldoende binnenspeelruimte, afgestemd op aantal en leeftijd van de kinderen ((3.1 vw 2)	0,2%
Woning waar gastouderopvang plaatsvindt beschikt over voldoende buitenspeelmogelijkheden, afgestemd op aantal en leeftijd van de kinderen (3.1 vw 3)	0,1%
Er is een afzonderlijke slaapruiimte voor kinderen tot 1,5 jaar (3.2 vw 1)	0,2%

2.6 Domein groeps grootte en BKR

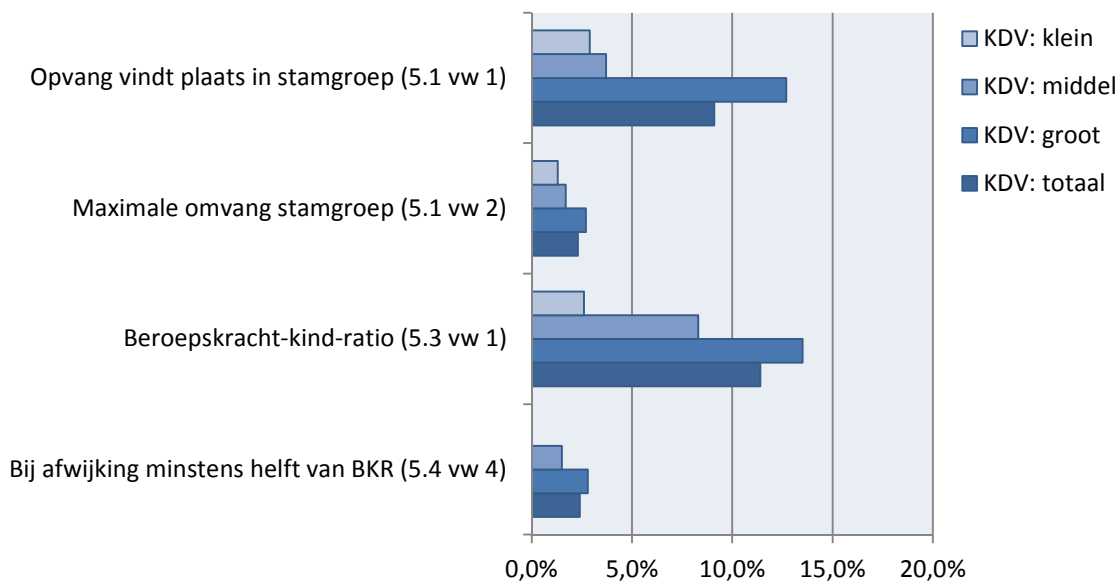
De opvang van kinderen in de dagopvang dient plaats te vinden in een stamgroep. Aan de omvang van de stamgroep is een maximum gesteld, afhankelijk van de leeftijd van de kinderen die in de stamgroep worden opgevangen. Een andere belangrijke voorwaarde voor het garanderen van een kwalitatief goede kinderopvang is de beroepskracht-kindratio (BKR). De Wet Kinderopvang bevat richtlijnen over de verhouding tussen het aantal in te zetten pedagogisch medewerkers en het aantal op te vangen kinderen. Deze ratio is afhankelijk van de samenstelling van de groep wat betreft de leeftijd van de kinderen. Op een aantal momenten per dag mag van de BKR worden afgeweken. Het gaat hierbij om de momenten aan het begin en aan het einde van de dag (wanneer er minder kinderen zijn) en rondom de periode van de lunch. De voorwaarde is dat in dergelijke situaties in ieder geval de helft van de reguliere BKR wordt gehanteerd.

Dagopvang

Figuur 2.8 laat zien dat zowel op het punt van de stamgroep als de BKR door de GGD relatief – ten opzichte van de andere prioritaire inspectie-items die we in dit hoofdstuk beschouwen – veel overtredingen worden geconstateerd. Bijna 9% van de locaties in de dagopvang voldoet niet/onvoldoende aan de voorwaarde dat de opvang dient plaats te vinden in stamgroepen. Het percentage locaties dat in de praktijk niet (altijd) de goede BKR hanteert ligt gemiddeld op 11%.

Het valt op dat het vooral de grote locaties zijn die deze voorwaarden overtreden. Of omgekeerd: de kleine organisaties in de dagopvang begaan op deze items relatief (veel) minder overtredingen. Op zich is het ook wel verklaarbaar dat kleine locaties op deze punten minder snel overtredingen begaan. Immers, zij werken met een beperkt aantal kinderen (maximaal 6 kindplaatsen) en (meestal) maar één groep. Toch zijn de verschillen tussen de grote locaties en andere locaties aanzienlijk, zeker op het punt van de BKR.

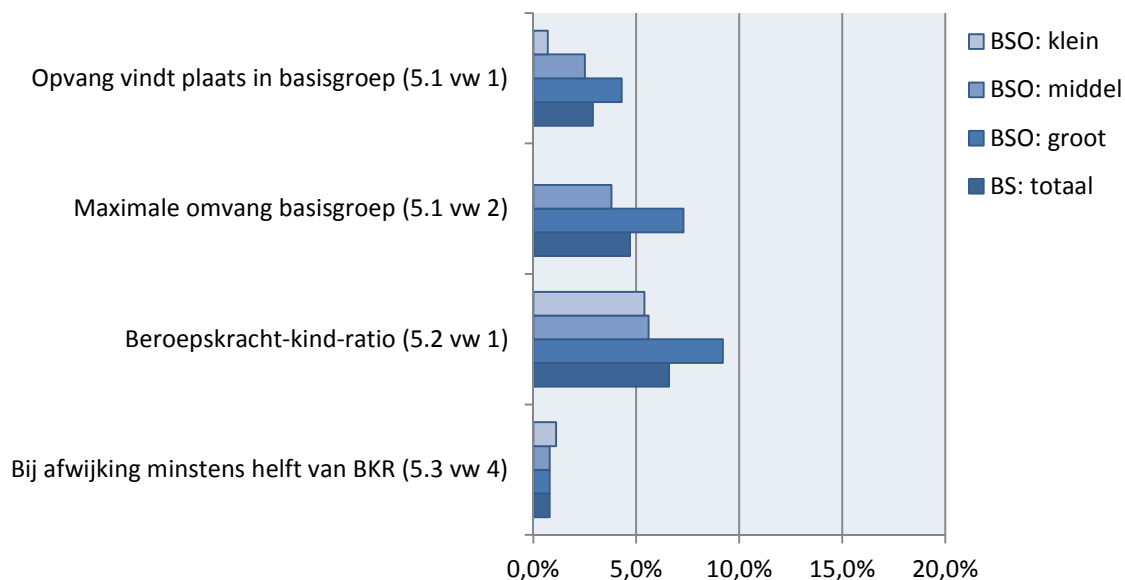
Figuur 2.8 Aandeel KDV-locaties waarbij een overtreding is geconstateerd op prioritaire items binnen het domein 'groeps grootte en BKR', naar grootteklasse

BSO

Een vergelijkbaar patroon als bij de dagopvang zien we ook bij de BSO: de kleine BSO-locaties begaan minder vaak overtredingen op de prioritaire items op het gebied van groeps grootte en BKR dan de grote locaties. In de BSO zijn de verschillen overigens wel minder groot dan bij de dagopvang.

Figuur 2.9 Aandeel BSO-locaties waarbij een overtreding is geconstateerd op prioritaire items binnen het domein 'groeps grootte en BKR', naar grootteklasse

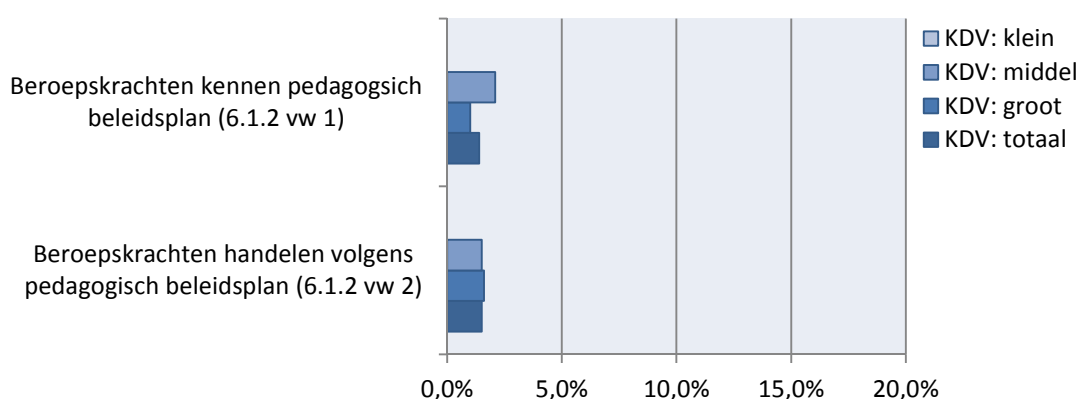

De voorwaarden die aan gastouders worden gesteld zijn wat het domein groeps grootte en BKR betreft niet vergelijkbaar en zijn dus ook niet meegenomen in de analyse.

2.7 Domein pedagogisch beleid en praktijk

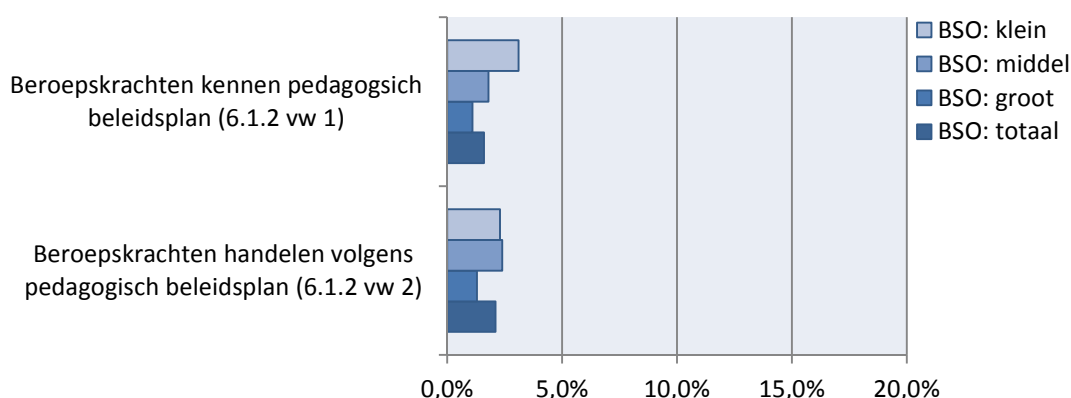
De kwaliteit van de kinderopvang valt of staat met de kwaliteit van het pedagogisch beleid en de uitvoering daarvan in de praktijk. Pedagogisch beleid en praktijk vormen daarom een kerndomein binnen de GGD-inspecties. Het merendeel van de inspectie-items binnen dit domein is als prioritair aangemerkt (zie bijlage II). De eerste twee prioritaire items hebben betrekking op het feit dat beroepskrachten het pedagogisch beleid kennen en in de praktijk volgens dit beleid handelen. Wat deze items betreft worden in de kinderopvang maar in beperkte mate overtredingen geconstateerd (zie figuur 2.10). Bij kleine locaties zijn op deze items zelfs in het geheel geen overtredingen gesignaleerd.

Figuur 2.10 Aandeel KDV-locaties waarbij een overtreding is geconstateerd op items binnen het domein 'pedagogisch beleid', naar grootteklasse

Bij de BSO ligt het beeld iets anders, in die zin dat daar wel bij kleine locaties overtredingen op deze inspectie-items zijn geconstateerd. Echter, er doen zich geen noemenswaardige verschillen voor tussen kleine en grotere BSO-locaties.

Figuur 2.11 Aandeel BSO-locaties waarbij een overtreding is geconstateerd op items binnen het domein 'pedagogisch beleid', naar grootteklasse

Uit de GGD-inspecties blijkt dat minder dan 1% van de gastouders de inhoud van het pedagogisch beleid niet (goed) kent en/of niet handelt volgens dit plan.

We hebben in de analyses eveneens de inspectie-items geanalyseerd die gaan over de vraag of de kinderopvanglocaties invulling geven aan de vier kerncompetenties van het

pedagogisch beleid, namelijk emotionele veiligheid, persoonlijke competentie, sociale competentie en normen en waarden. Uit de gegevens van GIR Inspecteren blijkt dat het percentage locaties met overtredingen op deze indicatoren erg beperkt is, gemiddeld tussen de 0,1% en de 0,9%. Dit geldt voor alle onderscheiden grootteklassen, zowel in de dagopvang als in de BSO.

In het eerder genoemde onderzoek uit 2011 naar de ernst van de door de GGD geconstateerde gebreken in de kinderopvang, kwam bovenstaand beeld ook al naar voren. In dat onderzoek werd door GGD-inspecteurs aangegeven dat zij het vaak lastig vinden om deze indicatoren objectief te beoordelen. De beoordeling hiervan is volgens de GGD-inspecteurs niet goed objectief meetbaar, en daardoor ('noodgedwongen') voor een belangrijk deel gebaseerd op hun eigen observaties en meningen. De inspecteurs brengen naar eigen zeggen maar een korte tijd door op een locatie van kinderopvang en krijgen daardoor slechts een 'momentopname' mee. Als een inspecteur vraagtekens heeft bij de pedagogische praktijk dan is dat vaak alleen op basis van 'onderbuik gevoelens'. Het is daarom voor een inspecteur lastig om een negatief oordeel te geven, zeker omdat dit – gezien het belang van dit domein – een grote impact heeft voor de locatie.

Sinds het genoemde onderzoek uit 2011 is er wel het nodige ondernomen (instrumentarium en scholing) om inspecteurs bij de beoordeling van de pedagogische praktijk te ondersteunen. Dit heeft echter nog niet geresulteerd in veranderingen in de mate waarin er overtredingen worden geconstateerd op de betreffende indicatoren.

3. KENMERKEN VAN KINDERCENTRA EN GASTOUDERS

3.1 Inleiding

Nadat we in het voorgaande hoofdstuk de uitkomsten voor de wettelijke observatiecriteria hebben behandeld, maken we vanaf dit hoofdstuk de overstap naar de bovenwettelijke criteria. Zoals in hoofdstuk 1 is aangegeven, zijn de gegevens voor deze laatste criteria verkregen vanuit de bezoeken aan de kindercentra en gastouders.

In dit hoofdstuk staat een aantal meer feitelijke kenmerken van de geraadpleegde kindercentra en gastouders centraal. Daartoe beschouwen we eerst enkele algemene kenmerken van de kindercentra en de gastouders (de paragrafen 3.2 en 3.3) die bijvoorbeeld betrekking hebben op de rechtsvorm en het toezicht. Vervolgens beschouwen we in paragraaf 3.4 kenmerken van het aanbod van kinderopvang van de bezochte kindercentra en gastouders. Daarbij gaat het bijvoorbeeld om de vraag in hoeverre er richting ouders flexibiliteit wordt geboden in het aantal af te nemen uren. In de afsluitende paragraaf 3.5 zoomen we specifiek in op de achtergronden en motieven van de betreffende houders om een klein kindercentrum te runnen.

3.2 Algemene kenmerken betrokken kindercentra

Zoals gezegd, presenteren we in deze paragraaf een aantal meer feitelijke gegevens over de kindercentra die in het onderzoek betrokken zijn. Achtereenvolgens gaan we in op aspecten van de organisatie, de houder, het bestuur en de huisvesting.

Organisatie

Allereerst zijn we nagegaan of de locaties die in dit onderzoek centraal stonden onafhankelijk zijn dan wel onderdeel uitmaken van een **grotere organisatorische entiteit**. In tabel 3.1 zijn de uitkomsten weergegeven voor de drie grootteklassen binnen de kinderdagverblijven respectievelijk de BSO.

Tabel 3.1 Mate van zelfstandigheid kindercentra, naar grootteklasse en type omvang

Zelfstandigheid	KDV				BSO			
	Klein (N=15)	Middel (N=13)	Groot (N=16)	Totaal (N=44)	Klein (N=13)	Middel (N=11)	Groot (N=15)	Totaal (N=39)
Onafhankelijk	53%	46%	44%	48%	62%	27%	27%	38%
Grotere organisatie	7%	54%	56%	39%	38%	73%	73%	62%
Franchiseorganisatie	40%	0%	0%	14%	0%	0%	0%	0%
Totaal	100%	100%	100%	100%	100%	100%	100%	100%

Uit bovenstaande tabel blijkt dat de kleine locaties met name op een tweetal aspecten afwijken van de middelgrote en grote locaties. In de eerste plaats treffen we onder kleine kindercentra wat vaker zelfstandige, onafhankelijke organisaties aan dan bij de andere twee grootteklassen. Dit geldt met name dan voor de BSO-locaties. In de tweede plaats was alleen bij een deel van de kleine locaties – en dan specifiek de kinderdagverblijven – sprake van franchisenemers. In dit geval zijn kleine kindercentra aangesloten bij een

overkoepelende organisatie die hen ondersteunt. De manier waarop die ondersteuning plaatsvindt hangt af van de organisatie. Het kan hierbij gaan om het bieden van scholing, het bieden van ondersteuning in het administratieve proces (voorbeeldformulieren, (hulp bij opstellen van) protocollen/beleid), het organiseren van intervisie (ondernemers komen bij elkaar) en het verzorgen van een invalpool. Er zijn ook organisaties die observaties en controles uitvoeren om zo bij te dragen aan een goede kwaliteit van de opvang bij hun locaties.

Rechtsvorm

Een tweede kenmerk dat we beschouwen betreft de **rechtsvorm** van de kindercentra. Op dit punt zien we bij de dagopvang duidelijke verschillen tussen enerzijds de kleine kinderdagverblijven en anderzijds de middelgrote en grote dagverblijven. Bij de kleine dagverblijven zien we relatief veel eenmanszaken, terwijl bij de middelgrote en grote kinderdagverblijven de BV als rechtsvorm er duidelijk bovenuit springt. VOF's komen in alle drie de grootteklassen van de dagopvang in ongeveer dezelfde mate voor.

Tabel 3.2 Rechtsvorm onderzochte locaties, naar grootteklasse en type opvang

Rechtsvorm	KDV				BSO			
	Klein (N=15)	Middel (N=13)	Groot (N=16)	Totaal (N=44)	Klein (N=13)	Middel (N=11)	Groot (N=15)	Totaal (N=39)
BV	0%	46%	56%	34%	5%	55%	40%	34%
Stichting	0%	15%	13%	9%	38%	18%	53%	37%
Vereniging	0%	0%	0%	0%	5%	0%	0%	3%
Eenmanszaak	73%	23%	6%	34%	38%	0%	7%	13%
VOF	20%	15%	19%	18%	5%	9%	0%	5%
Weet niet	7%	0%	6%	5%	0%	18%	0%	8%
Totaal	100%	100%	100%	100%	100%	100%	100%	100%

Bij de BSO komen stichtingen en BV's in ongeveer gelijke mate voor. De stichtingen treffen we vooral aan bij de grote BSO-locaties. BV's komen we met name bij middelgrote en grote BSO-locaties tegen en nagenoeg niet bij de kleine BSO-locaties. De eenmanszaak als rechtsvorm komt bij de BSO vrijwel alleen bij kleine locaties voor, maar wel in duidelijk mindere mate dan bij de dagopvang.

Rol houder

Bij de onderzochte locaties zijn we ook nagegaan wat de **rol van de houder** is binnen het kindercentrum. Hierbij is onderscheid gemaakt tussen de houder die geen actieve rol heeft bij de dagelijkse gang van zaken bij de locatie (en dus uitsluitend de rol als ondernemer vervult) en de houder die dat wel heeft (en zelfs als pedagogisch medewerker voor de groep kan staan). In tabel 3.3 staan de uitkomsten weergegeven. Meer in het algemeen blijkt uit deze tabel dat het patroon bij kinderdagverblijven anders is dan bij de BSO.

Bij de kleine locaties binnen de kinderdagverblijven staan de houders vrijwel allemaal ook op de groep. Bij deze locaties is de houder dus niet alleen ondernemer, maar tegelijker-

tijd ook leidster of – bij meerdere medewerkers – één van de teamleden die op de groep staan. Bij de middelgrote en grote locaties van de dagopvang vervult de houder doorgaans wel een actieve rol binnen de organisatie, maar staat deze veelal niet op de groep. De houder vervult in deze segmenten veelal managementtaken (over meerdere locaties). Incidenteel komt het voor dat de houders bij dit type locaties nog wel als invalkracht fungeren op het moment dat een pedagogisch medewerker uitvalt. Houders die ‘sec’ ondernemer zijn en geen directe betrokkenheid hebben bij het reilen en zeilen van de locatie treffen we in de dagopvang uitsluitend bij de middelgrote en grotere locaties aan.

Tabel 3.3 Rol houder van de onderzochte locaties, naar grootteklasse en type opvang

Rol houder	KDV				BSO			
	Klein (N=15)	Middel (N=13)	Groot (N=16)	Totaal (N=44)	Klein (N=13)	Middel (N=11)	Groot (N=15)	Totaal (N=39)
Alleen ondernemer	7%	15%	13%	11%	8%	18%	27%	18%
Actieve rol in organisatie (niet op groep)	7%	69%	63%	46%	31%	27%	40%	33%
Actief werkzaam op groep	87%	15%	13%	39%	46%	9%	0%	18%
Anders	0%	0%	6%	2%	8%	18%	27%	18%
Weet niet	0%	0%	6%	2%	8%	27%	7%	13%
Totaal	100%	100%	100%	100%	100%	100%	100%	100%

Bij de BSO is het beeld meer diffuus. Ook hier zien we bij de kleine locaties dat een deel van de houders op de groep staat. Dit aandeel is echter duidelijk kleiner dan bij de dagopvang. Verder zien we dat het aandeel houders dat binnen de BSO-locaties een actieve rol vervult – in de organisatie zelf dan wel werkzaam is op de groep – duidelijk lager uitvalt dan voor de dagopvang. Bij de groep ‘anders’ gaat het om locaties die onderdeel uitmaken van een stichting. Van een houder als een ‘persoon’ – met al of niet een actieve rol in de organisatie – is geen sprake.

Bestuur

Relevant is verder of de houder zich laat bijstaan door een bestuur. In tabel 3.4 is weergegeven in hoeverre er sprake is van een **bestuur**.

Tabel 3.4 Aanwezigheid bestuur naar grootteklasse en type opvang

Aanwezigheid bestuur	KDV				BSO			
	Klein (N=15)	Middel (N=13)	Groot (N=16)	Totaal (N=44)	Klein (N=13)	Middel (N=11)	Groot (N=15)	Totaal (N=39)
Wel een bestuur	0%	15%	25%	14%	23%	36%	60%	41%
Geen bestuur	93%	69%	56%	73%	69%	36%	33%	46%
Weet niet	7%	15%	19%	14%	8%	27%	7%	13%
Totaal	100%	100%	100%	100%	100%	100%	100%	100%

Daarbij valt op dat – zowel bij de dagopvang als in de BSO – bij grotere locaties vaker een bestuur aanwezig is dan bij kleine locaties. Bij kleine locaties – zeker in de dagopvang – is maar in zeer beperkte mate sprake van een bestuur. De aanwezigheid van een bestuur blijkt overigens nauw samen te hangen met de organisatievorm. In nagenoeg alle gevallen troffen we namelijk een bestuur aan daar waar sprake was van een stichtingsvorm.

Huisvesting

In hoofdstuk 2 hebben we aandacht geschonken aan de wettelijke observatiecriteria rondom de accommodatie en inrichting van de locaties. Daaruit kwam naar voren dat kleine locaties op enkele van de items voor dit inspectiedomein iets meer overtredingen begaan dan de middelgrote en grote locaties. De verschillen tussen de drie grootteklassen zijn echter klein. In onze observaties hebben we vooral gekeken naar het **type bebouwing** waarin de locatie gevestigd is.

Wat het type accommodatie betreft bleken er duidelijke verschillen te bestaan tussen de kleine locaties enerzijds en de middelgrote en grote locaties anderzijds. Dit geldt vooral voor de **dagopvang**. De bezochte kleine locaties binnen de dagopvang waren namelijk allemaal gevestigd in de woning van de houder of in een gebouw in de directe nabijheid van de woning van de houder. Daarentegen waren de grote en middelgrote locaties vrijwel allemaal in een apart kindercentrum gevestigd. Een enkele keer was het kinderdagverblijf ondergebracht in (de directe nabijheid van) een basisschool of in een (voormalige) boerderij.

Tabel 3.5 Type accommodatie van de locaties, naar grootteklasse en type opvang

Accommodatie	KDV				BSO			
	Klein (N=15)	Middel (N=13)	Groot (N=16)	Totaal (N=44)	Klein (N=13)	Middel (N=11)	Groot (N=15)	Totaal (N=39)
In woning houder	80%	8%	0%	30%	17%	0%	0%	5%
Accommodatie bij woning houder	20%	15%	0%	12%	8%	9%	0%	5%
In/bij een school	0%	15%	7%	7%	33%	36%	57%	43%
Apart kindercentrum	0%	54%	80%	44%	25%	55%	36%	38%
Anders	0%	7%	13%	7%	17%	0%	7%	8%
Totaal	100%	100%	100%	100%	100%	100%	100%	100%

Bij de BSO was het aantal locaties dat gehuisvest is in – of nabij – de woning van de houder beperkt. Bij een kwart van de kleine locaties en bij één middelgrote locatie troffen we een dergelijke vorm van huisvesting aan. Bij de kleine BSO was sprake van een grote variatie in typen accommodaties. Naast locaties in/bij de woning van de houder, troffen we ook locaties aan in scholen, aparte kindercentra en meer bijzondere locaties zoals een clubgebouw van een sportvereniging en een lokaal en een tipi-tent van de scouting. Bij de middelgrote en grote BSO-locaties voeren twee typen accommodaties de boventoon, namelijk in of nabij basisscholen en in aparte kindercentra (dus los van een school).

3.3 Algemene kenmerken betrokken gastouders

Hiervoor hebben we al opgemerkt dat we naast kindercentra in totaal ook 16 gastouders betrokken hebben in het onderzoek. In deze paragraaf staan de kenmerken van deze gastouders en hun opvang centraal. Achtereenvolgens gaan we in op het aantal en de typen kinderen die zij opvangen, de relatie tot het gastouderbureau en de huisvesting.

Kenmerken gastouders

In de eerste plaats hebben we inzicht verkregen in het **aantal kindplaatsen** van de gastouders. Dit aantal kindplaatsen varieert van 2 tot 6 plaatsen. Het gemiddelde aantal kindplaatsen van de 16 geraadpleegde gastouders kwam uit op 5 kindplaatsen. Wat het aantal op te vangen kinderen betreft zijn de gastouders dus goed vergelijkbaar met de kleine kinderdagverblijven (zie tabel 2.1).

Uit tabel 3.6 blijkt – in de tweede plaats – dat ruim de helft van de gastouders zich ‘gespecialiseerd’ heeft in óf de jongste groep kinderen (vergelijkbaar met de doelgroep van de kinderdagverblijven) óf juist de oudere kinderen (vergelijkbaar met de BSO-doelgroep). Iets minder dan de helft van de gastouders vangt een ‘mix’ van jonge en oudere kinderen op.

Tabel 3.6 Leeftijdscategorie opvangkinderen bij de geraadpleegde gastouders

Doelgroep	Aandeel (N=16)
Alleen 0-4 jarigen	25%
Zowel 0-4 jarigen als 4-13 jarigen	44%
Alleen 4-13 jarigen	31%

In de derde plaats zijn we nagegaan wat de **relatie** van de gastouder is **tot de kinderen** die opgevangen worden. Hierbij is onderscheid gemaakt tussen kinderen die familie van de gastouder zijn en andere kinderen. Uit tabel 3.7 blijkt dat er een samenhang is tussen het aantal kindplaatsen en deze relatie. Het ‘omslagpunt’ ligt bij 5 kindplaatsen. Onder dit aantal worden vooral kinderen uit de eigen familie opgevangen. Gastouders met 5 kindplaatsen of meer vangen óf een combinatie van kinderen uit de familie en andere kinderen op óf uitsluitend andere kinderen.

Tabel 3.7 Relatie aantal kindplaatsen en type opvangkinderen bij gastouders

Type	Tot 5 kindplaatsen (N=5)	5 of meer kindplaatsen (N=11)	Totaal (N=16)
Uitsluitend familie	80%	0%	25%
Deels familie, deels andere kinderen	20%	45%	38%
Uitsluitend andere kinderen	0%	55%	38%
Totaal	100%	100%	100%

Een vierde kenmerk heeft betrekking op het aantal gastouderbureaus waarbij de gastouders zijn aangesloten. Een ruime meerderheid van de gastouders (56% bij N=16) heeft zich bij één bureau aangesloten. Hieronder bevinden zich met name de kleinere gastouderopvang tot 5 kindplaatsen die vooral in de eigen familiekring opvangt. Van de

gastouders heeft 25% zich aangesloten bij twee gastouderbureaus en 19% bij 3 of meer gastouderbureaus. Dit zijn met name de gastouders met meer kindplaatsen. Door zich aan te sluiten bij meer gastouderbureaus boren ze meerdere kanalen aan waarlangs zij aanmeldingen voor opvang kunnen ontvangen.

Net als bij de kindercentra hebben we ook bij de gastouders geobserveerd wat kenmerken zijn van de accommodatie waarin zij de kinderen opvangen. Op twee uitzonderingen na vangen alle gastouders (88% bij N=16) de kinderen op in hun eigen woning zonder hiervoor afzonderlijke ruimtes vrijgemaakt te hebben. Dit betekent dat de kinderen opgevangen worden in de woonkamer, keuken en andere ruimtes in het huis. De overige twee gastouders hebben wel een afzonderlijke ruimte vrijgemaakt voor de opvang (waarvan één een deel van het huis voor de opvang heeft vrijgemaakt en de ander een aparte aanbouw heeft geplaatst voor de opvang). Hiervoor hebben we gezien dat ook in kleine locaties voor de dagopvang de opvang vooral in huiselijke kring plaatsvindt (zie tabel 3.5)⁶. Wat de accommodatie betreft lijkt dit type houders dus sterk op de gastouderopvang.

3.4 Kenmerken van aanbod kindercentra en gastouders

In deze paragraaf beschouwen we een aantal karakteristieken van het aanbod van de kindercentra en gastouders. In het navolgende zullen we deze karakteristieken successievelijk de revue laten passeren.

Type aanbod

Wat betreft het aanbod van kindercentra is allereerst gekeken of de centra standaard alleen maar hele opvangdagen aanbieden of dat het daarnaast ook nog om andere varianten gaat. Deze vraag is specifiek gesteld aan de kinderdagverblijven. In tabel 3.8 staan de uitkomsten samengevat.

Tabel 3.8 Opvangaanbod in de dagopvang, naar grootteklasse en totaal

Opvangaanbod	Klein (N=15)	Middel (N=13)	Groot (N=16)	Totaal (N=44)
Standaard alleen hele dagen	60%	31%	25%	39%
Standaard hele en halve dagen	33%	38%	50%	41%
Woensdag en/of vrijdag halve dag	7%	8%	6%	7%
Opvang op wisselende dagen	0%	15%	19%	11%
Alleen halve dagen	0%	8%	0%	2%
Totaal	100%	100%	100%	100%

Tabel 3.8 laat zien dat het merendeel van de kleine kinderdagverblijven er voor kiest om alleen opvang voor hele dagen aan te bieden. Bij de middelgrote en grote organisaties ligt dit percentage beduidend lager. Zij bieden vaker ook halve dagen of opvang opwisselende dagen aan (per uur). Twee organisaties bieden zelfs 24-uurs opvang aan. Vanuit de kleine kindercentra die alleen hele dagen opvang aanbieden is aangegeven dat het, gezien hun kleine schaal, financieel niet haalbaar is om opvang voor halve dagen

⁶ De vergelijking met de kleine BSO-locaties gaat in veel mindere mate op. Hier zagen we veel meer variatie in type accommodatie waarin de opvang plaatsvindt.

aan te bieden. Dit maakt het namelijk heel lastig om een volledige ‘bezetting’ van de groep te realiseren.

Vanuit een deel van de locatiemanagers van de dagverblijven is aangegeven dat de economisch lastige situatie waarin zij verkeren, maakt dat zij flexibeler moeten worden in hun aanbod. Locaties proberen ouders tegemoet te komen en zo hun eigen concurrentiepositie te versterken. Een aantal dagverblijven bood voorheen alleen hele dagen opvang aan maar heeft er meer recentelijk voor gekozen om dit uit te breiden met de mogelijkheid voor halve dagen opvang. Daarnaast zijn er ook locaties die grotendeels blijven vasthouden aan hun uitgangspunt van opvang voor hele dagen maar die de ouders nu wel in de gelegenheid stellen om op de vrijdagen en/of woensdagen halve dagen af te nemen. Dit doet zich zowel voor bij kleine, middelgrote als grote organisaties.

Van de gastouders die dagopvang aanbieden (N=11) biedt ongeveer een derde deel (36%) alleen hele dagen opvang aan terwijl de overige gastouders (64%) zowel de optie van hele als halve dagen biedt. Dit is globaal gesproken dus het spiegelbeeld van wat we hierboven in tabel 3.8 bij de kleine locaties van de dagopvang zagen.

Breng- en haaltijden

Bij zowel de kinderdagverblijven als de BSO's zijn we nagegaan in hoeverre zij vaste breng- en haaltijden hanteren waarbinnen ouders hun kinderen kunnen brengen en ophalen⁷. De uitkomsten hiervan zijn weergegeven in tabel 3.9. Daaruit wordt duidelijk dat bijna twee derde deel van de kindercentra in principe vaste haal- en brengtijden kent. Daarbij doen zich geen verschillen voor tussen de dagopvang en de BSO. Echter, indien we differentiëren naar de omvang van de centra dan doet zich een verschil voor tussen de dagopvang en de BSO. Bij de dagopvang zijn relatief gezien de grote organisaties het meest flexibel op het punt van breng- en haaltijden terwijl dit bij de BSO de kleine locaties zijn.

Tabel 3.9 Hanteren vaste haal- en brengtijden, naar grootteklasse en type opvang

Categorie	KDV				BSO			
	Klein (N=15)	Middel (N=13)	Groot (N=16)	Totaal (N=44)	Klein (N=13)	Middel (N=11)	Groot (N=15)	Totaal (N=39)
Ja	73%	77%	44%	64%	46%	73%	67%	62%
Nee	27%	23%	56%	36%	46%	27%	27%	33%
Weet niet	0%	0%	0%	0%	8%	0%	7%	5%
Totaal	100%	100%	100%	100%	100%	100%	100%	100%

Locaties die vaste haal- en brengtijden hanteren doen dit vooral met het oog op de rust in de groep en om het dagprogramma/activiteitsaanbod goed uit te kunnen voeren. Overigens worden vaste haal- en brengtijden in de betreffende locaties veelal als richtlijn gehanteerd. Dat wil zeggen dat daar in principe aan vast wordt vastgehouden, maar dat er altijd situaties kunnen zijn waarbij ouders de mogelijkheid wordt geboden om kinderen later te brengen en/of eerder op te halen. Vaak wordt de ouders dan wel verzocht om dit

⁷ Bij de BSO gaat het in het grootste deel van het jaar alleen om de haaltijden (brengtijden liggen veelal vast). Alleen in de vakanties is sprake van haal- en brengtijden.

van te voren aan te geven.

Uit de raadpleging van locatiemanagers komt naar voren dat er bij de kindercentra in toenemende mate de neiging bestaat om ouders de vrijheid te geven om zelf te bepalen wanneer ze hun kinderen brengen en halen. Door de klant (nog meer) als ‘koning’ te behandelen wordt getracht om te voorkomen dat de vraag naar kinderopvang nog verder daalt.

Ook bij de geraadpleegde gastouders (N=16) zijn we nagegaan in hoeverre zij vaste haal- en brengtijden hanteren. Net als hierboven bij het type aanbod (zie tabel 3.8) bleken de resultaten daarvan ongeveer het spiegelbeeld te vormen van de resultaten voor kleine locaties in de dagopvang. Bij de gastouders hanteert namelijk driekwart geen vaste breng- en haaltijden. Veel gastouders staan naar eigen zeggen in voor een flexibele houding richting de vraagouders. Dit uit zich onder andere in het niet verlangen dat vraagouders de kinderen op vaste tijden halen en brengen.

Aantal openingsdagen per week

Uit het onderzoek blijkt dat de kindercentra niet standaard alle werkdagen (maandag tot en met vrijdag) geopend zijn. Dit geldt in het bijzonder voor de kleine kindercentra (zowel in de dagopvang als de BSO) en daarmee onderscheiden zij zich duidelijk van de middelgrote en grote organisaties (zie tabel 3.10). De reden dat locaties bepaalde dagen gesloten zijn ligt – zeker in de BSO – in het feit dat op woensdagen en/of vrijdagden de vraag te beperkt is om rendabel een groep te kunnen draaien. Bij de kleine kindercentra – vooral in de dagopvang – wordt het aantal openingsdagen daarnaast bepaald door het aantal dagen dat de houder werkt. Deze locaties werken zonder medewerkers en veel houders werken niet fulltime. Op de dagen dat zij niet werken is de opvang gesloten.

Tabel 3.10 Aantal dagen per week waarop opvang wordt geboden, naar grootteklasse en type opvang

Aantal opvang-dagen	KDV				BSO			
	Klein (N=15)	Middel (N=13)	Groot (N=16)	Totaal (N=44)	Klein (N=13)	Middel (N=11)	Groot (N=15)	Totaal (N=39)
3	47%	8%	0%	18%	31%	18%	7%	18%
4	47%	15%	0%	20%	31%	18%	13%	21%
5	7%	77%	88%	57%	38%	64%	80%	62%
7	0%	0%	13%	5%	-	-	-	-
Totaal	100%	100%	100%	100%	100%	100%	100%	100%

Twee grotere kinderdagverblijven zijn 24 uur per dag en 7 dagen in de week open. Zij bieden flexibele opvang aan.

Ook bij de gastouders zijn we nagegaan hoeveel dagen in de week zij opvang aanbieden (zie tabel 3.11). Daaruit bleek dat wat dit aspect betreft de gastouders redelijk vergelijkbaar zijn met kleine locaties binnen de dagopvang. Ook bij de gastouders biedt namelijk maar een beperkt deel (19%) vijf dagen in de week opvang aan terwijl het bij het merendeel van de gastouders gaat om drie of vier dagen.

Tabel 3.11 Aantal dagen per week waarop opvang wordt geboden door geraadpleegde gastouders

Aantal opvangdagen	Totaal (N=16)
2	19%
3	31%
4	31%
5	19%
Totaal	100%

Opvang in vakanties

In het onderzoek is ook gekeken naar de wijze waarop kindercentra omgaan met opvang tijdens schoolvakanties. Voor de *kinderdagverblijven* is dit weergegeven in tabel 3.12.

Tabel 3.12 Opvang schoolvakanties bij kinderdagverblijven, naar grootteklasse en totaal

Wijze vakantieopvang	Klein (N=15)	Middel (N=13)	Groot (N=16)	Totaal (N=44)
Alle vakanties standaard in pakket	0%	77%	75%	50%
Deel van vakanties in pakket	100%	0%	0%	34%
Vaste vakantiesluiting	0%	8%	0%	2%
Flexibele inkoop vakantieweken	0%	15%	0%	5%
Verschillende pakketten	0%	0%	25%	9%
Totaal	100%	100%	100%	100%

Het blijkt dat kleine kinderdagverblijven de opvang tijdens vakanties allemaal op een vergelijkbare wijze organiseren. Dit houdt in dat zij gedurende een bepaald aantal weken in het jaar gesloten zijn. Gemiddeld gaat het hier om 4 tot 5 weken. Dit zijn veelal de weken dat de houder van het dagverblijf zelf vakantie heeft (veelal in de zomer en rond de kerst). Doordat er geen vervanging voor dit type houders is, kan er dan ook geen opvang worden geboden. De 'vrije' weken worden meestal aan het begin van het jaar aan de ouders bekend gemaakt, zodat zij in die perioden dan zelf voor vervangende opvang kunnen zorgen. De rest van het jaar is het kinderdagverblijf geopend, wat inhoudt dat er ook gedurende een deel van de schoolvakantie opvang wordt geboden.

De ruime meerderheid van de middelgrote en grote locaties van de dagopvang biedt een pakket waarin alle schoolvakanties standaard zijn opgenomen. Zij zijn dan ook het gehele jaar (met uitzondering van nationale feestdagen) geopend. Enkele locaties kiezen voor een andere aanpak. Zij bieden verschillende pakketten, namelijk in- of exclusief (een deel van) de vakanties of bieden de mogelijkheid van flexibele inkoop van vakantiedagen. Eén kinderdagverblijf is aan een school verbonden en kent daardoor een vaste sluiting tijdens schoolvakanties.

De *BSO* laat een wat ander beeld zien (zie tabel 3.13). Daar wordt ten aanzien van het aanbieden van opvang in de schoolvakanties vooral gekozen voor het werken met verschillende pakketten waaruit ouders kunnen kiezen. Soms bieden locaties twee pakketten aan (met of zonder vakantieweken). Andere locaties bieden meerdere pakketten, bijvoorbeeld inclusief alle vakantieweken, met 6, 9 of 12 vakantieweken en

een pakket voor opvang uitsluitend tijdens de vakanties (vakantiewekenpakket).

Tabel 3.13 Opvangaanbod tijdens schoolvakanties bij BSO's, naar grootteklasse

Wijze vakantieopvang	Klein (N=13)	Middel (N=11)	Groot (N=15)	Totaal (N=39)
Alle vakanties standaard in pakket	8%	9%	13%	10%
Deel van vakanties in pakket	15%	0%	0%	5%
Vaste vakantiesluiting	15%	0%	0%	5%
Flexibele inkoop vakantieweken	8%	18%	27%	18%
Verskillende pakketten	54%	73%	60%	62%
Totaal	100%	100%	100%	100%

Bij de BSO valt op dat de kleine kindercentra meer – dan de kleine locaties binnen de dagopvang – ‘aansluiten’ bij het patroon van de grotere locaties. Slechts een beperkt deel van de BSO-locaties kent dezelfde aanpak als die in de kleine kinderdagverblijven, namelijk dat de locatie een aantal vakantieweken gesloten is, maar gedurende een deel van de vakanties wel opvang aanbiedt.

Alle gastouders (N=16) die we in het onderzoek betrokken hebben blijken een systematiek van flexibele inkoop van vakantieweken te hanteren. Dit houdt (dus) in dat ouders betalen wat ze gebruiken. Daarbij is het wel zo dat de gastouders – net als de kleine dagverblijven – een aantal weken per jaar gesloten zijn.

VVE

Voor- en vroegschoolse educatie (VVE) is onderwijs voor peuters en kleuters met een taalachterstand. De voorschoolse educatie is bedoeld voor peuters van 2 en 3 jaar en wordt aangeboden via de kinderopvang (of peuterspeelzaal). Van de geraadpleegde kinderdagverblijven biedt bijna een vijfde van de locaties VVE aan. Met uitzondering van één middelgrote locatie gaat het hierbij verder allemaal om grote locaties. Enkele middelgrote locaties hebben gemeld dat zij weliswaar geen officiële aanbieder van VVE zijn, maar wel bekend zijn met één of meer van de programma's (Uk en Puk/Puk en co) en onderdelen daarvan gebruiken in de pedagogische praktijk. Een vijftal (middel)grote kindercentra heeft het oppakken van een VVE-programma wel overwogen. Dit is echter om verschillende redenen nog niet gerealiseerd. Voorbeelden van deze redenen zijn het ontbreken van voldoende vraag, er is sprake van flexibele opvang waardoor kinderen niet op vaste dagen komen of men kan niet aan alle voorwaarden voldoen (bijvoorbeeld omdat de locatie maar drie dagen per week open is). Enkele andere kindercentra kiezen bewust niet voor VVE, bijvoorbeeld omdat het niet past bij hun pedagogische visie (nadruk op wat kinderen moeten kunnen in plaats van waar de talenten van kinderen liggen).

Tabel 3.14 VVE-aanbod bij de geraadpleegde kinderdagverblijven, naar grootteklasse en totaal

VVE	Klein (N=15)	Middel (N=13)	Groot (N=16)	Totaal (N=44)
Ja	0%	8%	44%	18%
Nee	100%	92%	56%	82%
Totaal	100%	100%	100%	100%

Van de 11 *gastouders* die dagopvang aanbieden, biedt één gastouder ook VVE aan.

Specifieke profilering activiteiten aanbod

Uit de gesprekken met de locatiemanagers in de dagopvang en de BSO komt naar voren dat de kindercentra over het algemeen een breed activiteiten aanbod bieden (creatief, sport, muziek, dans, natuur et cetera) om zo de ontwikkeling van kinderen op veel terreinen te stimuleren. Een deel van de locaties pakt dit op een gestructureerde wijze aan door te werken met thema's en daarbinnen dan het brede scala aan activiteiten terug te laten komen. Door verschillende locaties worden er ook mensen van buiten ingehuurd om workshops/activiteiten te organiseren, bijvoorbeeld op het gebied van muziek, peutoryoga, dans of sport. Gemiddeld gezien kent ongeveer één op de vijf locaties binnen de dagopvang en de BSO een specifieke profilering wat betreft het activiteiten aanbod (zie tabel 3.15). Binnen de dagopvang doen zich daarbij geen verschillen naar omvang voor. Daarentegen zijn het binnen de BSO met name de kleine locaties die dit type activiteiten aanbieden.

Tabel 3.15 Specifiek activiteiten aanbod, naar grootteklasse en type opvang

Categorie	KDV				BSO			
	Klein (N=15)	Middel (N=13)	Groot (N=16)	Totaal (N=44)	Klein (N=13)	Middel (N=11)	Groot (N=15)	Totaal (N=39)
Ja	20%	23%	19%	20%	46%	18%	0%	21%
Nee	80%	77%	81%	80%	54%	82%	100%	79%
Totaal	100%	100%	100%	100%	100%	100%	100%	100%

We zijn ook nagegaan op welke terreinen de specifieke profilering betrekking heeft. Daaruit kwam naar voren dat vooral natuur/'de groene omgeving' de boventoon voert:

- natuur/boerderij (12 keer genoemd);
- sport (2 keer genoemd);
- plus BSO (voor kinderen met leer- en gedragsproblemen) (2 keer genoemd);
- muziek/drama (2 keer genoemd);
- duurzaamheid (1 keer genoemd).

Van de gastouders (N=16) hadden twee gastouders een specifiek activiteiten aanbod. Ook hier vormde in beide gevallen 'natuur' het centrale thema.

3.5 Achtergronden en motieven kleine kindercentra

In totaal hebben we in het onderzoek 15 locatiemanagers van kleine locaties uit de dagopvang en 13 locatiemanagers van kleine BSO-locaties geraadpleegd. Van hen waren 15 respectievelijk 7 personen ook houder van de betreffende locaties. Aan deze houders hebben we een aantal vragen gesteld over de achtergronden en motieven om een klein kindercentrum te starten en te runnen. In het navolgende zullen we de uitkomsten daarvan presenteren⁸.

Allereerst hebben we aan de houders van zowel de kleine kinderdagverblijven als de kleine BSO's gevraagd of het destijds voor hen een bewuste keus is geweest om een klein kindercentrum te openen. Alle (15) houders van de kleine kinderdagverblijven gaven aan dat hiervan inderdaad sprake was. Het belangrijkste argument hiervoor is dat deze houders van mening zijn dat met een klein kindercentrum een veel betere aansluiting kan worden gerealiseerd op de behoeften van kleine kinderen. Een kleinschalige opzet biedt in hun optiek meer mogelijkheden voor het bieden van persoonlijke aandacht en het creëren van een rustige en huiselijke omgeving. Doordat zij elk kind regelmatig (hele dagen) – meemaken krijgen zij ook goed zicht op de specifieke behoeften van individuele kinderen en kunnen ze daar ook gericht op inspringen.

Verder is het zo dat verschillende houders van kleine locaties in de dagopvang voorheen in een grotere kinderopvangorganisatie of in het onderwijs werkzaam zijn geweest. Daar hebben zij ervaren dat zij niet de begeleiding en geborgenheid konden bieden die ze wenselijk achten voor de kinderen. Deze ervaring heeft dan ook meegespeeld in hun keuze voor het opzetten van een klein kinderdagverblijf. Ten slotte is nog door verschillende houders opgemerkt dat zij het kleine kinderdagverblijf zijn gestart toen zij zelf kinderen kregen. Een klein kindercentrum zagen zij als goede mogelijkheid om werk en ouderschap te combineren.

Ook de meeste houders van kleine BSO's (6 van de 7) hebben bewust voor de kleinschalige opzet van hun organisatie gekozen. Zij voeren daar in grote lijnen vergelijkbare redenen voor aan als de houders van de kleine kinderdagverblijven. Eén houder wil graag doorgroeien naar 20 kindplaatsen, maar wacht nog op toestemming voor uitbreiding.

Op zich kan kleinschalige kinderopvang ook vanuit gastouders worden aangeboden. Daarom hebben we aan houders van **kleine locaties** binnen de **dagopvang** de vraag gesteld of zij het gastouderschap als alternatief hebben overwogen (zie tabel 3.16). Uit de antwoorden van de respondenten blijkt dat een derde deel van deze houders eerst als gastouder heeft gewerkt alvorens een klein kindercentrum te starten. Het gastouderschap vormde als het ware een 'opstap' naar het starten van een klein kindercentrum. Nog eens twee op de vijf houders heeft het gastouderschap als mogelijkheid overwogen. De belangrijkste reden waarom deze houders uiteindelijk toch hebben gekozen voor een klein kindercentrum is het – in hun ogen – meer professionele karakter van een klein kindercentrum. Met een klein kindercentrum moet aan meer eisen worden voldaan

⁸ Waarbij de uitkomsten voor de houders van BSO-locaties met de nodige voorzichtigheid moeten worden getracht, gezien het geringe aantal waarnemingen.

(bijvoorbeeld ten aanzien van het opleidingsniveau van de houders/medewerkers) en daarmee kunnen houders zich sterker profileren richting de ouders. Daarnaast hebben diverse van deze houders vanuit hun behoefte naar zelfstandigheid voor een klein kindercentrum gekozen. Deze personen vinden het prettig en uitdagend om zelf een (pedagogische) visie op te stellen en uit te voeren en daarbij niet afhankelijk te zijn van een gastouderbureau.

Tabel 3.16 Mate waarin houders van kleine kindercentra hebben overwogen om gastouder te worden, naar type en totaal

Categorie	KDV (N=15)	BSO (N=7)	Totaal (N=22)
Houder is gastouder geweest	33%	14%	27%
Heeft gastouderschap overwogen	40%	14%	32%
Heeft gastouderschap niet overwogen	27%	71%	41%
Totaal	100%	100%	100%

Van de houders van kleine BSO-locaties heeft een wat kleiner aandeel – dan houders van kleine locaties in de dagopvang – eerst in de gastouderopvang gewerkt. Ook heeft een wat kleiner aandeel het gastouderschap overwogen. Verder is ook vanuit de houders van kleine BSO-locaties aangegeven dat het in hun ogen minder professionele karakter van de gastouderopvang een belangrijke reden is geweest om hiervoor (uiteindelijk) niet te kiezen dan wel om de stap naar een (kleine) BSO-locatie te zetten.

Ook aan de **gastouders** is gevraagd of zij de keuze om te werken als gastouder bewust hebben gemaakt. Voor 13 van de 16 gastouders was van een bewuste keuze inderdaad sprake. Bij twee derde van hen was een belangrijke overweging daarbij dat ze via het gastouderschap werk en gezin (thuisblijven bij de kinderen) goed konden combineren. Ook hebben enkele gastouders gemeld dat ze door gastouder te worden in feite konden ‘formaliseren’ wat ze in de praktijk al deden, namelijk oppassen op kinderen. ‘Formeel’ gastouderschap heeft financiële voordelen voor de vraagouders terwijl dit de gastouders zelf mogelijkheden biedt om zich naar buiten toe meer professioneel te presenteren. Een drietal gastouders heeft de keuze dus minder bewust gemaakt. De mogelijkheid van het gastouderschap kwam min of meer ‘op hun pad’. Eén gastouder gaf aan dat ze liever een klein kindercentrum was begonnen, maar dat dit destijds voor haar niet haalbaar was.

In totaal hebben vier gastouders wel eens overwogen om – in plaats van gastouderschap – een klein kindercentrum te openen. Bij één gastouder was dit destijds, zoals gezegd, niet haalbaar. Twee andere gastouders gaven aan dat zij uiteindelijk toch onvoldoende meerwaarde zagen van het openen van een klein kindercentrum en daarom gekozen hebben voor het gastouderschap. Eén gastouder heeft in het verleden ook daadwerkelijk een kindercentrum gehad, maar vond het zorgen voor haar eigen kinderen toch beter te combineren met het gastouderschap.

Voor- en nadelen kleine kindercentra

We hebben de locatiemanagers van de kleine kindercentra (nu dus zowel de houders als de respondenten die zelf geen houder waren) gevraagd wat in hun optiek belangrijke voor- en nadelen zijn ten opzichte van **grotere kindercentra**. De voordelen die hierbij

naar voren zijn gebracht hebben we in onderstaande tabel opgenomen.

Tabel 3.17 Voor- en nadelen kleine kindercentra ten opzichte van grotere kindercentra volgens de locatiemanagers van kleine kindercentra

Voordelen	Aandeel (N=28)
De kinderen meer (gerichte) aandacht kunnen geven	86%
Persoonlijker richting ouders en kinderen (korte lijnen/vaste gezichten)	79%
Rustiger, huiselijker	64%
Meer rekening kunnen houden met eigen tempo en ontwikkelingsweg kind	39%
Eigen beleid kunnen voeren/werken vanuit eigen visie	11%
Geen voordelen	4%
Nadelen	Aandeel (N=28)
Geen/weinig leeftijdsgenootjes voor de kinderen	21%
Kwetsbaarheid	18%
Minder flexibiliteit	18%
Beperkingen in activiteiten aanbod	14%
Vierogenprincipe moeilijker uitvoerbaar	14%
Privacy (wonen in je werk)	7%
Geen collega's	7%
Tijdens vakanties van houder opvang gesloten	7%
Geen nadelen	7%

De respondenten konden meerdere antwoorden geven. De percentages tellen daarom niet op tot 100%.

De voordelen van kleine kindercentra die vanuit de betreffende respondenten naar voren zijn gebracht sporen in grote lijnen met de redenen – zie hierboven – die ten grondslag hebben gelegen aan het starten van een klein kindercentrum. Zo is het meest genoemde voordeel dat aan kinderen in kleine kindercentra veel meer (gerichte) aandacht kan worden gegeven dan in grotere centra. Vooral vanuit respondenten van kleine locaties binnen de dagopvang is opgemerkt dat in kleine kindercentra veel meer rekening gehouden kan worden met het eigen ontwikkelingstempo van kinderen. Kinderen hoeven zich in de optiek van deze houders minder te voegen naar het groepsgebeuren (zoals op het zelfde moment slapen, eten en meedoen aan activiteiten). Verschillende van deze houders hebben dan ook aangegeven dat kleinschalige opvang daardoor ook beter geschikt is voor kinderen met bijvoorbeeld een ontwikkelingsachterstand.

Een ander frequent genoemd voordeel is dat in de kleine kindercentra de relatie tussen medewerkers/houders en de ouders en kinderen veel persoonlijker is dan in grotere centra. Immers, er is vaak maar één 'gezicht' van het kindercentrum waar ouders en kinderen mee te maken hebben. Dit maakt dat de communicatie tussen medewerkers/houders en ouders daardoor directer en persoonlijker is waardoor er ook eerder sprake is van 'samen optrekken' bij de opvoeding van de kinderen.

Verder biedt een klein kindercentrum in de ogen van de respondenten ook meer rust en een meer huiselijke sfeer. Zeker in de dagopvang wordt dat als een belangrijke meerwaarde gezien, omdat vooral baby's behoefte hebben aan een rustige omgeving.

Hoewel de voordelen duidelijk groter zijn dan de nadelen onderkennen de respondenten van kleine kindercentra ook een aantal nadelen van dit type opvang. Zo wijst ongeveer één op de vijf op het feit dat kinderen in een kleine groep niet altijd een speelkameraadje van dezelfde leeftijd hebben. Een iets kleiner deel van de respondenten (14%) signaleert ook beperkingen in het aanbieden van activiteiten. Dit heeft er ook mee te maken dat het volgens deze ouders lastig is om activiteiten te vinden die voor alle leeftijdsgroepen passend zijn. Doordat er vaak maar één medewerker is, zijn activiteiten buitenshuis soms ook minder goed mogelijk, zeker als de kinderen van verschillende leeftijden zijn en daardoor een ander slaap- en eetritme kennen.

Verder geven enkele respondenten (5 van de 28) aan dat er sprake kan zijn van een zekere kwetsbaarheid van kleine kindercentra. Dit omdat het bij uitval van de houder door bijvoorbeeld ziekte lastig kan zijn om tijdig vervanging te regelen (op het vraagstuk van vervanging bij uitval komen we in hoofdstuk 4 terug). Ook wordt door ongeveer één op de vijf ouders genoemd dat kleine kindercentra minder flexibiliteit kunnen bieden richting de ouders. Daarmee wordt bedoeld dat ouders niet eenvoudig van dag kunnen wisselen omdat kleine kindercentra niet altijd elke dag open zijn. Ook het aanvragen van een incidentele extra dag kan lastig zijn vanwege de grenzen die de BKR aan het aantal op te vangen kinderen stelt. Vanuit een viertal respondenten (14%) is verder nog genoemd dat het in kleine kindercentra lastiger is om vorm te geven aan het vierogenprincipe. De overige nadelen die we in tabel 3.17 opgenomen hebben zijn maar door een beperkt aantal ouders naar voren gebracht.

Kleine kindercentra hebben naar mening van de respondenten van kleine kindercentra ook voordelen ten opzichte van **gastouders** (zie tabel 3.18). Deze voordelen hebben betrekking op eerder genoemde aspecten zoals een meer professioneel karakter, de hogere opleiding van de medewerkers en de mogelijkheid om meer zelfstandig te kunnen functioneren (los van een gastouderbureau). Daarnaast zou een klein kindercentrum financieel aantrekkelijker zijn voor de ouders (hogere tegemoetkoming via belasting). Verder noemden 3 van de 28 ouders (11%) nog dat kleine kindercentra personeel kunnen aannemen zodat er meerdere mensen kunnen worden ingezet voor het werken op de groep. Een zelfde aantal respondenten heeft er op gewezen dat kleine kindercentra minder 'verweven' zijn met de thuissituatie dan gastouderopvang.

De respondenten van kleine kindercentra konden maar in beperkte mate nadelen benoemen van kleine kindercentra ten opzichte van gastouderopvang.

Tabel 3.18 Voordelen van kleine kindercentra ten opzichte van gastouders, volgens de locatiemanagers van kleine kindercentra

Voordelen	Aandeel (N=28)
Professioneler	61%
Financieel aantrekkelijk voor de ouders	25%
Hogere opleiding van pedagogisch medewerkers (houders)	25%
Zelfstandiger kunnen opereren (eigen visie)	21%
Personeel aannemen mogelijk	11%
Minder verweven met eigen thuissituatie	11%
Geen voordelen	4%
Nadelen	Aandeel (N=28)
Meer en zwaardere eisen gesteld aan kleine kindercentra	11%
Klein kindercentrum vraagt meer eigen initiatief en verantwoordelijkheid	7%
Gastouder meer huiselijke omgeving	7%
Gastouder financieel minder kwetsbaar	4%
Geen nadelen	71%
Weet niet	18%

De respondenten konden meerdere antwoorden geven. De percentages tellen daarom niet op tot 100%.

De door de kleine kindercentra genoemde voordelen van een klein kindercentrum ten opzichte van de gastouderopvang worden door de gastouders veelal niet onderschreven. Dit komt overigens voor een belangrijk deel omdat de gastouders, zoals ook door hen is aangegeven, niet goed zicht hebben op de situatie in kleine kindercentra. Voor zover gastouders nog wel voordelen van kleine kindercentra ten opzichte van gastouderopvang noemen hebben deze betrekking op hun veronderstelling dat de houder en/of medewerkers wellicht doorbetaald krijgt (krijgt) tijdens vakanties en dat een klein centrum mogelijk meer middelen heeft voor de aanschaf van speelgoed.

Wat betreft de voordelen van de gastouderopvang ten opzichte van de kleine centra wordt door enkele **gastouders** aangegeven dat het gastouderschap in hun optiek minder rompslomp (verantwoordelijkheid en regeltjes) met zich meebrengt. Daarnaast noemden enkele gastouders dat ze verwachten dat de omgeving waarin kinderen worden opgevangen in de gastouderopvang vaak wat huiselijker en vertrouwder zal zijn dan in een (klein) kindercentrum. Het door de gastouders meest genoemde voordeel van gastouderopvang is echter dat er bij dit type opvang meer flexibiliteit mogelijk is richting de ouders. Zo zijn in hun optiek de regels rond breng- en haaltijden minder strikt (kinderen kunnen wanneer nodig veel eerder gebracht of veel later worden gehaald) en is er meer flexibiliteit mogelijk in de af te nemen uren (soms ook 's avonds en in het weekend).

4. PERSONEEL

4.1 Inleiding

In dit hoofdstuk zoomen we in op bovenwettelijke criteria die gerelateerd zijn aan 'human capital' binnen de kinderopvang. Daartoe zullen we in de volgende paragraaf eerst ingaan op de personele omvang van de locaties voor kinderopvang die we bezocht hebben en het personeelsverloop bij deze locaties. Ook zullen we in die paragraaf aandacht schenken aan de mate waarin medewerkers op vaste groepen ingezet worden. In paragraaf 4.3 focussen we met name op de inzet van stagiairs bij de verschillende vormen van kinderopvang die we in dit rapport onderscheiden. We ronden af met paragraaf 4.4 waarin we de aandacht verleggen naar de minimalisering van risico's via het vierogenprincipe en de aanspreekcultuur.

4.2 Inzet personeel

In deze paragraaf behandelen we een aantal aspecten van de inzet van het personeel bij de geraadpleegde kinderopvanglocaties. Daarbij gaan we achtereenvolgens in op de mate waarin de locaties medewerkers in dienst hebben, de personele omvang, de functionele opbouw, het verloop, het werken op vaste groepen en de vervanging bij uitval.

Medewerkers in dienst

Van de 44 bezochte kinderdagverblijven heeft 70% medewerkers in dienst. Voor de 39 bezochte BSO-locaties kwam dit percentage uit op 92% (zie tabel 4.1). Uiteraard zijn het vrijwel uitsluitend de kleine locaties die zonder personeel werken. Immers, daar is vaak sprake van een situatie waarbij de houder zelf ook de opvang verzorgt. Op het voorgaande troffen we één uitzondering aan bij een middelgroot kinderdagverblijf. Binnen dit kinderdagverblijf wordt de opvang namelijk verzorgd door de drie eigenaren (zonder verder personeel in dienst te hebben).

Tabel 4.1 Mate waarin kindercentra medewerkers in dienst hebben, naar grootteklasse en type opvang

Medewerkers	KDV				BSO			
	Klein (N=15)	Middel (N=13)	Groot (N=16)	Totaal (N=44)	Klein (N=13)	Middel (N=11)	Groot (N=15)	Totaal (N=39)
Ja	20%	92%	100%	70%	77%	100%	100%	92%
Nee	80%	8%	0%	30%	23%	0%	0%	8%
Totaal	100%	100%	100%	100%	100%	100%	100%	100%

Personele omvang

Bij locaties van kinderdagverblijven en BSO – die personeel in dienst hebben – zijn we nagegaan wat de omvang daarvan was. In tabel 4.2 hebben we het gemiddeld aantal medewerkers voor dit type locaties weergegeven. In deze tabel zijn de locaties van kinderdagverblijven en BSO zonder personeel dus buiten beschouwing gelaten waardoor het aantal waarnemingen lager uitkomt dan in tabel 4.1.

Tabel 4.2 Gemiddeld aantal en typen medewerkers van kindercentra met personeel, naar grootteklasse en type opvang

Aantal medewerkers	KDV				BSO			
	Klein (N=3)	Middel (N=10)	Groot (N=15)	Totaal (N=28)	Klein (N=8)	Middel (N=9)	Groot (N=14)	Totaal (N=31)
Gemiddeld aantal medewerkers	2	5	12	8	2	3	8	5
Type medewerkers	Klein (N=5)	Middel (N=63)	Groot (N=187)	Totaal (N=255)	Klein (N=19)	Middel (N=35)	Groot (N=118)	Totaal (N=172)
Percentage pedagogisch medewerkers	100%	97%	93%	94%	95%	94%	98%	97%
Percentage overige medewerkers	0%	3%	7%	6%	5%	6%	2%	3%

Functionele opbouw

In tabel 4.2 is tevens weergegeven welk deel van het totale personeelsbestand bestaat uit pedagogisch medewerkers. Van de medewerkers in de kinderdagverblijven heeft 94% de functie van **pedagogisch medewerker**. In de BSO-locaties ligt dat percentage op 97%. De overige medewerkers – 21 in totaal – hebben een andere functie. Van deze medewerkers – 16 in de dagopvang en 5 in de BSO – worden er 10 ingezet om pedagogisch medewerkers te ondersteunen en werk uit handen te nemen. Het gaat daarbij vooral om groepshulpverleners en huishoudelijke medewerkers (zoals schoonmakers). De andere 11 medewerkers hebben een leidinggevende functie of een administratieve functie.

Bovenstaande cijfers hebben dus betrekking op **locatieniveau**. Verschillende kindercentra, die onderdeel uitmaken van een grotere organisatie, hebben aangegeven dat op koepelniveau nog (wel) andere medewerkers aanwezig zijn waarop een beroep kan worden gedaan. Deze medewerkers kunnen (eveneens) ingezet worden binnen de in het onderzoek betrokken locaties. Zo zijn er op koepelniveau bijvoorbeeld pedagogen werkzaam die op gezette tijden de pedagogisch medewerkers coachen en ondersteunen.

Verloop onder personeel

In het onderzoek zijn we ook nagegaan in hoeverre de bezochte kindercentra in 2012 te maken hebben gehad met **personeelsverloop** dan wel een **reductie** van personeel. Daarbij hebben we verloop gedefinieerd als de situatie waarbij medewerkers vertrokken zijn en vervolgens vervangen zijn door nieuwe medewerkers. De reden om verloop te betrekken in het onderzoek is dat een (groot) verloop onder de medewerkers voor onrust op de locaties kan zorgen (en in de groepen) en zo een negatief effect kan hebben op de kwaliteit van de opvang. Van **reductie** is sprake als vertrokken medewerkers niet door instroom van nieuwe medewerkers worden vervangen. Hieraan liggen doorgaans economische motieven ten grondslag: door vraaguitval moeten de betreffende locaties op personele kosten bezuinigen. Ook een personele reductie kan voor de nodige onrust bij achterblijvende medewerkers binnen de locatie zorgen en een negatieve impact hebben op de kwaliteit.

In tabel 4.3 hebben we weergegeven in hoeverre er sprake is geweest van verloop en reductie in 2012 bij de door ons bezochte locaties van dagopvang en BSO. Uiteraard hebben we daarbij alleen locaties betrokken die ook personeel in dienst hebben.

Tabel 4.3 Mate van verloop/reductie van medewerkers op de onderzochte locaties in 2012, naar grootteklasse en type opvang

Verloop/reductie	KDV				BSO			
	Klein (N=3)	Middel (N=12)	Groot (N=16)	Totaal (N=31)	Klein (N=10)	Middel (N=11)	Groot (N=15)	Totaal (N=36)
Verloop (met vervanging)	33%	33%	31%	32%	40%	18%	60%	42%
Reductie (zonder vervanging)	0%	8%	31%	19%	10%	36%	20%	22%
Geen medewerkers vertrokken	67%	58%	38%	49%	50%	46%	20%	36%
Totaal	100%	100%	100%	100%	100%	100%	100%	100%

Uit bovenstaande tabel blijkt dat bijna een derde deel (33%) van de locaties van kinderdagverblijven en ruim twee op de vijf (42%) van de BSO-locaties met verloop van personeel te maken heeft gehad. Nog eens een vijfde van de locaties binnen zowel de dagopvang als de BSO had in 2012 te maken met een personele reductie.

Indien we onderscheid maken naar de verschillende grootteklassen, dan is het aandeel locaties waar in 2012 sprake was van een stabiele situatie (dus zonder verloop en reductie van personeel) het grootst onder kleine en middelgrote locaties. Grotere locaties hebben naar verhouding het meest met verloop en reductie te maken (mede omdat zij gemiddeld ook groter zijn en dus meer medewerkers hebben). Dit geldt voor zowel de dagopvang als de BSO.

Werken op vaste groepen

Een ruime meerderheid van de medewerkers in de kinderdagverblijven en de BSO-locaties *werkt* standaard *op* een *vaste groep* (zie tabel 4.4). Zeker in de kleine, maar ook in enkele middelgrote locaties, is dat vanzelfsprekend omdat er sprake is van maar één groep. Bij de grotere locaties komt het vaker voor dat medewerkers incidenteel of regelmatig wisselen van groep. Bij locaties waar medewerkers incidenteel wisselen van groep wordt weliswaar gewerkt met stamgroepen met 'vaste gezichten' maar wordt de groepsindeling op sommige momenten van de dag losgelaten (open deurenbeleid). Kinderen kunnen dan zelf kiezen waar ze willen spelen.

Tabel 4.4 Wijze waarop medewerkers in het kindercentrum zijn gekoppeld aan een groep, naar grootteklasse en type opvang

Verbinding aan groep	KDV				BSO			
	Klein (N=3)	Middel (N=12)	Groot (N=16)	Totaal (N=31)	Klein (N=10)	Middel (N=11)	Groot (N=15)	Totaal (N=36)
Werken standaard op vaste groep	100%	83%	44%	65%	90%	64%	60%	69%
Wisselen incidenteel van groep	0%	8%	31%	19%	0%	0%	33%	14%
Wisselen regelmatig van groep	0%	8%	19%	13%	10%	36%	0%	14%
Niet verbonden aan groep	0%	0%	6%	3%	0%	0%	7%	3%
Totaal	100%	100%	100%	100%	100%	100%	100%	100%

Bij locaties waar medewerkers regelmatig wisselen is dat veelal ‘noodgedwongen’. Het betreft hier bijvoorbeeld locaties die in de afgelopen periode – door een terugloop van het aantal op te vangen kinderen – hun personeelsbestand hebben moeten inkrimpen en die groepen hebben samengevoegd. Het gevolg hiervan is dat er meer geschoven wordt met medewerkers op de groepen. Eén locatie die we bezocht hebben biedt flexibele en 24-uurs opvang. Hoewel in deze locatie wel met stamgroepen gewerkt wordt is het niet altijd mogelijk om een vaste koppeling van medewerkers aan groepen te realiseren.

Overigens gaven de betreffende locatiemanagers aan dat het wisselen van medewerkers van groep in hun optiek niet direct negatief hoeft te zijn voor de kwaliteit van kinderopvang. Ter onderbouwing hiervan werd bijvoorbeeld regelmatig genoemd dat dit als voordeel heeft dat de medewerkers alle kinderen kennen en vice versa. Dit is ook de reden dat een tweetal grotere locaties (1 dagverblijf en 1 BSO) er zelfs bewust voor heeft gekozen om medewerkers juist niet standaard te laten werken op een bepaalde groep. In het betreffende dagverblijf werken de medewerkers bijvoorbeeld elke dag van de week op een andere groep. Het weekrooster is dan vervolgens wel weer vast (dus altijd vast op maandag op een bepaalde groep en dinsdag vast op een andere groep). Op die manier kennen de medewerkers alle kinderen en voelt iedereen zich verantwoordelijk voor alle kinderen in de opvang. Een hiermee samenhangend voordeel dat door deze (twee) locaties naar voren is gebracht is dat vervanging makkelijker kan worden geregeld en niet zorgt voor ‘nieuwe gezichten’ op de groep. Vaste medewerkers kunnen altijd invallen op elke groep, zij kennen immers alle kinderen, en voor de kinderen zijn zij ook een bekend gezicht.

Vervanging

Het laatste aspect dat in deze paragraaf aan de orde komt, is de vervanging bij uitval van de houder en van de medewerkers. Wanneer deze vervanging niet goed is geregeld, is sprake van een grotere kwetsbaarheid. Daarbij gaat het allereerst om vervanging in geval van bijvoorbeeld ziekte of een vrije dag. Kleine kindercentra kennen daarnaast de specifieke situatie dat de houder/medewerker acuut vervanging nodig heeft. Dit geldt bijvoorbeeld in het geval dat de houder/medewerker plotseling met een kind naar de dokter moet. Er is namelijk dan – in tegenstelling tot grotere kindercentra – meestal geen enkele persoon aanwezig die de zorg voor de overige kinderen op zich kan nemen.

Op één na alle bezochte locaties (N=44) blijken de vervanging te hebben geregeld voor het geval een medewerker uitvalt. Eén kleine dagopvanglocatie heeft een dergelijke 'achterwacht' niet. Het gaat in dit geval om een voormalige gastouder die de overstap gemaakt heeft naar de dagopvang. In dit geval is er dus niets geregeld en moeten ouders zelf een oplossing vinden als deze houder uitvalt.

De kleine kinderdagverblijven blijken bij uitval door ziekte vooral te kunnen putten uit eigen pools van invalkrachten of kunnen een beroep doen op de invalpool van de franchiseorganisatie. Veel houders van kleine kinderdagverblijven geven echter aan dat zij hiervan nauwelijks gebruik hoeven te maken, aangezien zij vrijwel nooit ziek zijn. Dezelfde invalpools kunnen deze houders ook gebruiken voor vervanging in een acute situatie. Echter, omdat vervanging in dergelijke gevallen snel moet worden geregeld is het noodzakelijk om in de directe omgeving van het opvangadres mensen achter de hand te hebben. Voor deze calamiteiten (achterwachting) zetten kleine kindercentra de eigen partner in of hebben ze in de buurt een aantal vrijwilligers gevonden (veelal met werkervaring in kinderopvang of onderwijs) die direct kunnen inspringen en voor 'noodopvang' kunnen zorgen.

Bij de middelgrote en grote kinderdagverblijven wordt bij uitval eerst gekeken of er mogelijkheden voor vervanging bestaan binnen het eigen team van medewerkers. Mocht dit niet het geval zijn dan doen zij een beroep op een eigen pool van invalkrachten. Bij een deel van hen fungeert de houder zelf of de locatiemanager als 'back-up'. Bij één grotere locatie is altijd een extra kracht aanwezig die paraat is om eventueel in te vallen.

Bij de BSO's – die zoals we hiervoor gezien hebben over het algemeen minder medewerkers hebben (zie tabel 4.2) – bestaan minder mogelijkheden om de vervanging intern te regelen binnen het team. Vandaar dat zij vaker dan de dagopvang een beroep doen op invalkrachten. Bij elk van de drie grootteklassen komt een eigen pool van invalkrachten het meest voor. Kleinere BSO's maken daarnaast ook dikwijls gebruik van de regionale flexpools van de koepelorganisatie waar zij deel van uitmaken. Bij de grotere BSO's wordt een enkele keer geschoven met medewerkers tussen dagopvang en BSO als zich een situatie van uitval voordoet.

Wanneer het niet mogelijk blijkt om via 'standaard' kanalen vervanging te regelen doen verschillende locaties, zowel de dagopvang als de BSO, naar eigen zeggen uiteindelijk een beroep op een uitzendbureau.

Over het algemeen verloopt de vervanging volgens de respondenten goed⁹. Van de geraadpleegde houders ondervindt 15% van de BSO's (N=39) en 9% van de kinderdagverblijven (N=43) wel eens knelpunten bij de vervanging. Deze problemen hebben dan vooral betrekking op het lastig kunnen vinden van invalkrachten, bijvoorbeeld op woensdagen en vrijdagen en in vakantieperioden.

⁹ Drie respondenten van kleine kinderdagverblijven en twee respondenten van kleine BSO's konden de vervanging niet beoordelen, omdat zij hiermee in de praktijk nog geen ervaring hadden opgedaan. In hun geval had zich nog geen situatie van uitval voorgedaan.

4.3 Inzet van stagiairs

In deze paragraaf zoomen we in op de vraag in hoeverre locaties gebruik maken van stagiairs. Eerst zijn we daartoe nagegaan of de kindercentra en de gastouders, die we in het onderzoek betrokken hebben, een erkend 'leerbedrijf' – of erkend praktijkopleider in het geval van gastouder – zijn. Voor de kindercentra staan de resultaten hiervan in tabel 4.5 samengevat.

Tabel 4.5 Aandeel locaties dat erkend leerbedrijf is, naar grootteklasse en type opvang

Erkend leerbedrijf	KDV				BSO			
	Klein (N=15)	Middel (N=13)	Groot (N=16)	Totaal (N=44)	Klein (N=13)	Middel (N=11)	Groot (N=15)	Totaal (N=39)
Ja	67%	100%	100%	89%	92%	100%	93%	95%
Nee	33%	0%	0%	11%	8%	0%	7%	5%
Totaal	100%	100%	100%	100%	100%	100%	100%	100%

We zien dat het overgrote deel van de locaties inderdaad erkend is als leerbedrijf. Voor de kleine kinderdagverblijven komt dit aandeel uit op twee derde deel terwijl binnen de andere segmenten van zowel de dagopvang als de BSO bijna alle locaties erkend zijn. Verder bleek een kwart van de gastouders (N=16) als praktijkopleider erkend te zijn.

Aan de kindercentra en gastouders die 'erkend' zijn hebben we vervolgens gevraagd of zij (regelmatig) gebruik maken van stagiairs (zie tabel 4.6). Uit onderstaande tabel volgt dat een ruime meerderheid van de erkende locaties ook daadwerkelijk een beroep doet op stagiairs. Wel zien we dat kleine locaties – zowel binnen de dagopvang als de BSO – daarbij wat achter blijven. Een belangrijke verklaring hiervoor is dat kleine kindercentra de stagiairs vaak onvoldoende werkervaring kunnen laten op doen, vanwege de kleinschaligheid. Veel kleine locaties zijn maar enkele dagen in de week open. Zeker in de BSO zijn ze de overige dagen vaak maar een paar uur in bedrijf. Dit biedt de stagiairs onvoldoende basis (en uren) om de gewenste praktijkervaring op te doen en hun leerplan goed te kunnen uitvoeren.

Tabel 4.6 Inzet stagiairs, naar grootteklasse en type opvang

Stagiairs	KDV				BSO			
	Klein (N=10)	Middel (N=13)	Groot (N=16)	Totaal (N=39)	Klein (N=12)	Middel (N=11)	Groot (N=14)	Totaal (N=37)
Ja	70%	85%	100%	87%	67%	91%	100%	86%
Nee	30%	15%	0%	13%	33%	9%	0%	14%
Totaal	100%	100%	100%	100%	100%	100%	100%	100%

Van de vier erkende gastouders maakt één gastouder op het moment daadwerkelijk gebruik van stagiairs.

Bij de kindercentra en gastouders die wel erkend zijn, maar toch geen stagiairs inzetten, zijn we nagegaan wat de achtergronden daarvoor zijn. Hieruit kwam het volgende beeld naar voren:

- te kleinschalig/te weinig werk (6 keer genoemd);
- begeleiding kost teveel tijd/aandacht (5 keer genoemd);
- wisselende gezichten te onrustig voor de kinderen (4 keer genoemd);
- te weinig uren beschikbaar (2 keer genoemd);
- lastig om goede stagiair te vinden (2 keer genoemd);
- nog niet van gekomen (1 keer genoemd);
- ROC ziet gastouder niet als volwaardige stageplek (1 keer genoemd).

4.4 Risicominimalisering

In de afgelopen jaren is er – zeker na de zedenzaak in Amsterdam – veel aandacht voor het voorkomen van dergelijke zaken in de kinderopvang te voorkomen. Vanuit het oogpunt van risicominimalisering zijn twee aspecten van belang, namelijk het vierogenprincipe en de gehanteerde aanspreekcultuur. Beide aspecten komen in deze paragraaf aan bod waarbij we beginnen met het vierogenprincipe.

I. Vierogenprincipe

Sinds 1 juli 2013 geldt in de **dagopvang** het zogenoemde **vierogenprincipe**. Dit houdt in dat medewerkers in de dagopvang niet meer alleen op de groep mogen staan, zonder dat een andere volwassene kan meekijken of meeluisteren. Hiermee moet de veiligheid in de kinderopvang worden vergroot.

We hebben de locatiemanagers in de dagopvang allereerst gevraagd of binnen de locaties maatregelen getroffen zijn om invulling te kunnen geven aan het vierogenprincipe¹⁰. Uit de beantwoording van deze vraag – zie tabel 4.7 – kunnen we afleiden dat hiervan bij het overgrote deel van de bezochte kinderopvang locaties sprake was. De kleine locaties blijven daarbij wel iets achter.

Tabel 4.7 **Maatregelen met betrekking tot het vierogenprincipe in de dagopvang, naar grootteklasse en totaal**

Categorie	Klein (N=15)	Middel (N=13)	Groot (N=16)	Totaal (N=44)
Ja	73%	92%	88%	84%
Nee	27%	8%	13%	16%
Totaal	100%	100%	100%	100%

Bij een (beperkt) deel van de locaties was het vierogenprincipe dus (nog) niet ingevoerd. Vanuit deze locaties werd bijvoorbeeld genoemd dat men nog doende was om de te nemen maatregelen te bespreken met de oudercommissie. Dit argument is met name naar voren gebracht door kinderopvanglocaties die vrij recentelijk zijn gestart en dus nog in een opbouwfase zitten. Deze locaties zijn in feite nog niet toegekomen aan besluitvorming op het punt van het vierogenprincipe. Vanuit de betreffende kleine locaties is (daarnaast) nog meerdere keren als reden aangegeven dat er vanuit de ouders niet of

¹⁰ De gesprekken/bezoeken hebben plaatsgevonden in de periode van juni tot en met september 2013.

nauwelijks behoefte aan dit type maatregelen bestaat. Ouders hebben, zo stellen deze locatiemanagers van kleine locaties, bewust gekozen voor opvang in een klein kindercentrum. Daarmee hebben ze in feite bij voorbaat al geaccepteerd dat er geen sprake kan zijn van ‘vier ogen’ op de groep.

Bij de locaties die al wel vorm hebben gegeven aan het vierogenprincipe is dat gedaan door **organisatorische** en/of **technische maatregelen** te treffen. In tabel 4.8 is nader geconcretiseerd om welk van deze typen maatregelen het daarbij gaat.

Tabel 4.8 Type maatregelen met betrekking tot vierogenprincipe in de dagopvang, naar grootteklasse en totaal

Type maatregelen	Klein (N=11)	Middel (N=12)	Groot (N=14)	Totaal (N=37)
Alleen organisatorisch	55%	33%	14%	32%
Organisatorisch en technisch	45%	42%	71%	54%
Alleen technisch	0%	25%	14%	14%
Totaal	100%	100%	100%	100%

Het blijkt dat kleine locaties binnen de dagopvang relatief gezien sterker inzetten op het treffen van organisatorische maatregelen dan middelgrote en grote locaties. Bij de grote locaties zien we vooral een combinatie van organisatorische en technische maatregelen. In de navolgende tabel hebben we nader geconcretiseerd welke typen organisatorische en technische maatregelen in de praktijk getroffen zijn door locaties uit de dagopvang.

Tabel 4.9 Typen organisatorische en technische maatregelen met betrekking tot vierogenprincipe in de dagopvang, naar grootteklasse en totaal

Organisatorische maatregelen	Klein (N=11)	Middel (N=12)	Groot (N=14)	Totaal (N=37)
Er kunnen altijd onverwacht mensen binnen komen	27%	42%	29%	35%
Inzetten stagiairs	64%	8%	36%	35%
Altijd met minimaal 2 pedagogisch medewerkers werken	9%	50%	36%	32%
Afgesproken dat mensen onverwacht binnen komen	18%	8%	7%	11%
Inzetten vrijwilligers	18%	8%	0%	8%
Technische maatregelen	Klein (N=11)	Middel (N=12)	Groot (N=14)	Totaal (N=37)
Babyfoons	9%	42%	43%	32%
Bouwkundig zorgdragen voor openheid en zichtbaarheid	18%	17%	50%	30%
Camera's	27%	8%	21%	19%
Deuren open houden	0%	8%	14%	8%

De respondenten konden meerdere antwoorden geven. De percentages tellen daarom niet op tot 100%.

Een eerst genoemde **organisatorische maatregel** is dat locaties er voor zorg dragen dat er altijd iemand onverwachts kan binnenlopen in het dagverblijf. Dit onverwachts binnen komen kan vaak eenvoudig worden gerealiseerd door een leidinggevende/directielid, een interieurverzorger of een partner (in het geval van kleine kindercentra) regelmatig bij de

groep(en) binnen te laten lopen. Zeker bij kleine kinderdagverblijven (zonder personeel) is het zomaar binnenlopen niet mogelijk. Zij moeten het onverwacht binnen laten komen van andere volwassenen echt gericht organiseren. Een voorbeeld daarvan is dat een klein kinderdagverblijf elke maand een pool van ouders samenstelt die elk op een onaangekondigd moment bij de locatie kunnen binnenlopen (ook op dagen dat hun eigen kind niet op de opvang zit).

Verder is vrij regelmatig naar voren gebracht dat met het inzetten van stagiairs (mede) invulling gegeven kan worden aan het vierogenprincipe. Vooral vanuit de kleine locaties is dit type maatregel genoemd.

Een andere, diverse malen genoemde maatregel is dat locaties altijd met minimaal twee pedagogisch medewerkers werken, ook bijvoorbeeld rondom het tijdstip van openen en sluiten. Daarvoor is het – op momenten dat er weinig kinderen en dus weinig medewerkers zijn – soms nodig om groepen samen te voegen of in direct aangrenzende ruimten op te vangen, waardoor medewerkers goed zicht op elkaar kunnen houden. Voor kleine kindercentra is het werken met twee pedagogisch medewerkers meestal geen optie. Het is dan ook vooral deze groep die bewust kiest voor het inzetten van stagiairs (zie hierboven) of vrijwilligers als middel om tegemoet te komen aan de eisen van het vierogenprincipe.

Naast organisatorische maatregelen hebben locaties in de dagopvang dikwijls ook **technische aanpassingen** doorgevoerd. Het gaat daarbij bijvoorbeeld om het inzetten van babyfoons in slaapkamers of in groepsruimtes waar maar één medewerker aanwezig is. Daarnaast worden groepsruimten bouwkundig zo ingericht en vormgegeven dat deze voldoende zichtbaarheid en openheid kunnen bieden. Daarbij kan gedacht worden aan het werken met veel ramen of manegedeuren of aan het ‘verbinden’ van twee groepen met een gezamenlijke verschoonruimte of keuken. Enkele kleine kindercentra gaven aan dat zij bewust zorg dragen voor een goede zichtbaarheid van de groepsruimte (woonkamer) vanaf de straat, of door bijvoorbeeld een half open schutting rond de tuin toe te passen. Op die manier kunnen burens of ouders altijd op onverwachte momenten meekijken wat er in de opvang gebeurt.

Van de locaties die maatregelen hebben getroffen voor het vierogenprincipe heeft 19% gekozen voor het inzetten van camera's. Het merendeel van de betreffende locaties heeft daarbij camera's in alle ruimten geplaatst terwijl enkele locaties de camera's alleen in de slaapkamers geplaatst hebben. De wijze waarop de camerabeelden worden gebruikt verschilt tussen de locaties. Zo hebben we locaties bezocht waar de beelden opgenomen worden en steekproefsgewijs (of wanneer er aanleiding voor is) gescreend worden door de locatiemanager. In andere locaties worden de beelden niet opgeslagen, maar staan er in het kantoor of in bepaalde groepsruimten schermen waarop alle camerabeelden continu zichtbaar zijn voor de daar aanwezige medewerkers.

Binnen de door ons bezochte locaties van kinderdagverblijven worden camera's in beperkte mate ingezet (bij ongeveer één op de vijf locaties). Er zijn wel meer locaties waar het inzetten van camera's overwogen is. Volgens de geraadpleegde locatie-managers van deze locaties zijn het echter vaak de ouders die het werken met camera's

niet nodig of wenselijk vinden. Zij vertrouwen er op dat er voldoende andere manieren zijn waarop de veiligheid van hun kinderen gewaarborgd kan worden.

We merken overigens op dat de hierboven besproken maatregelen niet altijd specifiek naar aanleiding van het vierogenprincipe doorgevoerd zijn. Meerdere locatiemanagers hebben namelijk aangegeven dat zij al langer bewust aandacht besteden aan een goede ‘zichtbaarheid’ van het handelen van hun medewerkers. Zeker naar aanleiding van de zedenzaak in Amsterdam zijn ouders kritischer geworden en zijn houders gericht gaan kijken of hun locaties voldoende veiligheid bieden. Locaties die in de afgelopen jaren zijn opgestart hebben de nieuwe ‘eisen’ rond zichtbaarheid en controleerbaarheid veelal al integraal meegenomen in hun bouwplannen (veel ramen et cetera) en in hun organisatorische opzet.

De **ervaringen** van de (locatiemanagers van de) kinderdagverblijven met het **vierogenprincipe** zijn over het **algemeen goed** (zie tabel 4.10). Daarbij doen zich geen hele grote verschillen voor tussen kleine, middelgrote en grote locaties. Enkele locatiemanagers zijn echter wat gematigder in hun beoordeling. Deze managers vinden dit principe kostbaar en zien het als een extra eis die hen wordt opgelegd zonder dat deze direct bijdraagt aan een hogere kwaliteit van de kinderopvang. De ouders hebben volgens deze locatiemanagers voldoende vertrouwen in de locatie en zij zien het dan ook als een overbodige (dure) inspanning die ze moeten leveren.

Tabel 4.10 Ervaringen met vierogenprincipe volgens locatiemanagers dagopvang

Oordeel	Klein (N=11)	Middel (N=12)	Groot (N=14)	Totaal (N=37)
(Zeer) goed	64%	83%	86%	78%
Neutraal	27%	8%	7%	14%
(Zeer) slecht	0%	8%	0%	3%
Weet niet/geen mening	9%	0%	7%	5%
Totaal	100%	100%	100%	100%

Een derde (33%) van de locaties van dagopvang die werken volgens het vierogenprincipe ervaart soms knelpunten. De kleine locaties binnen deze groep wijzen op het feit dat ze toch vaak alleen op de groep staan. Zij kunnen geen medewerker aannemen, want daarvoor is het aantal kinderen te klein. Daarnaast is het zo dat ook stagiaires niet elke dag of de volledige dag aanwezig kunnen zijn. Het heeft voor deze locaties dan ook de nodige voeten in de aarde om aan het principe tegemoet te kunnen komen. Vanuit de grotere locaties is een aantal malen als knelpunt genoemd dat sommige panden oud zijn waardoor deze niet – of alleen met dure ingrepen – overzichtelijker en transparanter gemaakt kunnen worden. Verder is specifiek rondom cameratoezicht genoemd dat medewerkers vaak moeten wennen aan het werken onder voortdurend toezicht van een camera. Ten slotte is genoemd dat het in organisatorische zin een heel ‘gepuzzel’ kan zijn om er altijd voor te zorgen dat er twee medewerkers zijn.

Uit de antwoorden van de locatiemanagers blijkt overigens ook dat er nog veel verwarring bestaat over wat precies vanuit het vierogenprincipe wordt gevraagd. Het is hen bijvoorbeeld niet altijd duidelijk of er altijd twee mensen in een pand aanwezig moeten

zijn die elkaar ook (voortdurend) kunnen zien, of dat kan worden volstaan met het werken met een babyfoon of met een persoon die eventueel onverwacht kan binnenkomen. Diverse locatiemanagers hebben daarbij aangegeven dat er sprake is van aanzienlijke kostenverschillen indien er gekozen wordt voor het werken met een extra persoon of voor het werken met een babyfoon.

Vierogenprincipe in de BSO

In de buitenschoolse opvang geldt het vierogenprincipe niet als verplichting. Toch hebben we ook aan de locatiemanagers van de BSO-locaties gevraagd óf en op welke wijze ze wellicht toch vorm geven aan het vierogenprincipe. Tabel 4.11 bevat de antwoorden op deze vraagstelling.

Tabel 4.11 Mate waarin typen BSO-locaties vormgeven aan het vierogenprincipe

Categorie	Klein (N=13)	Middel (N=11)	Groot (N=15)	Totaal (N=39)
Ja	100%	55%	80%	79%
Nee	0%	45%	20%	21%
Totaal	100%	100%	100%	100%

Een opvallende bevinding uit bovenstaande tabel is dat een vergelijkbaar percentage BSO-locaties (80%) maatregelen heeft genomen in het kader van het vierogenprincipe als de kinderdagverblijven (84%), waar het vierogenprincipe wel een verplichting is. Eveneens opvallend is dat alle kleine BSO-locaties aandacht hebben besteed aan dit principe (bij de dagopvang kwam dit percentage met 73% lager uit). Veel geraadpleegde locatiemanagers van de BSO-locaties geven aan dat zij de zichtbaarheid van en het toezicht op het handelen van individuele medewerkers belangrijk vinden. Bovendien is de verwachting van diverse locatiemanagers dat het vierogenprincipe op den duur toch ook voor de BSO zal gaan gelden. Daarom zijn in de afgelopen periode al de nodige stappen gezet om hieraan te voldoen.

Net als bij de dagopvang zijn we ook voor de BSO-locaties nagegaan welke typen maatregelen er naar aanleiding van het vierogenprincipe zijn getroffen. Uit tabel 4.12 zien we dat zich daarbij nauwelijks verschillen voordeden naar omvang van de BSO-locaties.

Tabel 4.12 Type maatregelen m.b.t. vierogenprincipe in de BSO, naar grootteklasse en totaal

Type maatregelen	Klein (N=13)	Middel (N=6)	Groot (N=12)	Totaal (N=31)
Alleen organisatorisch	54%	50%	58%	55%
Organisatorisch en technisch	38%	33%	33%	35%
Alleen technisch	8%	17%	8%	10%
Totaal	100%	100%	100%	100%

Ook in dit geval hebben we in kaart gebracht welke typen organisatorische en technische maatregelen er precies getroffen zijn (zie tabel 4.13).

Tabel 4.13 Wijzen waarop BSO's vorm geven aan het vierogenprincipe, naar grootte-klasse en totaal

Organisatorische maatregelen	Klein (N=13)	Middel (N=6)	Groot (N=12)	Totaal (N=31)
Altijd met minimaal 2 pedagogisch medewerkers werken	31%	83%	58%	52%
Er kunnen altijd onverwacht mensen binnen komen	46%	0%	8%	23%
Inzetten stagiairs	8%	33%	25%	19%
Inzetten vrijwilligers	15%	0%	0%	6%
Afgesproken dat mensen onverwacht binnen komen	8%	0%	0%	3%
Technische maatregelen	Klein (N=13)	Middel (N=6)	Groot (N=12)	Totaal (N=31)
Bouwkundig zorgdragen voor openheid en zichtbaarheid	38%	17%	42%	35%
Deuren open houden	23%	17%	0%	13%
Camera's	8%	17%	0%	6%
Babyfoons	0%	17%	8%	6%

De respondenten konden meerdere antwoorden geven. De percentages tellen daarom niet op tot 100%.

De typen maatregelen die vanuit de BSO-locaties zijn genomen, zijn in grote lijnen vergelijkbaar met die in de dagopvang. Wat de **organisatorische maatregelen** betreft, zijn er diverse – met name weer middelgrote en grote – BSO-locaties waar standaard wordt gewerkt met twee of meer beroepskrachten en/of waar stagiairs of vrijwilligers ingezet worden op momenten dat er maar één beroepskracht aanwezig is. Verder is met name vanuit kleine BSO-locaties aangegeven dat er altijd onverwacht mensen binnen kunnen komen (bijvoorbeeld omdat men aan een school verbonden is).

Ten aanzien van **technische maatregelen** hebben verschillende BSO-locaties gezorgd voor transparante groepsruimten (veel ramen et cetera) en/of wordt er gewerkt met open deuren. In enkele bezochte BSO-locaties wordt gebruik gemaakt van camera's of babyfoons. Bij twee BSO-locaties wordt vooral gewerkt aan bewustwording. Dit vindt plaats door medewerkers zelf in kaart te laten brengen óf en op welke wijze zij zicht hebben op het gedrag van hun collega's en hoe zij er zelf voor kunnen zorgen dat ze altijd goed zichtbaar handelen.

Het is voor BSO-locaties – naar de mening van locatiemanagers – dikwijls wat makkelijker om vier ogen op een groep te hebben dan voor de kinderdagverblijven. Dit komt omdat onder andere omdat de medewerkers veelal dezelfde werktijden kennen, van bijvoorbeeld 15.00 uur tot 18.30 uur, en er dus geen sprake is van 'te weinig' medewerkers bij het openen en sluiten van de locaties. Bovendien zijn veel BSO-locaties gevestigd in een school. Hierdoor zijn er vrijwel altijd meer volwassenen in een gebouw aanwezig (leerkrachten, conciërge, schoonmaker) die ingeschakeld kunnen worden om als 'tweede paar ogen' te fungeren.

Ook vanuit de **BSO-locaties** zijn de **ervaringen** met het werken volgens het vierogenprincipe veelal **positief**, hoewel enkele locatiemanagers daarbij aangeven dat het voor medewerkers nog wel wennen kan zijn (om bijvoorbeeld altijd de deur open te houden). Verder kunnen de vakantieperiodes – vooral voor de kleine BSO-locaties –

lastig zijn. Immers, er zijn dan geen leerkrachten op school aanwezig terwijl in die periodes ook stagiairs minder goed ingezet kunnen worden.

Vierogenprincipe bij gastouders

Net als in de buitenschoolse opvang geldt ook voor de gastouders het vierogenprincipe niet als een verplichting. Van de 16 bezochte gastouders hebben 13 gastouders dan ook geen maatregelen genomen om aan het vierogenprincipe tegemoet te komen. Dit komt overigens deels voort uit onbekendheid met het principe bij een deel van de gastouders. Daarnaast zijn verschillende gastouders van mening dat het principe niet goed past bij de opzet van de gastouderopvang. Deze gastouders melden dat ouders bewust kiezen voor kleinschalige opvang bij een gastouder thuis en dat zij daarmee in feite ook accepteren dat er maar ‘twee ogen’ aanwezig zijn. Het werken met camera’s vinden ouders niet nodig/wenselijk, aldus geraadpleegde gastouders.

Van de drie gastouders die wel maatregelen hebben getroffen zorgen er twee altijd voor dat er andere mensen in huis of in de directe omgeving zijn. Eén gastouder staat standaard met twee mensen op de groep (stagiair) of zorgt dat er iemand in huis is. Deze gastouder werkt bovendien met een codeslot – waarvan de code bekend is bij de ouders – waardoor ouders zelf direct (ook onverwacht) naar binnen kunnen komen.

II. Aanspreekcultuur

Een vorm van risicoreductie is het hebben van een aanspreekcultuur. Als medewerkers elkaar willen en durven aanspreken op (opvallend) gedrag, is de verwachting dat ongewenst gedrag eerder gesignaleerd en aangepakt kan worden. Aan managers van **locaties met personeel** hebben we enkele vragen over de aanspreekcultuur gesteld. Daarbij zijn we allereerst nagegaan in hoeverre er in de optiek van de betreffende managers sprake is van een dergelijke cultuur bij hun locatie. Uit de resultaten van tabel 4.14 valt te concluderen dat het overgrote deel van de locatiemanagers deze mening is toegedaan. Voor de betreffende kleine locaties – van zowel de dagopvang als de BSO – geldt dit zelfs voor alle locatiemanagers (waarbij aangetekend wordt dat het aantal waarnemingen op deze vraag bij de dagopvang klein is). Bij de middelgrote en grote locaties komen deze aandelen iets lager uit.

Tabel 4.14 Aanspreekcultuur binnen organisatie, naar grootteklasse en type opvang

Aanspreek-cultuur	KDV				BSO			
	Klein (N=3)	Middel (N=12)	Groot (N=16)	Totaal (N=31)	Klein (N=10)	Middel (N=11)	Groot (N=15)	Totaal (N=36)
Ja	100%	75%	94%	87%	100%	82%	73%	83%
Nee	0%	25%	6%	13%	0%	18%	20%	14%
Weet niet	0%	0%	0%	0%	0%	0%	7%	3%
Totaal	100%	100%	100%	100%	100%	100%	100%	100%

We hebben rondom de aanspreekcultuur ook een aantal verdiepende vragen gesteld. Dit om nader zicht te krijgen op de vraag welke stappen er gezet zijn om de aanspreekcultuur in te bedden in de organisatie. Allereerst zijn we nagegaan in hoeverre er concrete **werkafspraken** zijn gemaakt over het aanspreken van collega’s op elkaars

gedrag op de groep (zie tabel 4.15). Hiervan blijkt inderdaad bij een ruime meerderheid van de locaties van zowel de dagopvang als de BSO – gemiddeld ongeveer driekwart – sprake te zijn. Daarbij doen zich voor de dagopvang geen noemenswaardige verschillen voor tussen kleine, middelgrote en grote locaties. Bij de BSO daarentegen blijven de kleine locaties wat achter bij de grotere locaties.

Tabel 4.15 Werkafspraken over aanspreekcultuur, naar grootteklasse en type opvang

Aanspreekcultuur	KDV				BSO			
	Klein (N=3)	Middel (N=12)	Groot (N=16)	Totaal (N=31)	Klein (N=10)	Middel (N=11)	Groot (N=15)	Totaal (N=36)
Ja	67%	75%	81%	77%	50%	82%	87%	75%
Nee	33%	25%	19%	23%	50%	18%	13%	25%
Totaal	100%	100%	100%	100%	100%	100%	100%	100%

Vervolgens hebben we de betreffende locatiemanagers de vraag gesteld of de aanspreekcultuur ook vanuit de **organisatie bevordert** wordt. Uit de navolgende tabel kan worden geconcludeerd dat het overgrote deel van de locaties dit inderdaad doet. De reden is dat een aanspreekcultuur niet zomaar ontstaat en standhoudt, hoe belangrijk locatiemanagers en medewerkers het zelf ook vinden. Veel locatiemanagers geven aan dat medewerkers het erg lastig vinden om collega's aan te spreken op hun gedrag. Wanneer er niet regelmatig aandacht aan wordt besteed en medewerkers worden ondersteunt, zakt het bewustzijn bij medewerkers op dit punt op den duur weer weg.

Tabel 4.16 Bevorderen aanspreekcultuur door organisatie naar omvang en type opvang

Bevordering aanspreekcultuur	KDV				BSO			
	Klein (N=3)	Middel (N=12)	Groot (N=16)	Totaal (N=31)	Klein (N=10)	Middel (N=11)	Groot (N=15)	Totaal (N=36)
Ja	33%	100%	94%	90%	70%	91%	93%	86%
Nee	67%	0%	6%	10%	30%	9%	7%	14%
Totaal	100%	100%	100%	100%	100%	100%	100%	100%

Bij de locaties waar de aanspreekcultuur vanuit de organisatie bevordert wordt zijn we nagegaan hoe en op welke wijze dit dan plaatsvindt (zie tabel 4.17). Daaruit blijkt dat hiervoor – zowel in de dagopvang als de BSO – vooral het **'team-/werkoverleg'** en de **'beoordelingsgesprekken'** benut worden. Indien we de ene kleine locatie binnen de dagopvang buiten beschouwing laten dan zien we verder dat de verschillen tussen de omvang van de locaties wat dit aangaat beperkt zijn. Alleen de grote locaties binnen de BSO hanteren relatief gezien wat vaker het 'werk-/teamoverleg'.

Tabel 4.17 Wijze van stimuleren aanspreekcultuur naar grootteklasse en type opvang

Type instrument	KDV				BSO			
	Klein (N=1)	Middel (N=12)	Groot (N=15)	Totaal (N=28)	Klein (N=7)	Middel (N=10)	Groot (N=14)	Totaal (N=31)
In beoordelings- gesprekken	100%	67%	67%	68%	43%	60%	57%	55%
Team-/werkoverleg	0%	58%	67%	61%	57%	50%	86%	67%
Trainingen	0%	25%	7%	14%	14%	60%	21%	32%
Cursussen	0%	25%	7%	14%	0%	10%	36%	19%
Voorlichting	0%	8%	7%	7%	0%	10%	7%	7%
Anders	0%	17%	13%	14%	14%	0%	7%	6%
Totaal	100%	100%	100%	100%	100%	100%	100%	100%

De respondenten konden meerdere antwoorden geven. De percentages tellen daarom niet op tot 100%.

5. PEDAGOGISCH BELEID

5.1 Inleiding

In dit hoofdstuk staat het pedagogisch beleid centraal van de verschillende vormen van kinderopvang die in het onderzoek meegenomen zijn. Daartoe gaan we in paragraaf 5.2 eerst na welke uitgangspunten voor het pedagogisch beleid er door de onderscheiden typen kinderopvang gehanteerd worden. In paragraaf 5.3 zoomen we in op de vraag welke bronnen er voor de ontwikkeling en uitvoering van het pedagogisch beleid gehanteerd worden en welke verschillen zich daarin voordoen tussen typen kinderopvang. Vervolgens verleggen we in paragraaf 5.4 de aandacht naar de vraag in hoeverre en op welke wijze het pedagogisch beleid consequenties heeft voor het personeel. We ronden af met paragraaf 5.5 waarin de vraag aan bod komt hoe de ouders geïnformeerd worden over het pedagogisch beleid.

5.2 Uitgangspunten pedagogisch beleid

We hebben de locatiemanagers in de dagopvang gevraagd wat de belangrijkste kenmerken en uitgangspunten zijn van de pedagogische visie van hun kindercentrum. Tevens hebben we gevraagd om toe te lichten (en ons op locatie te laten zien) hoe deze kenmerken vertaald worden naar de praktijk. In de gesprekken met de locatiemanagers blijkt dat degenen die het beleid zelf hebben opgesteld over het algemeen het beste in staat zijn om de belangrijkste uitgangspunten te beschrijven. Het betreft hier vooral de respondenten van met name kleine en middelgrote kinderdagverblijven. Voor de locatiemanagers die het beleid niet zelf hebben opgesteld is het vaak lastiger om de kenmerkende aspecten van de pedagogische visie concreet te benoemen.

De meeste locatiemanagers in de dagopvang reageren als eerste door te stellen dat ze het kind en zijn/haar individuele ontwikkeling centraal stellen (zie tabel 5.1). Dit geldt zowel voor de kleine, middelgrote als grote locaties. Ze gaan er vanuit dat elk kind anders is, eigen talenten heeft en zich op een eigen manier en tempo ontwikkelt. Dit uitgangspunt nemen ze mee in hun benadering van de kinderen. Concreet uit dit zich in het feit dat kinderen de nodige vrijheid krijgen (niets moet/hoeft). Ze mogen vaak zelf kiezen wat ze gedurende de dag willen doen of hoe ze een bepaalde activiteit uitvoeren. Verder wijzen verschillende locatiemanagers erop dat pedagogisch medewerkers rekening houden met voorkeuren/talenten van kinderen en dat ze gericht kijken op welke punten individuele kinderen extra gestimuleerd moeten worden.

Tabel 5.1 Belangrijkste kenmerken en uitgangspunten van pedagogisch beleid in kinderdagverblijven, naar grootteklasse en totaal

Uitgangspunt/kenmerk	Klein (N=15)	Middel (N=13)	Groot (N=16)	Totaal (N=44)
Ontwikkeling individueel kind centraal	87%	85%	88%	86%
Leren door doen, kind niet sturen maar laten ervaren	47%	54%	6%	34%
Tweede thuis, veiligheid, geborgenheid	33%	69%	19%	34%
Aanbod veel verschillende activiteiten	33%	23%	19%	25%
Respect voor elkaar/elkaar helpen	33%	15%	19%	23%
Natuur/duurzaamheid/veel buiten	20%	15%	31%	23%
Vorbereiden voor school	0%	15%	19%	11%
Stimuleren zelfstandigheid	0%	8%	25%	11%

Respondenten konden meerdere antwoorden geven. De percentages tellen daarom niet op tot 100%.

Andere aspecten zijn vaak meer in tweede instantie genoemd. Bij deze aspecten zijn ook duidelijke accentverschillen zichtbaar naar omvang van de locatie. Zo gaan veel kleine en middelgrote kinderdagverblijven in hun pedagogische visie uit van het principe van 'het leren door te ervaren'. Dat houdt in dat ze de kinderen in hun spel en gedrag zo min mogelijk sturen en het kind meer zelf de dingen laten ontdekken. Dit geldt zowel in specifieke activiteiten (wat doen kinderen met een stuk klei, hoe pakken ze het bouwen van een hut zelf op) als in het bepalen van de grenzen (niet van te voren zeggen 'dit kan niet, dit mag wel' maar de kinderen zelf laten ervaren tot waar ze kunnen gaan). Dit aspect is door grote kinderopvanglocaties vrijwel niet genoemd.

Veel middelgrote kinderdagverblijven benadrukken dat zij met hun kinderopvang een tweede huis willen bieden aan de kinderen. Het gaat daarbij om kleinschaligheid, vaste gezichten, een huiselijke, warme en geborgen omgeving/sfeer en dat het eigen vertrouwde ritme en de rituelen van de kinderen (eten, slapen, troosten) in de opvang worden gerespecteerd. Opvallend is dat dit aspect minder vaak door de kleine locaties is genoemd. Wellicht gaan kleine locaties er vanuit dat een dergelijk aspect inherent is aan opvang op een dergelijk kleine schaal (maximaal 6 kindplaatsen) en wordt dit niet meer expliciet benoemd in de pedagogische visie.

In de grote kinderdagverblijven is het stimuleren van de zelfstandigheid vaker dan in de andere kinderdagverblijven als kenmerk van de pedagogische visie genoemd. Ze doen dit door kinderen te leren zelf keuzes te maken (wat ga ik doen, wat wil ik op mijn boterham, in welk type bedje wil ik slapen), de kinderen veel handelingen zelf te leren doen (boterham smeren, jas dichtritsen) en kinderen taakjes te geven (helpen opruimen, beker afwassen). In het verlengde daarvan ligt het voorbereiden van de kinderen op de overgang naar de basisschool. Ook dit aspect is bij de grote locaties vaker genoemd dan bij de kleine locaties. De locatiemanagers hebben dit laten zien aan de hand van 'basisschoolboekjes' en een 'preschool-curriculum'. Kinderen leren daarbij alvast praktische handelingen die ze op school nodig hebben (bijvoorbeeld zelf aankleden) en krijgen een basis aan kennis mee (zoals het tellen tot 10, het herkennen van letters, het verschil weten tussen links en rechts, hoe je je moet gedragen in het verkeer et cetera.).

Andere genoemde aspecten zijn het bieden van veel verschillende activiteiten (om zo bij te dragen aan een brede ontwikkeling van de kinderen), het zorgdragen voor respect/elkaar helpen (door kinderen te leren elkaar te troosten en elkaar dingen te leren) en het bewust aandacht schenken aan natuur en duurzaamheid. Dit gebeurt in de praktijk door kinderen veel buiten te laten spelen en kennis te laten nemen van de natuur, in de vorm van een moestuin, het verzorgen van dieren en het spelen in het bos. Ook wordt kinderen geleerd hoe je gezond en duurzaam kunt leven en waarom dit belangrijk is.

Ook aan de BSO-locaties is gevraagd wat de belangrijkste kenmerken en uitgangspunten van hun pedagogische visie zijn. Net als bij de dagopvang blijken ook hier dat locatiemanagers (houders) van met name kleine locaties dat beter kunnen dan locatiemanagers van grotere locaties, omdat zij zelf verantwoordelijk zijn geweest voor het opstellen van het beleid. Vanuit deze kleine locaties worden dan ook beduidend meer aspecten genoemd dan vanuit locatiemanagers van grotere locaties.

Tabel 5.2 **Belangrijkste kenmerken en uitgangspunten van pedagogisch beleid in BSO-locaties, naar grootteklasse en totaal**

Uitgangspunt/kenmerk	Klein (N=13)	Middel (N=11)	Groot (N=15)	Totaal (N=39)
Ontwikkeling individueel kind centraal	77%	73%	40%	62%
Aanbod veel verschillende activiteiten	54%	0%	47%	36%
Tweede thuis, veiligheid, geborgenheid	46%	27%	27%	33%
Plezier hebben/doen wat je wilt	15%	36%	27%	26%
Natuur/duurzaamheid	23%	18%	13%	18%
Leren door doen	23%	18%	0%	13%
Bijbrengen normen en waarden	0%	18%	13%	10%
Nadruk op creativiteit	23%	0%	7%	10%
Goede aansluiting school – BSO	0%	9%	7%	5%

Respondenten konden meerdere antwoorden geven. De percentages tellen daarom niet op tot 100%.

Tabel 5.2 laat zien dat – net als bij de dagopvang – ook in de BSO het centraal stellen van (de ontwikkeling van) het individuele kind het meest genoemde aspect is. Toch vormt het in mindere mate dan in de dagopvang de ‘standaard basis’ van het pedagogisch beleid, zeker in de grote locaties. Meer dan in de dagopvang wordt de nadruk gelegd op het bieden van een breed activiteitenaanbod (veel verschillende activiteiten, bijvoorbeeld in de vorm van workshops of het aanbieden van zwem-, muziek- of danslessen) en het hebben van plezier. Verschillende locatiemanagers merken op dat kinderen op school al de hele dag dingen ‘moeten’. Zij kiezen er dan bewust voor om de kinderen te laten doen wat ze leuk vinden. De meeste locaties bieden kinderen wel een activiteitenaanbod aan, maar geven de kinderen ook de mogelijkheid tot vrij spel. Er zijn daarnaast ook locaties die in het geheel geen vooraf opgesteld activiteitenprogramma bieden. Zij kijken elke dag wat er bij de kinderen leeft en laten dat leidend zijn voor de activiteiten die zij aanbieden.

Andere aspecten die specifiek in de BSO zijn genoemd, zijn het bijbrengen van normen en waarden en het zorgdragen voor een goede aansluiting van activiteiten en begeleiding tussen school en de BSO (beiden alleen genoemd in de middelgrote en grote locaties).

De goede aansluiting wordt gerealiseerd door thema's en activiteiten van de school en de BSO op elkaar af te stemmen. Door intensief overleg tussen de school en de BSO kan ook de continuïteit van de begeleiding van individuele kinderen gewaarborgd worden, aldus verschillende locatiemanagers. Vanuit de kleine locaties is als aanvullend aspect genoemd dat zij de nadruk leggen op het stimuleren van de creativiteit van de kinderen. Dit zijn onder andere de locaties die zich in hun pedagogische aanpak hebben laten inspireren door de uitgangspunten van Reggio Emilia. Zij willen de kinderen verschillende creatieve manieren bieden om zich te uiten (muziek, tekenen, schilderen et cetera) en werken met basale materialen waar kinderen op basis van hun eigen creativiteit en fantasie spel kunnen maken.

In de BSO zijn het in het bijzonder de kleine locaties die kleinschaligheid, geborgenheid en huiselijkheid als pedagogische speerpunten hebben. Ze wijzen daarbij op zowel fysieke (knusse ruimte) als sociale aspecten (keukentafelgesprekken).

5.3 Gebruikte bronnen bij pedagogisch beleid

In deze paragraaf zoomen we in op de vraag hoe en op welke wijze kindercentra zich bij de ontwikkeling en uitvoering van hun pedagogisch beleid laten inspireren. Daartoe gaan we eerst meer in het algemeen na welke bronnen de kindercentra hiervoor hanteren. Vervolgens kijken we naar een aantal meer specifieke ondersteuningsinstrumenten waar kindercentra gebruik van kunnen maken bij de vormgeving en uitvoering van hun pedagogisch beleid. Daarbij komen achtereenvolgens het Pedagogisch kader, de Kwaliteitsmonitor en de Video Interactie Begeleiding (VIB) aan bod.

Bronnen voor pedagogisch beleid

Bij de bezochte kindercentra zijn we nagegaan van welke bronnen zij gebruik maken voor het opstellen, uitvoeren en verbeteren van hun pedagogisch beleid. Tabel 5.3 bevat de uitkomsten van deze vraagstelling.

Tabel 5.3 Gebruikte bronnen voor vormgeving en uitvoering pedagogisch beleid, naar grootteklasse en type opvang

Bronnen	KDV				BSO			
	Klein (N=15)	Middel (N=13)	Groot (N=16)	Totaal (N=44)	Klein (N=13)	Middel (N=11)	Groot (N=15)	Totaal (N=39)
Literatuur	40%	54%	69%	55%	62%	36%	80%	65%
Eigen ervaringen	60%	15%	50%	43%	38%	18%	7%	21%
Eigen pedagoog	33%	54%	31%	39%	46%	45%	73%	56%
Collega-organisaties	27%	23%	13%	20%	31%	9%	33%	26%
Scholing	27%	8%	6%	14%	8%	9%	7%	8%
Input medewerkers	0%	15%	25%	14%	8%	18%	13%	13%
Input van ouders	0%	8%	19%	9%	8%	18%	7%	10%
Specifieke pedagogiek	7%	15%	0%	7%	0%	18%	0%	5%

NB: percentages tellen niet op tot 100% omdat er van meerdere bronnen gebruikt gemaakt kan worden.

In de kinderdagverblijven wordt vooral gebruik gemaakt van literatuur (zowel boeken, folders, tijdschriften als internet) en van de eigen ideeën en ervaringen die locatie-managers hebben opgedaan in het werken in de praktijk van de kinderopvang of het onderwijs. In de buitenschoolse opvang wordt vooral gewezen op het gebruik van de deskundigheid van een pedagoog die aan de locatie verbonden is. Het gaat daarbij in enkele gevallen om een pedagoog die op de locatie zelf werkt. Vaker is echter sprake van een situatie waarbij de pedagoog op concernniveau werkzaam is of ingeschakeld kan worden via de franchiseorganisatie waar kindercentra bij aangesloten zijn. Locaties die onderdeel uitmaken van grotere organisaties kennen veelal een centraal pedagogisch beleid. De uitwerking van dit beleid naar de pedagogische praktijk vindt dan wel vaak op locatieniveau plaats.

De kleine kindercentra baseren hun beleid veel meer dan in de (meeste) andere kindercentra op hun eigen ervaringen. Daarnaast is scholing een inspiratiebron die specifiek in de kleine kindercentra in de dagopvang wordt gebruikt. Daar tegenover staat dat input van medewerkers (logischerwijs) vooral als bron wordt gebruikt in middelgrote en grote locaties. Wat betreft de andere bronnen zijn er geen duidelijke patronen te zien in het gebruik tussen kleine, middelgrote en grote locaties.

De gastouders kennen – wat betreft het gebruiken van bronnen voor het pedagogisch beleid – vrijwel hetzelfde patroon als de kleine kinderdagverblijven (zie tabel 5.4). De eigen ervaringen vormen ook bij deze groep de belangrijkste inspiratiebron. Vlak daarna volgen het gebruik van literatuur en raadplegen van een ‘eigen’ pedagoog (via de franchiseorganisatie). Speciaal voor de gastouders geldt dat zij (ook) altijd werken met een pedagogisch beleid dat door het gastouderbureau is opgesteld. Bijna een vijfde van de gastouders hanteert uitsluitend dit pedagogische plan als basis voor hun pedagogisch handelen.

Tabel 5.4 Door gastouders gebruikte bronnen voor vormgeving en uitvoering pedagogisch beleid

Bronnen	Aandeel (N=16)
Eigen ervaringen	50%
Literatuur	31%
Eigen pedagoog	13%
Alleen plan GOB	19%
Collega-organisaties	13%
Scholing	13%
Specifieke pedagogiek	6%
Input medewerkers	0%
Input van ouders	0%

NB: percentages tellen niet op tot 100% omdat er van meerdere bronnen gebruikt gemaakt kan worden.

Pedagogische kaders

In de afgelopen jaren is – vanuit het Bureau Kwaliteit Kinderopvang – een viertal zogenoemde Pedagogische kaders beschikbaar gekomen. Zo is er voor elk van de

opvangvormen – dagopvang, BSO en gastouderopvang – een dergelijk kader vervaardigd. Deze kaders vormen een pedagogisch raamwerk voor het werken in de kinderopvang met jonge kinderen van respectievelijk 0 tot 4 jaar, 4 tot 13 jaar en kinderen in de gastouderopvang. In aanvulling daarop is het Pedagogisch kader ‘Samen Verschillend’ (over diversiteit) ontwikkeld die relevant is voor alle drie de opvangvormen. Het doel van deze Pedagogische kaders is om partijen – die binnen de kinderopvang actief zijn – te ondersteunen bij het ontwikkelen, uitvoeren en verbeteren van hun pedagogisch beleid.

We hebben allereerst in kaart gebracht in hoeverre de locatiemanagers bekend zijn met bovengenoemde Pedagogische kaders. In tabel 5.5 hebben we de resultaten hiervan samengevat. Voor een juiste interpretatie van deze resultaten merken we daarbij het volgende op. Het Pedagogisch kader ‘Samen Verschillend’ is, zoals gezegd, een ‘generiek’ kader dat voor alle drie de opvangvormen relevant is. Het Pedagogisch kader ‘Kindercentra 0 tot 4 jaar’ is specifiek gericht op kinderdagverblijven. Op een zelfde wijze zijn de Pedagogische kaders ‘Kindercentra 4 tot 13 jaar’ en ‘Gastouderopvang’ gericht op respectievelijk de BSO en gastouders.

Tabel 5.5 Bekendheid met Pedagogische kaders van BKK in typen opvang, naar grootteklasse en type opvang

Pedagogisch kader	KDV				BSO			
	Klein (N=15)	Middel (N=13)	Groot (N=16)	Totaal (N=44)	Klein (N=13)	Middel (N=11)	Groot (N=15)	Totaal (N=39)
Kindercentra 0 – 4 jaar	60%	62%	69%	64%	-	-	-	-
Kindercentra 4 – 13 jaar	-	-	-	-	62%	91%	93%	82%
Samen verschillend	20%	31%	13%	20%	15%	27%	40%	28%

We zien dat ‘overall’ gezien de locatiemanagers van de BSO wat beter bekend zijn (82%) met hun specifieke Pedagogisch kader dan de locatiemanagers van de dagverblijven (64%). Datzelfde geldt voor het generieke kader ‘Samen Verschillend’. Van de BSO locatiemanagers kent bijna een derde deel dit kader terwijl dit aandeel bij de locatiemanagers van de dagverblijven blijft steken op een 20%.

Indien we meer specifiek naar verschillen tussen **omvang** van de **locaties** kijken dan zien we wat de dagverblijven betreft geen wezenlijke verschillen. Zo blijken kleine locaties (nagenoeg) gemiddeld te scoren waar het gaat om de bekendheid van de Pedagogische kaders die voor hen relevant zijn. Bij de BSO-locaties blijven kleine locaties wel wat achter bij de middelgrote en grote locaties waar het gaat om de bekendheid van de voor hen relevante Pedagogische kaders.

Aan de respondenten die één of beide van de voor hen relevante Pedagogische kaders kennen hebben we de vraag gesteld of zij dit (of deze) kader(s) ook in de praktijk gebruiken (zie tabel 5.6).

Tabel 5.6 Gebruik van Pedagogische kaders in de dagverblijven en de BSO, naar grootteklasse en type opvang

Gebruik	KDV				BSO			
	Klein (N=9)	Middel (N=8)	Groot (N=7)	Totaal (N=29)	Klein (N=8)	Middel (N=11)	Groot (N=14)	Totaal (N=33)
Ja	33%	50%	42%	41%	50%	46%	72%	58%
Nee	67%	50%	58%	59%	38%	54%	21%	36%
Weet niet	0%	0%	0%	0%	12%	0%	7%	6%
Totaal	100%	100%	100%	100%	100%	100%	100%	100%

In lijn met het voorgaande duiden de resultaten van tabel 5.6 erop dat de Pedagogische kaders niet alleen bekender zijn bij locatiemanagers van de BSO dan bij locatiemanagers van de dagopvang, maar binnen de BSO relatief ook meer gebruikt worden. Wat betreft de omvang van de locaties is er geen duidelijk patroon te herkennen in het gebruik van de Pedagogische kaders. De enige grootteklasse die bovengemiddeld gebruik maakt van dit instrument zijn de grote BSO-locaties.

Overigens tekenen we bij het bovenstaande aan dat een deel van de locatiemanagers – die aangegeven heeft dat zij op hun locatie geen gebruik maken van de Pedagogische kaders (of dit niet weten) – gemeld heeft dat hiervan mogelijk wel op concern-/koepelniveau sprake is. Deze locatiemanagers hebben daar niet altijd zicht op. Het merendeel van de locatiemanagers stelt echter dat aan het niet toepassen van de Pedagogische kaders een bewuste keuze ten grondslag ligt. Zij geven aan dat zij geen behoefte hebben aan een Pedagogisch kader, omdat zij hun pedagogisch beleid goed ‘hebben staan’ en daarvoor al voldoende input hebben verkregen vanuit andere bronnen.

Samenhangend met het voorgaande hebben we de locatiemanagers – voor wie deze vraag relevant was – ook gevraagd naar de wijze(n) waarop zij de Pedagogische kaders gebruiken. In tabel 5.7 hebben we de resultaten van deze vraagstelling samengevat. We tekenen daarbij aan dat we, vanwege het beperkte aantal waarnemingen, geen onderscheid naar omvang van de kindercentra hebben gemaakt.

Tabel 5.7 Wijze(n) waarop Pedagogische kaders door de kindercentra worden gebruikt, naar type opvang

Bron	KDV (N=12)	BSO (N=19)
Naslagwerk	50%	47%
In teamvergaderingen/themabijeenkomsten ¹¹	33%	32%
Onderdeel van cursus	25%	16%
Opstellen/toetsen pedagogisch beleid	25%	42%

Het blijkt dat de Pedagogische kaders vooral als naslagwerk worden gebruikt. Daarnaast worden de kaders in de BSO – meer dan in de dagopvang – ook gebruikt voor het opstellen en/of toetsen van het pedagogisch beleid.

¹¹ Dit houdt in dat een bepaald thema uit de Pedagogische kaders besproken wordt in een bijeenkomst van medewerkers.

Ook bij de gastouders is de bekendheid met de Pedagogische kaders (voor de gastouderopvang en 'Samen Verschillend') getoetst. Daaruit komt naar voren dat 19% van de gastouders het Pedagogisch kader 'gastouderopvang' kent. Het gaat daarbij om drie gastouders. Alle drie de gastouders maken ook daadwerkelijk gebruik van het kader. Eén gastouder gebruikt het als naslagwerk en om 'bij te blijven'. De andere twee gastouders bespreken het kader in bijeenkomsten met vraagouders. Geen van de gastouders kent het kader 'Samen Verschillend'.

Kwaliteitsmonitor

Het Nederlands Centrum voor Kinderopvang Onderzoek (NCKO) en het Kohnstamm Instituut hebben een zogenoemde Kwaliteitsmonitor ontwikkeld voor respectievelijk de dagopvang en de BSO. De monitor is een zelfevaluatie-instrument voor kindercentra, waarmee de centra zelf de interactie tussen pedagogische medewerkers en kinderen, de leefomgeving en de structurele kwaliteit kunnen beoordelen. Toepassing van deze monitor verschaft de kindercentra inzicht in de sterke en zwakke punten van de kwaliteit van opvang en biedt (daarmee) ook aangrijpingspunten voor (verdere) kwaliteitsverbeteringen¹².

Bij de bezochte kindercentra zijn we allereerst nagegaan in hoeverre zij bekend zijn met de Kwaliteitsmonitor die voor hun type opvang relevant is (zie tabel 5.8).

Tabel 5.8 Bekendheid met Kwaliteitsmonitor, naar grootteklasse en type opvang

Bekend	KDV				BSO			
	Klein (N=15)	Middel (N=13)	Groot (N=16)	Totaal (N=44)	Klein (N=13)	Middel (N=11)	Groot (N=15)	Totaal (N=39)
Ja	27%	62%	81%	57%	38%	55%	67%	54%
Nee	66%	38%	19%	41%	54%	45%	20%	38%
Weet niet	7%	0%	0%	2%	8%	0%	13%	8%
Totaal	100%	100%	100%	100%	100%	100%	100%	100%

Uit de resultaten van tabel 5.8 blijkt dat gemiddeld gezien deze bekendheid binnen de kinderdagverblijven ongeveer vergelijkbaar is met die in de BSO. Een andere belangrijke conclusie die uit bovenstaande tabel te destilleren valt is dat de Kwaliteitsmonitor binnen kleine locaties duidelijk minder bekend is dan bij de middelgrote en (vooral) grote locaties. Deze conclusie geldt zowel voor de dagopvang als voor de BSO.

De locatiemanagers die bekend zijn met de (voor hen relevante) Kwaliteitsmonitor is de vraag voorgelegd in hoeverre zij deze monitor in de praktijk ook toepassen. Tabel 5.9 laat zien dat bijna een kwart van de locatiemanagers in de dagopvang de kwaliteitsmonitor gebruikt. Bij de BSO ligt dit percentage op 29%. Wanneer we naar de omvang van de locaties kijken wordt duidelijk dat het gebruik van de monitor in de kleine BSO-locaties opvallend hoog is, zowel in vergelijking met grotere BSO-locaties als in vergelijking met kleine kinderdagverblijven. Wat de reden hierachter is wordt uit het onderzoek niet duidelijk.

¹² We hebben de bekendheid en het gebruik van de NCKO-kwaliteitsmonitor niet getoetst bij gastouders, omdat dit instrument niet voor gastouders ontwikkeld is.

Tabel 5.9 Gebruik van Kwaliteitsmonitor, naar grootteklasse en type opvang

Gebruik	KDV				BSO			
	Klein (N=4)	Middel (N=8)	Groot (N=13)	Totaal (N=25)	Klein (N=5)	Middel (N=6)	Groot (N=10)	Totaal (N=21)
Ja	0%	25%	31%	24%	40%	17%	30%	29%
Nee	100%	62%	54%	64%	60%	83%	70%	71%
Weet niet	0%	13%	15%	12%	0%	0%	0%	0%
Totaal	100%	100%	100%	100%	100%	100%	100%	100%

Uit de toelichtingen die de locatiemanagers hebben gegeven komt naar voren dat een drietal locaties – twee locaties uit de dagopvang en één BSO-locatie – de Kwaliteitsmonitor actief toegepast heeft. Bij de andere locaties die de monitor hebben gebruikt is het instrument vooral als inspiratiebron benut. Dat wil zeggen dat ze onderdelen uit de monitor hebben gebruikt voor het samenstellen van een eigen pedagogische kwaliteitsmeting of voor het toetsen van een eigen methode.

Video Interactie Begeleiding (VIB)

Video Interactie Begeleiding (VIB) is een methode die met name wordt toegepast om ondersteuning te bieden bij de opvoeding van kinderen. In de kinderopvang richt het gebruik van VIB zich met name op het inzichtelijk maken en verbeteren van de communicatie tussen kinderen en pedagogisch medewerkers.

Ook bij dit instrument hebben we eerst de bekendheid onder locatiemanagers getoetst (tabel 5.10). Daarbij komt naar voren dat de bekendheid binnen de dagopvang net iets lager ligt dan bij de BSO. Bij zowel de BSO als de dagopvang zijn het vooral de middelgrote locaties die het instrument kennen.

Tabel 5.10 Bekendheid met Video Interactie Begeleiding (VIB), naar grootteklasse en type opvang

Bekend	KDV				BSO			
	Klein (N=15)	Middel (N=13)	Groot (N=16)	Totaal (N=44)	Klein (N=13)	Middel (N=11)	Groot (N=15)	Totaal (N=39)
Ja	60%	85%	75%	73%	69%	91%	80%	80%
Nee	40%	15%	25%	27%	31%	9%	20%	20%
Totaal	100%	100%	100%	100%	100%	100%	100%	100%

Ook het gebruik van het instrument ligt in de BSO-locaties wat hoger dan in de kinderdagverblijven. Het zijn vooral de middelgrote en grote locaties die het instrument in hun eigen organisatie toepassen (zie tabel 5.11).

Tabel 5.11 Gebruik van Video Interactie Begeleiding (VIB), naar grootteklasse en type opvang

Gebruik	KDV				BSO			
	Klein (N=9)	Middel (N=11)	Groot (N=12)	Totaal (N=32)	Klein (N=9)	Middel (N=10)	Groot (N=12)	Totaal (N=31)
Ja	0%	36%	50%	31%	11%	50%	50%	39%
Nee	100%	64%	50%	69%	89%	50%	50%	61%
Totaal	100%	100%	100%	100%	100%	100%	100%	100%

We zien dat het vrijwel uitsluitend (middel)grote locaties zijn die VIB gebruiken. Het gebruik bij kleine locaties is nihil. Dit is op zich niet vreemd. VIB wordt als instrument vooral gebruikt om interactie tussen kinderen en pedagogisch medewerkers in beeld te brengen. Het is dan ook logisch dat het in locaties waar meerdere medewerkers actief zijn vaker wordt ingezet dan in locaties waar alleen de houder werkzaam is. Vanuit de kleine locaties is ook aangegeven dat zij het werken met een camera in kleine locaties niet passend vinden. Bij de middelgrote en grote locaties is het gebruik veelal incidenteel. Ze zetten het instrument in wanneer er behoefte aan is. Drie locaties gebruiken VIB naar eigen zeggen echt structureel, namelijk een vast aantal keer per jaar.

Uit de reacties van locatiemanagers op het nut en de meerwaarde van VIB is een gemengd beeld naar voren gekomen. Aan ene kant zijn er locatiemanagers die toepassing van VIB interessant vinden en dit (dus) ook al gedaan hebben of toepassing ervan overwegen. Bij deze laatste locatiemanagers vormen vooral de kosten en/of tijdgebrek belangrijke drempels om deze stap daadwerkelijk te zetten. Aan de andere kant zijn er locatiemanagers die meer sceptisch zijn over nut en meerwaarde van toepassing van VIB. Vanuit deze managers is vooral naar voren gebracht dat dit belastend is voor medewerkers. Deze managers prefereren daarom een andere manier van observeren van medewerkers (zonder camera's).

De bekendheid van VIB onder gastouders is beperkt. Van de geraadpleegde gastouders zegt 31% VIB te kennen of er wel eens van te hebben gehoord. Geen van de gastouders heeft het instrument zelf gebruikt. Daarvoor gelden voor een belangrijk deel dezelfde verklaringen als voor het niet-gebruik in kleine kindercentra.

5.4 Pedagogisch beleid en medewerkers

Bij de kindercentra met personeel in dienst – 31 locaties binnen de dagopvang en 36 BSO-locaties – zijn we nagegaan in hoeverre het pedagogisch beleid aanvullende eisen stelt aan medewerkers (zie tabel 5.12).

Tabel 5.12 Mate waarin pedagogisch beleid aanvullende eisen stelt aan medewerkers, naar grootteklasse en typen opvang

Eisen	KDV				BSO			
	Klein (N=3)	Middel (N=12)	Groot (N=16)	Totaal (N=31)	Klein (N=10)	Middel (N=11)	Groot (N=15)	Totaal (N=36)
Ja	33%	75%	63%	65%	70%	55%	67%	64%
Nee	67%	25%	37%	35%	30%	45%	33%	36%
Totaal	100%	100%	100%	100%	100%	100%	100%	100%

In zowel de dagopvang als de BSO leidt het pedagogisch beleid van bijna twee derde van de locaties ertoe dat er – naast de reguliere opleidingseisen (SPW 3) – aanvullende eisen aan het personeel gesteld worden. Bij de dagopvang geldt dat met name bij de middelgrote locaties, in de BSO zijn het juist de andere locaties (klein en groot) waar aanvullende eisen worden gesteld.

Aan de locatiemanagers voor wie dat relevant was hebben we vervolgens de vraag gesteld om welke aanvullende eisen het dan precies gaat. Tabel 5.13 geeft hier inzicht in. Hierbij hebben we geen onderscheid gemaakt naar grootteklasse van de locaties, dit in verband met het feit dat het aantal waarnemingen per grootteklasse beperkt is. Door het beperkte aantal waarnemingen is het over het algemeen niet goed mogelijk om eventuele verschillen tussen de groepen in kaart te brengen.

Tabel 5.13 Aanvullende eisen aan medewerkers vanuit pedagogisch beleid, naar type omvang

Eisen	KDV (N=20)	BSO (N=23)
Willen werken vanuit gedachtegoed/ geloof/visie/beleid van locatie	40%	39%
Affiniteit met kinderen	20%	13%
Affiniteit met natuur	15%	9%
HBO-opleidingsniveau	15%	9%
Passen in het team	15%	4%
Flexibel	10%	4%
Zelfstandigheid	0%	9%
Specifieke talenten (sport, muziek, creatief, dans etc.)	0%	13%

Respondenten konden meerdere antwoorden geven. De percentages tellen daarom niet op tot 100%.

De meest genoemde aanvullende eis die locaties – op basis van hun pedagogische visie – stellen is dat de medewerkers bereid moeten zijn om het gedachtegoed, het geloof, de pedagogische visie en/of het beleid dat de locatie hanteert te omarmen en er naar te handelen. Dit geldt onder andere voor de antroposofische locaties, de christelijke kinderopvanglocaties en de locaties die werken volgens de pedagogiek van bijvoorbeeld Reggio Emilia.

Verder komt uit bovenstaande tabel naar voren dat enkele locaties het liefst of zelfs uitsluitend werken met HBO-opgeleide medewerkers. Vanuit deze locaties wordt geconstateerd dat medewerkers met een SPW-3 achtergrond over het algemeen

onvoldoende tegemoet kunnen komen aan de eisen die zij stellen op het gebied van bijvoorbeeld zelfstandigheid, het nemen van initiatieven, het kunnen functioneren in een zelfsturend team en/of het bieden van pedagogische ondersteuning richting de kinderen.

Het beschikken over specifieke talenten is een eis die uitsluitend vanuit enkele BSO-locaties naar voren is gebracht. Om een breed aanbod aan activiteiten te kunnen bieden – zoals sporten, creatieve activiteiten, dans en muziek – wordt vanuit deze locaties gericht gezocht naar medewerkers die hier gericht invulling aan kunnen geven.

Een deel van de locaties stelt vanuit hun pedagogisch beleid niet gericht aanvullende eisen aan hun medewerkers. Zaken als affiniteit met kinderen en het willen werken naar het beleid van de locaties zien zij meer als een vanzelfsprekendheid dan als een aanvullende eis. Vanuit deze groep locaties is bovendien regelmatig naar voren gebracht dat ook zij wel zoeken naar mensen die passen in hun team en dat men ‘waakt’ voor een goede samenstelling van de teams. Dit is echter vaak meer een gevoel dan een concrete eis die in een sollicitatieprocedure wordt gehanteerd.

Aandacht voor pedagogische visie bij de werving van personeel

Een ruime meerderheid van zowel de kinderdagverblijven (81%) als de BSO-locaties (83%) met personeel besteedt in de werving specifiek aandacht aan de pedagogische visie die men hanteert. Dit komt naar voren in tabel 5.14.

Tabel 5.14 Mate waarin in de werving specifiek aandacht wordt besteed aan het pedagogisch beleid, naar bedrijfsgrootte en type opvang

Aandacht ja/nee	KDV				BSO			
	Klein (N=3)	Middel (N=12)	Groot (N=16)	Totaal (N=31)	Klein (N=10)	Middel (N=11)	Groot (N=15)	Totaal (N=36)
Ja	67%	67%	94%	81%	70%	100%	80%	83%
Nee	33%	33%	6%	19%	30%	0%	20%	17%
Totaal	100%	100%	100%	100%	100%	100%	100%	100%

Het percentage ligt bij de kleine BSO- en dagopvanglocaties wat lager dan de genoemde gemiddelden, maar van een duidelijk patroon in de verschillen tussen kleine, middelgrote en grote locaties is geen sprake.

De manier waarop er aandacht wordt besteed aan de pedagogische visie verschilt niet tussen de kleine en (middel)grote locaties. Tijdens sollicitatiegesprekken wordt de inhoud van de pedagogische visie toegelicht en wanneer deze visie aanvullende eisen aan de medewerkers stelt (zie hierboven) dan worden de sollicitanten hierover specifiek bevroegd. Zo kan hun christelijke achtergrond of hun affiniteit met de natuur getoetst worden, kan hen gevraagd worden naar wat hun kennis is van een bepaald pedagogisch gedachtegoed of kan er gericht gevraagd worden naar ‘specifieke talenten’ die sollicitanten in kunnen inbrengen. Om na te gaan of sollicitanten voldoende affiniteit met kinderen hebben en/of voldoende passen in het team hanteren enkele locaties alternatieve vormen van sollicitatiegesprekken. Zo zijn er locaties die zich bedienen van rollenspellen, gebruik maken van ‘speeddates’ of een aanpak hanteren waarbij

sollicitanten een ochtend meedraaien op één of meer groepen.

Aandacht voor pedagogische visie tijdens de inwerkperiode

Bij het inwerken van nieuw personeel wordt in nagenoeg alle kindercentra in de dagopvang en de BSO aandacht besteed aan de pedagogische visie van de locatie. Daarbij is dus geen verschil zichtbaar tussen kleine, middelgrote en grote locaties. Er is slechts één groot kinderdagverblijf waar dit niet gebeurt. In tabel 5.15 is nader geconcretiseerd op welke wijze er bij het inwerken van personeel aandacht wordt besteed aan de pedagogische visie. Daaruit blijkt dat bepaalde gehanteerde vormen van inwerken 'georganiseerd' zijn. Het gaat daarbij om het werken met een inwerkprotocol¹³, het werken met een mentor en het organiseren van een introductie cursus. Bij andere vormen van inwerken wordt het 'eigen maken' van de pedagogische visie meer aan de nieuwe medewerker zelf overgelaten. Dit gebeurt bijvoorbeeld door de nieuwe medewerker zelfstandig de beschikbare informatie rondom de pedagogische visie te laten doornemen (protocollen, beleidsplannen en werkplannen) en/of door de medewerkers aan het werk te laten gaan en in de praktijk te laten leren van collega's ('training on the job').

Tabel 5.15 Wijzen waarop kindercentra bij het inwerken van nieuwe medewerkers aandacht besteden aan de pedagogische visie, naar grootteklasse en typen opvang

Aandacht ped. visie bij inwerken	KDV				BSO			
	Klein (N=3)	Middel (N=12)	Groot (N=15)	Totaal (N=30)	Klein (N=10)	Middel (N=11)	Groot (N=15)	Totaal (N=36)
Onderdeel inwerkprotocol	0%	33%	40%	33%	20%	45%	40%	36%
Inwerken o.l.v. mentor	0%	17%	20%	17%	10%	45%	20%	25%
Onderdeel introductie cursus	33%	0%	7%	7%	10%	0%	20%	11%
Zelfstandig eigen maken	Klein (N=3)	Middel (N=12)	Groot (N=15)	Totaal (N=30)	Klein (N=10)	Middel (N=11)	Groot (N=15)	Totaal (N=36)
Lezen informatie/ protocollen	33%	25%	27%	27%	50%	18%	20%	28%
Leren in praktijk	33%	25%	13%	20%	20%	27%	7%	17%

Respondenten konden meerdere antwoorden geven. De percentages tellen daarom niet op tot 100%.

Wanneer we onderscheid maken naar de omvang van de locaties dan blijkt dat de middelgrote en grote organisaties beduidend vaker dan kleine locaties kiezen voor een georganiseerde vorm van het inwerken van de pedagogisch medewerkers op pedagogisch gebied. Kleine locaties kiezen vaker voor een meer informele vorm van inwerken, waarbij de pedagogisch medewerkers zelf meer verantwoordelijk zijn voor het zich eigen maken van het pedagogisch beleid. Kleine locaties hebben relatief weinig te

¹³ De inwerkprotocollen verschillen tussen de locaties (er is geen eenduidige beschrijving van te geven). Wel bestaat het inwerkprotocol vaak uit verschillende onderdelen/stappen die door de nieuwe medewerkers moeten worden doorlopen. Onderdelen die hierin kunnen worden onderscheiden zijn bijvoorbeeld het doornemen van de aanwezige protocollen en plannen, het meelopen op de (verschillende) groep(en) en bij verschillende werkzaamheden/activiteiten en het voeren van gesprekken met leidinggevenden.

maken met nieuwe pedagogisch medewerkers (aantal wisselingen is beperkt), bovendien zijn de lijnen tussen houder en pedagogisch medewerker heel kort. Hierdoor komen kleine locaties minder snel tot het ontwikkelen van een formeel instrument als een inwerkprotocol of een introductie cursus. Het inlezen en het (samen met de houder) werken op de groep volstaat vaak, volgens enkele kleine locaties.

Ondersteuning van medewerkers bij in praktijk brengen pedagogisch beleid

Nagenoeg alle kindercentra in de dagopvang en de BSO (met personeel) ondersteunen naar eigen zeggen hun medewerkers bij het zich 'eigen maken' en het in de praktijk brengen van het pedagogisch beleid van de locatie. Alleen twee kinderdagverblijven (één grote en één kleine locatie) en één kleine BSO bieden een dergelijke ondersteuning (nog) niet. De grote locatie geeft aan dat er wel een beperkt trainingsprogramma in ontwikkeling is. De kleine locaties gaan er vanuit dat medewerkers voldoende kennis en vaardigheden in huis hebben om het pedagogisch beleid naar behoren uit te voeren. De wijze waarop de ondersteuning van de medewerkers plaatsvindt is weergegeven in tabel 5.16.

Tabel 5.16 Wijze van ondersteunen van medewerkers bij het in de praktijk brengen van pedagogisch beleid, naar grootteklasse en typen opvang

Wijze	KDV				BSO			
	Klein (N=3)	Middel (N=12)	Groot (N=16)	Totaal (N=31)	Klein (N=10)	Middel (N=11)	Groot (N=15)	Totaal (N=36)
Trainingen	33%	58%	56%	55%	30%	64%	67%	56%
Werkoverleg	0%	42%	56%	45%	40%	73%	47%	53%
Coaching	33%	33%	38%	35%	50%	27%	20%	31%
Observatie	0%	42%	31%	32%	10%	36%	33%	28%
Intervisie	33%	25%	25%	26%	20%	55%	40%	39%

Respondenten konden meerdere antwoorden geven. De percentages tellen daarom niet op tot 100%.

De ondersteuning wordt in de meeste gevallen geboden aan de hand van trainingen/ cursussen en in de vorm van werkoverleg. Dit geldt zowel voor de dagopvang als voor de locaties in de BSO. In de werkoverleggen bespreken medewerkers onderling en met hun leidinggevende (of soms een pedagoog) de vraag hoe te handelen in specifieke situaties of bij bepaalde kinderen. Tevens worden werkoverleggen gebruikt om bepaalde pedagogische thema's te bestuderen en nader uit werken. Er zijn locaties waarbij medewerkers huiswerk mee naar huis krijgen om de behandelde 'theorie' beter onder de knie te krijgen.

Uit bovenstaande tabel komt naar voren dat in kleine kindercentra minder gebruik wordt gemaakt van trainingen dan in de middelgrote en grote locaties. Vanuit de locatie-managers van de kleine kindercentra wordt opgemerkt dat het laten volgen van trainingen voor hun organisatie erg duur is en dat het bovendien lastig is om vervanging te organiseren. Kleine kindercentra kiezen daardoor eerder voor andere vormen van pedagogische ondersteuning van hun medewerkers, bijvoorbeeld in de vorm van coaching.

5.5 Pedagogisch beleid en ouders

Vrijwel alle kindercentra besteden in de communicatie richting ouders aandacht aan de pedagogische visie/het pedagogisch beleid van hun locatie. Dit geldt voor 96% van de bezochte kinderdagverblijven en 92% van de BSO-locaties. De wijze waarop dit plaatsvindt is weergegeven in tabel 5.17.

Tabel 5.17 Wijze van uitdragen pedagogisch beleid naar ouders, naar bedrijfsgrootte en typen opvang

Wijze	KDV				BSO			
	Klein (N=15)	Middel (N=11)	Groot (N=16)	Totaal (N=42)	Klein (N=11)	Middel (N=11)	Groot (N=14)	Totaal (N=36)
Nieuwsbrief	47%	55%	75%	60%	45%	45%	79%	58%
Ouderavond	33%	55%	50%	45%	45%	36%	36%	39%
Ped. beleid	13%	45%	19%	29%	45%	27%	29%	33%
Ouder-commissie	20%	18%	19%	19%	27%	18%	21%	22%
Pers. gesprek met ouders	27%	9%	13%	17%	0%	18%	14%	11%
Bij intake	20%	9%	19%	17%	9%	9%	7%	8%
Bij halen en brengen	13%	9%	19%	14%	36%	18%	7%	19%

Respondenten konden meerdere antwoorden geven. De percentages tellen daarom niet op tot 100%.

We zien dat het patroon in de kinderdagverblijven en de BSO in grote lijnen vergelijkbaar is. In beide typen kindercentra wordt het pedagogisch beleid richting ouders vooral gecommuniceerd via nieuwsbrieven, ouderavonden en het uitdelen/beschikbaar stellen van het pedagogisch beleidsplan. De nieuwsbrieven worden gebruikt om ouders op de hoogte te stellen van de stappen die gezet zijn of van de plannen voor de komende periode. Daarbij wordt dan bijvoorbeeld uitleg gegeven over de wijze waarop aan een bepaald thema invulling is gegeven of waarom voor bepaalde typen activiteiten is gekozen. Ook worden nieuwsbrieven in bepaalde centra gebruikt om richting ouders aan te geven welke cursussen of trainingen medewerkers hebben gevolgd, wat ze daarvan hebben geleerd en hoe ze dat in de praktijk toepassen.

Naast collectieve communicatie (richting alle ouders) over het pedagogisch beleid, wordt dit beleid in een deel van de bezochte locaties ook meer persoonlijk richting ouders gecommuniceerd en gekoppeld aan de ontwikkeling van en omgang met het individuele kind. Dit gebeurt bijvoorbeeld in persoonlijke gesprekken met ouders op ouderavonden of bij de haal- en brengmomenten.

Wanneer we kijken naar de kleine, middelgrote en grote kindercentra dan zien we over de gehele linie een vergelijkbaar beeld. Ook bij de kleine locaties wordt bijvoorbeeld relatief gezien veel gebruik gemaakt van een nieuwsbrief en ouderavonden om het pedagogisch beleid uit te dragen.

De frequentie waarmee richting ouders wordt gecommuniceerd over het pedagogisch beleid is divers en hangt vooral af van het type instrument dat daar voor gebruikt wordt.

Nieuwsbrieven verschijnen over het algemeen 4 tot 8 keer per jaar. Daarentegen worden ouderavonden gemiddeld 1 à 2 keer per jaar georganiseerd. Persoonlijke gesprekken vinden – daar waar aangeboden – vaak één keer per jaar plaats, terwijl er veelal wekelijks of zelfs dagelijks sprake is van contact tijdens haal- en brengmomenten. Doordat locaties veelal meerdere vormen van communicatie simultaan inzetten, worden ouders over het algemeen meerdere keren per jaar geïnformeerd over pedagogische onderwerpen.

Van de gastouders besteedt 75% naar eigen zeggen in de communicatie naar ouders aandacht aan de pedagogische visie. De andere gastouders doen dat niet. De gastouders kennen hiervoor geen aparte ‘instrumenten’ als een nieuwsbrief of ouderavonden, zoals (kleine) kindercentra wel doen. Ze gebruiken voor de communicatie over de pedagogische visie de contacten die ze toch al met de ouders hebben, namelijk de haal- en brengmomenten en de intake (zie tabel 5.18).

Tabel 5.18 Wijze van uitdragen pedagogisch beleid naar ouders door gastouders

Wijze	Aandeel (N=12)
Bij halen en brengen	58%
Bij intake	42%
Ouderavond	17%
Pedagogisch beleid	8%
Persoonlijk gesprek met ouders	8%

Respondenten konden meerdere antwoorden geven. De percentages tellen daarom niet op tot 100%.

6. OUDERBETROKKENHEID EN SAMENWERKING

6.1 Inleiding

Zoals uit de titel van dit hoofdstuk al min of meer blijkt, focussen we in dit hoofdstuk op een tweetal thema's. Het eerste thema wordt gevormd door de betrokkenheid van ouders bij de verschillende typen kinderopvang die in dit onderzoek centraal staan. In paragraaf 6.2 gaan we op dit thema in. Het tweede thema heeft betrekking op de vraag in hoeverre kindercentra samenwerken met andere partijen, participeren in regionale of landelijke netwerken dan wel een beroep op externe deskundigheid doen. Dit thema wordt in de paragrafen 6.3 en 6.4 verder uitgediept.

6.2 Ouderbetrokkenheid

Alvorens in te gaan op verschillende aspecten van ouderbetrokkenheid bij de bezochte kindercentra en gastouders, gaan we in deze paragraaf eerst in op de overwegingen van ouders om voor een opvangvorm (van een bepaalde omvang) te kiezen.

Keuze van ouders

De ervaring van alle geraadpleegde *locatiemanagers* in de *dagopvang* is dat ouders een welbewuste selectie maken van een kindercentrum. Zo zijn er locatiemanagers die aangegeven hebben dat ouders bewust gekozen hebben voor de specifieke signatuur van hun kindercentrum (natuur/boerderij, christelijk, antroposofisch, internationaal/Engelstalig). Verder wijzen de locatiemanagers van kleine kinderdagverblijven er op dat met name de kleinschaligheid, huiselijkheid, de persoonlijke aandacht voor de kinderen en de rust op de groep voor ouders belangrijke argumenten zijn om voor hun locatie te kiezen. Opvallend is dat deze argumenten niet uitsluitend door kleine kindercentra naar voren worden gebracht. Ook middelgrote dagverblijven (1 of 2 groepen) en enkele grote kinderdagverblijven (uitsluitend die met 3 of 4 groepen) noemen kleinschaligheid en huiselijkheid als kernwaarden van hun locatie waar ouders heel bewust voor kiezen.

Andere door de locatiemanagers van kinderdagverblijven genoemde aspecten waar ouders bewust voor kiezen zijn flexibiliteit (lange openingstijden, opvang op flexibele dagen, 24-uurs opvang), specifieke diensten die worden aangeboden (maaltijdservice, biologisch eten) en de pedagogische aanpak. Zeker nu – door het verdwijnen van de wachtlijsten – er voor ouders ook daadwerkelijk wat te kiezen valt, zijn dit aspecten die ouders volgens locatiemanagers bewust meenemen in hun zoektocht naar een voor hen passend kinderdagverblijf.

Van de geraadpleegde *locatiemanagers* van *buitenschoolse opvang* geeft 80% aan dat ouders bewust hun locatie geselecteerd hebben. Ook hier zijn kleinschaligheid, huiselijkheid en persoonlijke aandacht de meest genoemde redenen waarom ouders specifiek voor hun locatie kiezen. Daarnaast speelt nabijheid (bij school en bij huis) een belangrijke rol. De betreffende locatiemanagers geven aan dat ouders het prettig vinden dat de BSO dicht bij school en in de eigen wijk gevestigd is, omdat dit bekend terrein is voor de kinderen en omdat ze met schoolvriendjes naar dezelfde BSO kunnen gaan. Dat 20% van de locatiemanagers van BSO-locaties aangeeft dat ouders niet bewust voor hun

locatie kiest heeft vooral te maken met het feit dat het hier gaat om locaties die direct aan een bepaalde school gekoppeld zijn. Ouders kiezen dan vaak ‘automatisch’ voor de bijbehorende BSO.

De geraadpleegde gastouders hebben vrijwel unaniem aangegeven (94%) dat ouders bewust voor opvang bij hen kiezen. Belangrijke argumenten hiervoor zijn in de optiek van deze gastouders de kleinschaligheid en flexibiliteit van de opvang die geboden wordt, nabijheid en regelmatig het feit dat er sprake is van een familieband.

Oudercommissie

Ouderbetrokkenheid zou in de kinderopvang (als het goed is) in ieder geval altijd plaats moeten vinden in de vorm van een oudercommissie. Omdat bij een gesprek over ouderbetrokkenheid niet voorbij kan worden gegaan aan het al of niet bestaan van een oudercommissie, hebben we hier in onze bezoeken aandacht aan besteed (hoewel het een wettelijk observatiecriterium is). Bij de bezochte kindercentra zijn we nagegaan – zie tabel 6.1 – of zij een oudercommissie ingesteld hebben. Hiervan bleek volgens opgave van de locatiemanagers bij 93% van de kinderdagverblijven en bij 85% van de BSO-locaties sprake te zijn.

Tabel 6.1 Beschikbaarheid oudercommissie, naar grootteklasse en type opvang

Ouder-commissie	KDV				BSO			
	Klein (N=15)	Middel (N=13)	Groot (N=16)	Totaal (N=44)	Klein (N=13)	Middel (N=11)	Groot (N=15)	Totaal (N=39)
Ja	87%	92%	100%	93%	77%	82%	93%	85%
Nee	13%	8%	0%	7%	23%	18%	7%	15%
Totaal	100%	100%	100%	100%	100%	100%	100%	100%

We merken op dat bovenstaande percentages opvallend hoog zijn. Zo kwam uit een onderzoek¹⁴ dat we in 2011 in opdracht van het ministerie van SZW uitgevoerd hebben naar voren dat 28% van de geïnspecteerde kinderdagverblijven en 47% van de BSO-locaties geen oudercommissie had ingesteld. Dat de cijfers in bovenstaande tabel ruimschoots hoger uitvallen kan voor een deel worden verklaard door het feit dat diverse locatiemanagers hebben aangegeven dat er sprake is van een ‘overkoepelende’ oudercommissie voor meerdere locaties. Dit strookt echter niet met de Wet Kinderopvang, die verlangt dat elke locatie een eigen oudercommissie heeft. Door de GGD wordt bij dergelijke overkoepelende oudercommissies dan ook een overtreding genoteerd, terwijl de locatiemanager van mening is dat er wel een oudercommissie is.

Uit de tabel komt verder naar voren dat wat de dagopvang betreft kleine locaties in zeer beperkte mate achterblijven bij middelgrote en grote locaties waar het gaat om de beschikbaarheid van een oudercommissie. Wat de BSO betreft is het verschil tussen kleine locaties enerzijds en middelgrote en grote locaties wat groter.

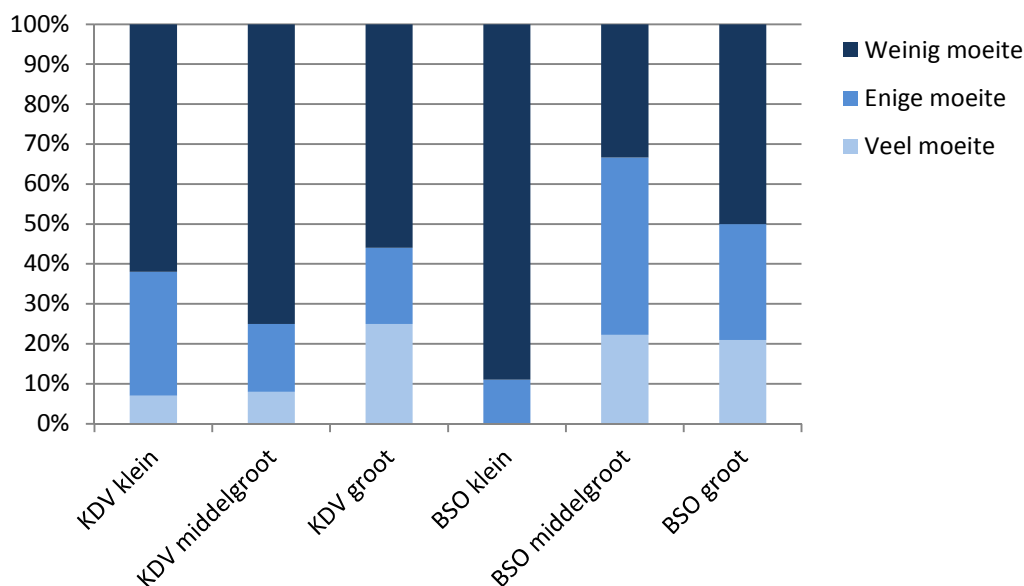
¹⁴ ‘Ernst van door GGD geconstateerde gebreken bij kinderopvangorganisaties, gastouderbureaus en gastouders’, Bureau Bartels (2011).

Locatiemanagers van locaties zonder oudercommissie hebben regelmatig gemeld dat er bij de ouders onvoldoende behoefte bestaat aan inspraak via een oudercommissie. Een deel van deze managers heeft aangegeven dat er wel pogingen ondernomen zijn om een oudercommissie in te stellen, maar dat hiervoor geen ouders gevonden konden worden. Ook zijn er enkele locaties die in het verleden wel een oudercommissie gehad hebben. Echter, na vertrek van één of meerdere ouders bleek het niet mogelijk te zijn om de vrijgekomen plaatsen weer in te vullen. De betreffende oudercommissie moest in die gevallen dus opgeheven worden. Het dikwijls beperkte animo van ouders om zitting te nemen in een oudercommissie speelt volgens de locatiemanagers in de BSO in nog sterkere mate dan in de dagopvang. De achtergrond hiervan is dat kinderen relatief weinig tijd in de BSO doorbrengen. De behoefte van ouders om inspraak te hebben in de gang van zaken bij de BSO is navenant dan ook (nog) beperkter dan in de dagopvang. Ouders kiezen wat dit aangaat dan ook eerder voor actieve betrokkenheid bij de school dan bij de BSO. Bij kleine locaties spelen voorgaande fricties – vanwege het kleinschalige karakter en de daarmee samenhangende beperkte doelgroep van ouders waaruit deze locaties kunnen ‘putten’ – nog pregnanter.

In aanvulling op de beperkte omvang van de doelgroep ouders waaruit geput kan worden hebben locatiemanagers van kleine locaties zonder oudercommissie ook nog een andere belangrijke oorzaak hiervoor naar voren gebracht. Daarbij hebben zij er op gewezen dat juist in kleine locaties de lijnen tussen de ouders en de locatiemanagers/pedagogisch medewerkers kort en intensief zijn. Daardoor hebben ouders voldoende mogelijkheden om hun ideeën en wensen op een andere wijze dan via een oudercommissie kenbaar te maken (hoewel in deze gevallen geen sprake is van oudervertegenwoordiging die voldoet aan de wettelijke eisen).

Overigens leidt het beperkte animo onder ouders om zitting te nemen in een oudercommissie niet alleen – of specifiek – tot fricties bij kleine locaties. Bij de bezochte kindercentra – die aangegeven hebben dat zij wel over een oudercommissie beschikken (die al of niet aan de wettelijke eisen voldoet) – zijn we namelijk nagegaan hoeveel moeite het heeft gekost om zo’n commissie van de grond te trekken. In figuur 6.1 hebben we de resultaten samengevat. Daaruit komt duidelijk naar voren dat de oprichting van een oudercommissie juist ook bij de (middel)grote locaties als lastig is ervaren. In lijn met datgene wat we hierboven gesteld hebben geldt dit des te sterker voor locaties in de buitenschoolse opvang. In de (middel)grote BSO-locaties heeft het over het algemeen (veel) meer moeite gekost om tot een oudercommissie te komen dan in kleine BSO-locaties. Bij kleine (BSO-)locaties is de ‘vijver’ van ouders waaruit geput kan worden vrij beperkt. Er kan dan ook snel getoetst worden of ouders wel of niet bereid zijn om zitting te nemen in een oudercommissie. Indien daarvan wel sprake is dan is een dergelijke commissie ook snel ‘opgetuigd’.

Figuur 6.1 Moeite die de oprichting van de oudercommissie heeft gekost volgens de locatiemanagers, naar grootteklasse en type opvang

Andere aspecten van betrokkenheid

Samenhangend met het voorgaande hebben we ook de vraag gesteld of ouders – in de perceptie van de geraadpleegde locatiemanagers – **actief betrokken** zijn bij hun kindercentrum (dus niet alleen via een oudercommissie). In tabel 6.2 hebben we de resultaten van deze vraagstelling samengevat. Daarbij worden duidelijke verschillen zichtbaar. Locatiemanagers van kleine kindercentra signaleren bijna unaniem een actieve betrokkenheid van ouders. Voor de middelgrote en grote locaties vallen deze aandelen veel lager uit. Vooral in de BSO is er wat dit aangaat sprake van een groot verschil tussen kleine locaties enerzijds en middelgrote en grote locaties anderzijds.

Tabel 6.2 Actieve betrokkenheid ouders in de dagopvang en de BSO, naar grootteklasse en type opvang

Betrokkenheid	KDV				BSO			
	Klein (N=15)	Middel (N=13)	Groot (N=16)	Totaal (N=44)	Klein (N=13)	Middel (N=11)	Groot (N=15)	Totaal (N=39)
Ja	100%	77%	56%	77%	92%	27%	27%	49%
Nee	0%	23%	38%	21%	0%	73%	53%	41%
Weet niet	0%	0%	6%	2%	8%	0%	20%	10%
Totaal	100%	100%	100%	100%	100%	100%	100%	100%

Actieve betrokkenheid van ouders komt onder andere tot uitdrukking in het meedenken over het (pedagogisch) beleid, de te ondernemen activiteiten en de aan te schaffen materialen. Daarnaast gaat het om zaken zoals helpen bij het maken dan wel repareren van speelgoed, het maken van thematafels en het initiëren, faciliteren en ondersteunen van uiteenlopende activiteiten. Bij de grotere kindercentra is de betrokkenheid meer gebonden aan vaste momenten zoals deelnemen aan ouderavonden en activiteiten zoals zomerfeesten en bijvoorbeeld poetsavonden.

Van de geraadpleegde gastouders (N=16) signaleerde 81% een actieve betrokkenheid van ouders. Hoewel dit percentage iets lager uitvalt dan voor de kleine locaties in de BSO en de dagopvang bevestigt ook dit cijfer nog eens dat actieve betrokkenheid van de ouders negatief lijkt samen te hangen met de omvang van kindercentra.

In het verlengde van bovenstaande vraagstelling zijn we nagegaan in hoeverre er in de praktijk sprake is van **formele dan wel informele betrokkenheid** van ouders (zie tabel 6.3). Bij formele betrokkenheid dient gedacht te worden aan deelname aan ouderavonden of zitting in de oudercommissie. Deze vraag is overigens aan alle locatie-managers gesteld, dus ook aan zij die bij de vorige vraag geen actieve betrokkenheid van ouders hebben ervaren. Er kan immers wel sprake zijn van formele of informele ouderbetrokkenheid zonder dat dit door de locatiemanager als 'actieve betrokkenheid' wordt aangemerkt.

Tabel 6.3 Formele en informele ouderbetrokkenheid naar grootteklasse en type opvang

Wijze	KDV				BSO			
	Klein (N=15)	Middel (N=13)	Groot (N=16)	Totaal (N=44)	Klein (N=13)	Middel (N=11)	Groot (N=15)	Totaal (N=39)
Formeel	13%	8%	19%	13%	8%	18%	40%	23%
Informeel	27%	23%	19%	23%	69%	55%	27%	49%
Zowel formeel als informeel	53%	61%	56%	57%	23%	27%	27%	25%
Weet niet	7%	8%	6%	7%	0%	0%	6%	3%
Totaal	100%	100%	100%	100%	100%	100%	100%	100%

Beschouwen we eerst de dagopvang dan blijkt uit bovenstaande tabel dat binnen deze opvangvorm veelal sprake is van een combinatie van formele en informele betrokkenheid van ouders. Bovendien doen zich daarbij maar in beperkte mate verschillen voor tussen kleine, middelgrote en grote locaties. Wat de BSO betreft is gemiddeld gezien – ten opzichte van de dagopvang – wat meer sprake van informele betrokkenheid. Dit wordt vooral veroorzaakt door kleine BSO-locaties. Met het toenemen van de omvang van BSO-locaties stijgt namelijk de formele betrokkenheid van ouders terwijl de informele betrokkenheid navenant daalt.

Bij gastouders blijkt vooral sprake te zijn van informele betrokkenheid van ouders. Op één gastouder na (N=16) hebben alle gastouders dit namelijk naar voren gebracht.

Vervolgens zijn we nagegaan óf en, zo ja, hoe **ouders betrokken** worden bij het **beleid** van de kindercentra. Tabel 6.4 biedt eerst inzicht in de vraag of ouders daarbij betrokken zijn.

Tabel 6.4 Betrokkenheid ouders beleid kindercentra, naar grootteklasse en type opvang

Betrokkenheid beleid	KDV				BSO			
	Klein (N=15)	Middel (N=13)	Groot (N=16)	Totaal (N=44)	Klein (N=13)	Middel (N=11)	Groot (N=15)	Totaal (N=39)
Ja	86%	100%	94%	93%	77%	82%	100%	87%
Nee	7%	0%	6%	5%	23%	18%	0%	13%
Weet niet	7%	0%	0%	2%	0%	0%	0%	0%
Totaal	100%	100%	100%	100%	100%	100%	100%	100%

We zien uit bovenstaande tabel dat bij het overgrote deel van de kindercentra sprake is van betrokkenheid van ouders bij het beleid. Bij de dagopvang doen zich daarbij maar in beperkte mate verschillen voor tussen de kleine, middelgrote en grote locaties. Bij de BSO zijn de verschillen wat dit aangaat iets groter. Bij de grote BSO-locaties worden ouders in alle gevallen betrokken bij het beleid terwijl dit aandeel voor kleine BSO-locaties ongeveer uitkomt op driekwart.

Aan de locatiemanagers die gemeld hebben dat ouders betrokken zijn bij het beleid hebben we vervolgens gevraagd hoe en op welke wijze dit dan plaatsvindt. Tabel 6.5 bevat de resultaten van deze vraagstelling.

Tabel 6.5 Wijzen waarop ouders worden betrokken bij beleid kindercentra, naar grootteklasse en type opvang

Wijze	KDV				BSO			
	Klein (N=13)	Middel (N=13)	Groot (N=15)	Totaal (N=41)	Klein (N=10)	Middel (N=9)	Groot (N=15)	Totaal (N=34)
Ouderavonden	62%	92%	93%	83%	60%	56%	27%	44%
Individuele gesprekken met ouders	38%	62%	47%	49%	30%	67%	47%	47%
Klanttevredenheidsonderzoek	23%	31%	60%	39%	30%	67%	73%	59%
(Indirect) via oudercommissie	38%	23%	13%	24%	40%	22%	47%	38%
Inspraakavonden	8%	8%	20%	12%	8%	0%	0%	3%

In de dagopvang blijkt ouderavonden vooral een populair 'instrument' te zijn om ouders te betrekken bij het beleid van kindercentra. Zowel binnen de dagopvang als de BSO doen zich verschillen voor tussen de omvang van de locaties en de inzet van dit instrument. De middelgrote en grote locaties van de dagopvang organiseren vrijwel allemaal ouderavonden terwijl drie op de vijf van de kleine locaties dat doet. Bij de BSO organiseren juist relatief weinig grote locaties ouderavonden. Bij de BSO is klanttevredenheidsonderzoek het meest gebruikte instrument om ouders bij beleid te betrekken. Klanttevredenheidsonderzoeken worden met name uitgevoerd door grotere locaties binnen zowel de dagopvang als de BSO. Ook individuele gesprekken met ouders worden wat meer toegepast in middelgrote en grote locaties – voor zowel de dagopvang als de BSO – dan in kleine locaties.

Vanuit de gastouders (N=16) is aangegeven dat iets minder dan de helft van de ouders (44%) betrokken is bij het beleid. Ook in dit geval zijn we bij de betreffende gastouders nagegaan hoe en op welke wijze dit dan plaatsvindt. Daarbij zijn de volgende zaken naar voren gebracht:

- individuele gesprekken met ouders (4 keer genoemd);
- ouderavonden (2 keer genoemd);
- klanttevredenheidsonderzoek (2 keer genoemd);
- indirect via oudercommissie (1 keer genoemd);
- klachten/ideeënbus (1 keer genoemd).

Communicatie over kinderen

In de gesprekken met locatiemanagers en gastouders zijn we ook ingegaan op de vraag in hoeverre er met ouders wordt gecommuniceerd over (de ontwikkeling van) hun kinderen. Hiervan bleek in alle gevallen sprake te zijn. In tabel 6.6 hebben we opgenomen hoe en op welke wijze dit dan plaatsvindt binnen de kindercentra.

Tabel 6.6 Wijze van communicatie met ouders over (de ontwikkeling van) hun kind, naar grootteklasse en type opvang

Communicatie	KDV				BSO			
	Klein (N=15)	Middel (N=13)	Groot (N=16)	Totaal (N=44)	Klein (N=13)	Middel (N=11)	Groot (N=15)	Totaal (N=39)
Schriftje	87%	85%	75%	82%	23%	9%	7%	13%
10-minuten gesprek	60%	77%	94%	77%	54%	64%	53%	56%
Observatie-verslagen	40%	69%	56%	55%	39%	36%	73%	51%
Overdracht	67%	31%	31%	43%	69%	18%	53%	49%

We zien dat binnen de dagopvang – in tegenstelling tot de BSO – het schriftje een belangrijk medium vormt. Dit heeft er ook mee te maken dat schriftjes vooral bij baby's worden gebruikt. Dit vindt bovendien vaak intensief plaats, namelijk elke keer dat baby's komen. Indien baby's/kinderen ouder worden neemt het gebruik van schriftjes – en de intensiteit daarvan – af. Er doen zich binnen de dagopvang, wat het gebruik van een schriftje betreft, maar beperkte verschillen voor tussen de onderscheiden grootteklassen.

Binnen de kleine locaties van de dagopvang is het schriftje het meest populair terwijl bij de grote locaties vooral het 10-minuten gesprek populair is. Verder zien we binnen de dagopvang dat met name bij de kleine locaties ook het moment van 'overdracht' een middel voor communicatie over (de ontwikkeling van) de kinderen vormt. Dit heeft waarschijnlijk te maken met het gegeven dat binnen kleine locaties vaak sprake is van 'hetzelfde gezicht' waar ouders mee te maken hebben.

Binnen de BSO zijn er drie instrumenten waarvan in ongeveer gelijke mate gebruik wordt gemaakt voor communicatie richting ouders: de 10-minuten gesprekken, observatie-verslagen en de momenten van overdracht. Het zijn vooral grote BSO-locaties die zich daarbij (mede) bedienen van observatieverslagen. Bij kleine BSO-locaties vormt (wederom) het moment van overdracht van de kinderen het meest gebruikte instrument.

Zoals gezegd, hebben ook alle gastouders (N=16) aangegeven dat zij met ouders communiceren over (de ontwikkeling van) hun kinderen. Dit vindt als volgt plaats:

- tijdens overdracht van kinderen (door 81% van gastouders genoemd);
- gebruik schriftje (door 38% van gastouders genoemd);
- 10-minuten gesprekken (door 19% van gastouders genoemd);
- gebruik observatieverslagen (door 13% van gastouders genoemd).

6.3 Samenwerking met externe partijen

We zijn in het onderzoek ook nagegaan in hoeverre er door kindercentra en gastouders **samengewerkt** wordt met **andere partijen**. In tabel 6.7 presenteren we het beeld dat hieruit naar voren is gekomen voor de kindercentra.

Tabel 6.7 Samenwerking met andere organisaties, naar grootteklasse en type opvang

Samenwerking	KDV				BSO			
	Klein (N=15)	Middel (N=13)	Groot (N=16)	Totaal (N=44)	Klein (N=13)	Middel (N=11)	Groot (N=15)	Totaal (N=39)
Ja	40%	54%	88%	61%	69%	91%	93%	85%
Nee	47%	46%	13%	34%	31%	9%	0%	13%
Weet niet	13%	0%	0%	5%	0%	0%	7%	3%
Totaal	100%	100%	100%	100%	100%	100%	100%	100%

Uit de resultaten van bovenstaande tabel kan worden geconcludeerd dat grotere locaties – zowel binnen de dagopvang als de BSO – meer samenwerken dan kleine organisaties. Dit wordt in feite ook nog eens bevestigd door de resultaten voor de gastouders. Van de gastouders (N=16) heeft namelijk slechts één gastouder aangegeven dat er sprake is van samenwerking (met in dat geval het consultatiebureau en met Jeugdzorg). Verder is het zo dat binnen de BSO nog wat meer sprake is van samenwerking met andere partijen dan binnen de dagopvang. Hieronder zal echter blijken dat dit vooral te maken heeft met samenwerking met scholen.

Bij de kindercentra die samenwerken zijn we vervolgens nagegaan wie de samenwerkingspartners vormen (zie tabel 6.8). Onderstaande tabel bevestigt wat hierboven al gesteld werd, namelijk dat voor de BSO vooral scholen een belangrijke samenwerkingspartner vormen. Verder wordt er door de BSO-locaties – in tegenstelling tot de dagopvang – vrij intensief samengewerkt met sportclubs/culturele instellingen. Daarmee worden dan gezamenlijke activiteiten georganiseerd. Binnen de BSO doen zich – qua omvang van de locaties – niet echt hele grote verschillen voor daar waar het gaat om de typen partners waarmee samengewerkt wordt en de intensiteit daarvan.

Tabel 6.8 Type samenwerkingspartners kindercentra, naar grootteklasse en type opvang

Type partners	KDV				BSO			
	Klein (N=6)	Middel (N=7)	Groot (N=14)	Totaal (N=27)	Klein (N=9)	Middel (N=10)	Groot (N=14)	Totaal (N=33)
Scholen	17%	57%	43%	41%	78%	70%	86%	79%
Sportclubs/ culturele instellingen	0%	0%	7%	4%	55%	40%	50%	48%
Andere kindercentra	83%	29%	21%	37%	33%	30%	36%	33%
Zorginstellingen	17%	29%	43%	33%	0%	20%	14%	12%
CJG/consultatiebureau	0%	43%	21%	22%	0%	20%	7%	9%
Bibliotheek	0%	0%	35%	19%	0%	10%	7%	6%
Anders	17%	0%	14%	11%	33%	40%	21%	30%
Totaal	100%	100%	100%	100%	100%	100%	100%	100%

In de dagopvang zien we wat dit aangaat wel grotere verschillen. Zo zien we dat kleine locaties in veel sterkere mate samenwerken met andere kindercentra dan de middelgrote en grote locaties. Zij doen dat met name om kennis en ideeën uit te wisselen, om naar elkaar als achterwacht te fungeren en/of om samen een activiteit te organiseren. Als spiegelbeeld hiervan werken kleine locaties binnen de dagopvang in mindere mate – dan de middelgrote en grote locaties – samen met de andere typen partners die in tabel 6.8 opgenomen zijn. De samenwerking met Centra voor Jeugd en Gezin en consultatiebureaus heeft vooral betrekking op het welzijn van kinderen en het inwinnen van informatie als er iets speelt met een kind.

6.4 Netwerken en extern advies

Relevant is de vraag in hoeverre er sprake is van verschillen naar grootteklasse in het betrekken van externe kennis en contacten. In deze paragraaf beschouwen we achtereenvolgens **participatie** in (regionale of landelijke) **netwerken** en het gebruik van **externe deskundigheid**. In tabel 6.9 vatten we – voor de kindercentra – het aspect van participatie in netwerken samen.

Tabel 6.9 Participatie landelijke/regionale netwerken, naar grootteklasse en type opvang

Participatie netwerken	KDV				BSO			
	Klein (N=15)	Middel (N=13)	Groot (N=16)	Totaal (N=44)	Klein (N=13)	Middel (N=11)	Groot (N=15)	Totaal (N=39)
Ja	40%	54%	69%	55%	38%	36%	53%	44%
Nee	60%	38%	31%	43%	46%	28%	33%	36%
Weet niet	0%	8%	0%	2%	15%	36%	13%	21%
Totaal	100%	100%	100%	100%	100%	100%	100%	100%

Zoals min of meer verwacht kon worden, participeren grote locaties – van zowel de dagopvang als de BSO – wat meer in landelijke of regionale netwerken dan de kleine

locaties. Dit speelt binnen de dagopvang (nog) wat sterker dan binnen de BSO. Voorbeelden van netwerken die in dit verband naar voren gebracht zijn: Brancheorganisatie Kinderopvang, KINDwijzer, KiK, Groen Cement, Verenigde Agrarische Kinderopvang (VAK), Casa4 en Convenant Kwaliteit Kinderopvang Amersfoort. De netwerken waarin de kindercentra participeren hebben verschillende functies, zoals het bijhouden van actuele ontwikkelingen, onderlinge kennisuitwisseling met andere netwerkdeelnemers, het verkrijgen van ondersteuning bij de invulling van het pedagogische beleid en het samenwerken aan verbetering van de kwaliteit van kinderopvang.

Van de **gastouders** (N=16) hebben twee gastouders gemeld dat zij participeren in landelijke of regionale netwerken. Het gaat hier om diverse netwerken voor gastouders, zoals kennisnetwerk gastouders, facebook-community gastouderopvang Nederland en NKO, VGOB.

De mate waarin kindercentra zich wel eens **extern** laten **adviseren** hebben we in tabel 6.10 weergegeven.

Tabel 6.10 Gebruik extern advies inwinnen, naar grootteklasse en type opvang

Extern advies	KDV				BSO			
	Klein (N=15)	Middel (N=13)	Groot (N=16)	Totaal (N=44)	Klein (N=13)	Middel (N=11)	Groot (N=15)	Totaal (N=39)
Ja	47%	46%	69%	55%	54%	73%	47%	56%
Nee	53%	54%	31%	45%	38%	18%	53%	39%
Weet niet	0%	0%	0%	0%	8%	9%	0%	5%
Totaal	100%	100%	100%	100%	100%	100%	100%	100%

Binnen de dagopvang zien we een min of meer vergelijkbaar beeld als hierboven gepresenteerd voor participatie in regionale en landelijke netwerken. Grotere locaties binnen de dagopvang doen namelijk relatief gezien wat vaker een beroep op extern advies dan kleine locaties. In de gesprekken met locatiemanagers zijn we ook nagegaan op welk type advies een beroep wordt gedaan. Hierbij bleek sprake te zijn van een grote diversiteit. Voorbeelden van partijen die daarbij werden genoemd waren: collega-organisaties, logopedist, kinderysio, communicatiebureau, psycholoog accountant, CJG als mede schriftelijke informatiebronnen zoals Kinderopvang Totaal.

Van de gastouders (N=16) bleek een kwart zich wel eens (extern) te laten adviseren, bijvoorbeeld door het gastouderbureau, het consultatiebureau of de site van Kinderopvang Totaal.

7. SAMENVATTENDE CONCLUSIES

7.1 Inleiding

In dit hoofdstuk presenteren we in samenvattende zin de belangrijkste conclusies die uit de uitkomsten in de voorgaande hoofdstukken getrokken kunnen worden. Hierbij maken we een onderscheid tussen de conclusies voor de wettelijke observatiecriteria (paragraaf 7.2) en de conclusies voor de bovenwettelijke observatiecriteria (paragraaf 7.3).

7.2 Samenvattende conclusies wettelijke observatiecriteria

Om een beeld te krijgen van de omstandigheden waaronder kinderopvang plaatsvindt in kleine kindercentra vergeleken met die in middelgrote en grote kindercentra en bij gastouders, hebben we eerst gekeken naar de (niet-)naleving van de wettelijke eisen die aan de kinderopvang worden gesteld. De analyse van deze wettelijke observatiecriteria maakt duidelijk dat er bepaalde inspectie-items zijn waarop de verschillen tussen de onderscheiden groepen locaties beperkt zijn, terwijl op andere inspectie-items een bepaald type locatie beduidend beter of slechter scoort dan andere groepen (zie bijvoorbeeld de BKR en werken met stamgroepen). Ondanks de verschillen per item en per domein kan wel een aantal belangrijke 'rode draden' uit de analyses worden gedestilleerd.

Zo wordt bij de dagopvang duidelijk dat de kleine locaties over de gehele lijn gemiddeld iets minder overtredingen begaan dan middelgrote en grote locaties. De kleine locaties presteren vooral beter op de prioritaire items binnen het domein 'personeel' en in het bijzonder binnen het domein 'groeps-grootte en BKR'. De enige prioritaire items waarop de kleine locaties binnen de dagopvang niet beter presteren, behoren tot het domein 'accommodatie en inrichting' en hebben betrekking op de passende inrichting van de binnen- en buitenruimte.

Bij de BSO ligt het beeld iets anders. Wanneer voor deze opvangvorm de kleine locaties worden vergeleken met de middelgrote en grote locaties komt naar voren dat bij de kleine locaties gemiddeld wel meer overtredingen worden vastgesteld dan bij de andere locaties. De kleine locaties hebben blijkbaar wat meer moeite om aan alle kwaliteitseisen te voldoen. De belangrijkste uitzondering doet zich voor binnen het domein 'groeps-grootte en BKR'. Binnen dat domein laten de grotere BSO-locaties (beduidend) meer overtredingen zien dan kleine BSO-locaties.

Er is tevens een analyse uitgevoerd van de inspectiegegevens van gastouders. De rode draad die daaruit naar voren komt is dat bij gastouders relatief gezien duidelijk minder overtredingen worden geconstateerd dan (kleine locaties) in de dagopvang en BSO. Daarbij is het zo dat de in dit hoofdstuk meegenomen inspectie-items voor de gastouders 'op papier' min of meer gelijk van aard zijn als die in de dagopvang en de BSO. De achterliggende vraag is echter wel in hoeverre (het totaal van) de inspectie-items in de praktijk goed vergelijkbaar zijn (is) met die in de dagopvang en de BSO.

7.3 Samenvattende conclusies bovenwettelijke observatiecriteria

In aanvulling op de analyse van verschillen in de naleving van wettelijke observatiecriteria, hebben we in dit onderzoek ook gekeken naar eventuele verschillen naar grootteklasse op een aantal bovenwettelijke observatiecriteria.

Kenmerken kindercentra

We stellen vast dat de kleine kindercentra in ons onderzoek zich op een aantal basiskenmerken duidelijk onderscheiden van grotere locaties. Dit onderscheid wordt vooral verklaard door het feit dat vrijwel de gehele organisatie van een kleine locatie is opgehangen aan één persoon (de houder). Dit heeft invloed op onder andere de rechtsvorm van de locatie (eenmanszaak in plaats van bijvoorbeeld een BV), de rol van de houder binnen het centrum (actief werkzaam op de groep in plaats van alleen een aansturende functie), de accommodatie waar de opvang plaatsvindt (bij de houder thuis in plaats van in een apart kindercentrum), het aantal dagen dat de locatie opvang verzorgt (vaak 3 of 4 in plaats van 5) en de wijze waarop de opvang tijdens vakanties is geregeld (alleen dicht wanneer houder zelf op vakantie is in plaats van al of niet sluiting gedurende schoolvakanties). De kleine kindercentra vertonen op deze punten meer overeenkomsten met gastouders. Daar is de opvang ook sterk gebonden aan één persoon en is de opvangsituatie op veel punten vergelijkbaar.

De verschillen in kenmerken tussen kleine en (middel)grote locaties zijn in de buitenschoolse opvang vaak minder sterk dan in de dagopvang. Een verklaring hiervoor kan zijn dat de houder van een kleine BSO vaak op wat grotere afstand staat dan een houder van een klein kinderdagverblijf. De houder staat minder vaak zelf op de groep, heeft vaker personeel in dienst en vangt de kinderen vaak niet thuis op (maar bijvoorbeeld op een school).

De keuze voor kleinschaligheid is door de kleine kindercentra over het algemeen heel bewust gemaakt, vooral vanuit de gedachte dat ze in een kleine setting de kinderen meer gerichte en individuele aandacht kunnen geven. Hoewel een deel van de houders van kleine kindercentra voorheen gastouder is geweest of het gastouderschap heeft overwogen, hebben zij bewust de stap naar de oprichting van een klein kindercentrum gezet. Ze zijn van mening dat ze met een kindercentrum meer zelfstandigheid hebben (en dus niet afhankelijk zijn van een gastouderbureau) en meer professionaliteit kunnen bieden richting ouders.

Personeel

De bewust gekozen kleinschaligheid maakt ook dat de kleine kindercentra duidelijk verschillen van de grotere centra wat betreft de mate waarin zij personeel in dienst hebben. Van de kleine kinderdagverblijven werkt 80% zonder personeel, bij de BSO ligt dit percentage op 23%. De grotere kindercentra hebben nagenoeg allemaal personeel in dienst. Hoewel de opvang in kleine kindercentra dus veelal is 'opgehangen' aan één persoon, hebben ze vrijwel allemaal maatregelen getroffen om de opvang door te laten gaan in geval van ziekte van de houder of bij een calamiteit. Zij beschikken over invalpools, eigen partners en vrijwilligers in de directe omgeving als een vorm van achterwacht. Grotere organisaties zoeken in dat soort situaties eerst mogelijkheden

binnen het eigen team alvorens een beroep te doen op (externe) pools van invalkrachten.

Bij de wettelijke observatiecriteria zagen we al dat kleine kindercentra over het algemeen duidelijk beter 'presteren' op het domein 'personeel' dan de grotere centra. Vanuit ons onderzoek naar de bovenwettelijke criteria zijn – met de nodige voorzichtigheid – aanwijzingen verkregen dat er bij kleinere kindercentra sprake is van meer stabiliteit op de groep dan de grotere kindercentra. Bij kleine kindercentra (met of zonder personeel) wordt vaker op een vaste groep gewerkt dan bij grotere kindercentra. Bovendien zien we vooral bij de grote kindercentra relatief veel mutaties in het personeelsbestand, door verloop onder het personeel en reductie van het aantal medewerkers.

Om risico's van ongewenst gedrag van medewerkers te minimaliseren, zijn kindercentra in de dagopvang sinds kort verplicht om het vierogenprincipe toe te passen. Uit het onderzoek blijkt dat een ruime meerderheid van elk van de grootteklassen inmiddels maatregelen getroffen heeft om hieraan te voldoen. Kleine locaties blijken echter iets meer moeite te hebben dan de grotere locaties om dit principe in de praktijk te implementeren. Kleine locaties in de dagopvang passen hierbij vooral organisatorische maatregelen toe (waarbij vooral stagiairs de rol krijgen van de tweede persoon) terwijl de grote locaties veelal een combinatie van organisatorische en technische maatregelen toepassen.

Wat betreft het vierogenprincipe is het overigens opvallend dat veel (vooral ook kleine) BSO-locaties maatregelen hebben getroffen om aan dit principe tegemoet te komen, hoewel dit principe voor hen niet als verplichting geldt. Veel locatiemanagers in de BSO hechten belang aan een goede zichtbaarheid van het handelen van hun medewerkers en gaan er vanuit dat het vierogenprincipe op den duur ook voor hen zal gelden. De verwachting van BSO-locatiemanagers is dat het voor (kleine) BSO-locaties eenvoudiger is om aan het principe tegemoet te komen dan voor kinderdagverblijven, vooral door de vestiging in/bij scholen (waardoor er vaak meer mensen rondlopen) en de werktijden (minder sprake van kleinere personele bezetting aan begin of einde van de dag).

Het elkaar aanspreken van medewerkers op hun gedrag op de groep lijkt in kleinere locaties (zowel binnen de dagopvang als de BSO) meer vanzelfsprekend te verlopen dan bij grotere locaties. Alle kleine locaties (met personeel) geven aan over een aanspreekcultuur te beschikken, terwijl bij de grotere locaties dit niet altijd het geval is. Kleinere locaties maken hierover minder vaak werkafspraken dan grotere locaties.

Pedagogisch beleid

Een opvallende waarneming rondom het pedagogische beleid van de onderzochte locaties is dat respondenten van kleine en middelgrote locaties – vanwege hun directe betrokkenheid bij het opstellen van dit beleid – doorgaans beter in staat blijken om de kern van dit beleid en de vertaling daarvan in de praktijk voor het voetlicht te brengen dan locatiemanagers van grote locaties.

Het centraal stellen van het individuele kind wordt door locaties in elk van de grootteklassen – zowel in de dagopvang als de BSO (met uitzondering van de allergrootste BSO-locaties) – als belangrijkste kenmerk van hun pedagogische visie benoemd.

Kindercentra laten het tempo waarin elk kind zich ontwikkelt en de specifieke wensen en behoeften van het kind naar eigen zeggen leidend zijn voor hun houding en handelen richting de kinderen. Wat de andere uitgangspunten en kenmerken van het pedagogisch beleid betreft, zien we veel meer variatie naar grootteklasse. Zo kwamen bij bepaalde opvangvormen en grootteklassen specifieke accenten sterker naar voren, zoals het 'leren door doen' (in kleine en middelgrote dagverblijven), het bieden van geborgenheid/een tweede thuis (middelgrote dagverblijven en kleine BSO's) en het stimuleren van zelfstandigheid (grote dagverblijven).

De kindercentra blijken verschillende bronnen te gebruiken bij het vormgeven en uitvoeren van hun pedagogische beleid. Vier bronnen blijken daarbij de boventoon te voeren, namelijk literatuur, eigen praktijkervaringen, input van een (eigen) pedagoog en uitwisseling van kennis en ervaringen met collega-organisaties. Kleine kindercentra in de dagopvang blijken – naar verhouding vaker dan de locaties in de andere grootteklassen – vooral gebruik te maken van ervaringen die ze eerder hebben opgedaan tijdens hun werk in de kinderopvang of het onderwijs. Bovendien volgen de houders van kleine locaties in de dagopvang vaker scholing op het gebied van pedagogisch beleid. Eigen medewerkers en ouders blijken alleen bij de (middelgrote) locaties een inspiratiebron voor het pedagogisch beleid te zijn. Voor de BSO-locaties geldt dat locaties in elk van de grootteklassen het meest gebruik maken van literatuur en pedagogen (binnen de organisatie). Bij gastouders is het gebruik van bronnen voor het pedagogische beleid beperkt tot eigen ervaringen (vooral met het opvoeden van kinderen en soms met het werken in de kinderopvang) en literatuur.

We hebben in het onderzoek de bekendheid en het gebruik van drie instrumenten getoetst, die kindercentra kunnen ondersteunen bij het vormgeven en uitvoeren van het pedagogisch beleid. Bij de bekendheid van Pedagogische kaders zien we voor de dagopvang geen verschillen naar grootteklasse. Dit in tegenstelling tot de BSO, waarvan blijkt dat de kleine locaties minder bekend zijn met de kaders dan de grotere locaties. Dit laatste patroon – meer bekendheid naarmate de locatie groter van omvang is – zien we ook terug bij de NCKO-kwaliteitsmonitor en de Video Interactie Begeleiding (VIB). Daar waar de Pedagogische kaders bekend zijn, zien we geen hele grote verschillen in de mate van gebruik (met uitzondering van de grote BSO-locaties die relatief vaak gebruik maken van de kaders). Wat de NCKO-kwaliteitsmonitor betreft troffen we geen gebruikers aan onder de kleine dagopvanglocaties, in de andere grootteklassen was het gebruik beperkt tot enkele locaties. Bij de BSO troffen we in alle grootteklassen (een beperkt aantal) gebruikers aan. VIB blijkt vooral door de grotere locaties te worden gebruikt. Dat de kwaliteitsmonitor en VIB minder door kleine locaties worden gebruikt heeft vooral te maken met het feit dat deze instrumenten minder goed passen bij locaties zonder personeel. Voor de gastouders geldt dat de Pedagogische kaders en VIB nauwelijks bekend zijn en dus ook weinig gebruikt worden.

Een groot deel van de bezochte kindercentra besteedt aandacht aan pedagogisch beleid bij de werving en het inwerken van hun medewerkers. Bij de werving besteden grotere locaties hier relatief vaker aandacht aan dan de kleine en middelgrote locaties. Wat het inwerken betreft troffen we geen onderscheid naar grootteklasse aan. Dit geldt ook voor het ondersteunen van medewerkers bij het in de praktijk brengen van het pedagogisch

beleid. Nagenoeg alle locaties besteden hier aandacht aan. Wel zien we een patroon in de manier waarop de locaties er invulling aan geven. Terwijl (middel)grote locaties meer formele, georganiseerde activiteiten ontplooiën voor het inwerken en ondersteunen van hun medewerkers (gebruik van inwerkprotocollen, cursussen, trainingen, observaties), kiezen kleine kindercentra meer voor 'training on the job' of 'learning by doing'. De schaalgrootte maakt dat kleine locaties minder mogelijkheden en middelen hebben om activiteiten als cursussen te ontplooiën. Bovendien is het in de optiek van de locatiemanagers van kleine locaties ook niet nodig om meer formele vormen van ondersteuning 'op te tuigen', omdat er veelvuldig één op één contact tussen houder en medewerker bestaat waarin aandacht voor pedagogisch beleid kan worden besteed.

Ook besteden vrijwel alle kindercentra naar eigen zeggen bewust aandacht aan het uitdragen van het pedagogisch beleid naar de ouders. De meest gebruikte communicatiekanalen die daarbij door zowel kleine als grotere locaties worden gebruikt zijn nieuwsbrieven en ouderavonden. Op dit punt onderscheiden kleine kindercentra zich wel van de gastouders. Gastouders dragen relatief minder vaak hun pedagogisch beleid uit naar de vraagouders en gebruiken daarvoor dan vooral de momenten van intake en het halen en brengen van de kinderen.

Ouderbetrokkenheid

Het aandeel geraadpleegde kindercentra dat naar eigen zeggen over een oudercommissie beschikt is – in vergelijking tot door GGD-en geconstateerde overtredingen op dit punt – opvallend hoog. De inspraak van ouders is dus vaak wel geregeld, hoewel dit niet altijd volgens de wettelijke regels is gebeurd (bijvoorbeeld overkoepelende oudercommissies voor meerdere locaties). Er doen zich op dit punt geen grote verschillen naar grootteklasse voor bij beide opvangvormen. Bij kleinere locaties (en dan vooral in de BSO) – waar daadwerkelijk ook een (wettelijk goedgekeurde) oudercommissie is – blijkt het tot stand komen van de oudercommissie wat makkelijker te verlopen dan bij grotere locaties. Dit heeft te maken met het feit dat bij kleine locaties sprake is van een meer actieve en informele betrokkenheid van ouders dan bij de grotere locaties.

Alle kindercentra communiceren met ouders over (de ontwikkeling van) hun kind. In de kleine kindercentra gebeurt dit – veel sterker dan in grotere centra – vaak 'in de wandelgang' tijdens het halen en brengen van het kind of via een schriftje (vooral dagopvang). Grotere centra kiezen weer vaker voor meer formele vormen van communicatie, zoals observatieverslagen en 10-minuten gesprekken.

Samenwerking met externe partijen

Wat betreft de interactie met andere partijen – samenwerking met andere partijen in de omgeving en de participatie in netwerken – zien we het patroon dat dit toeneemt met de omvang van de locatie. In de BSO wordt vooral samengewerkt met scholen en met partijen die activiteiten organiseren, zoals sportclubs en culturele instellingen. Het type organisatie waarmee wordt samengewerkt, verschilt niet veel tussen kleine en (middel)grote locaties. In de dagopvang zijn de verschillen groter. De kleine dagverblijven werken vooral samen met andere kinderopvanglocaties. Grotere centra werken meer samen met scholen, zorginstellingen (samen activiteiten organiseren) en consultatiebureaus (advies opvoeding). Grote locaties blijken meer (personele) mogelijkheden te

hebben om tijd vrij te maken om te participeren in nationale of regionale netwerken. Bij het inwinnen van extern advies is het patroon meer diffuus. Extern advies wordt relatief vaker ingewonnen door grote locaties in de dagopvang en middelgrote BSO-locaties.

Uitgeleide

Uit de analyses van de bovenwettelijke observatiecriteria blijkt dat er wel degelijk verschillen bestaan tussen kleine kindercentra en grotere kindercentra. Deze verschillen lijken zich in de dagopvang sterker voor te doen dan in de BSO. De kleinschaligheid van de voorziening, de centrale rol (ook op de groep) van de houder en de beperkte mate waarin personeel wordt ingezet maakt dat kleine kindercentra aspecten van de kinderopvang vaak net wat anders invullen dan grotere locaties.

Van een 'per definitie' grotere kwetsbaarheid bij kleine locaties is echter geen sprake. Uit de wettelijke observatiecriteria blijkt namelijk dat kleine kindercentra (zeker in de dagopvang) op veel inspectiecriteria niet meer overtredingen maken dan grotere kindercentra. Op sommige punten doen kleine kindercentra het zelfs beter.

BIJLAGE I PRIORITAIRE INSPECTIE-ITEMS

Prioritaire items Dagopvang

Voorwaarde	Omschrijving
2.1 vw 1	Werkende in bezit VOG
2.2 vw 1	Passende beroepskwalificatie
2.4 vw 1	Gebruik voorgeschreven voertaal
3.1.2 vw 5	Beroepskrachten handelen volgens plan van aanpak veiligheid
3.2.2 vw 5	Beroepskrachten handelen volgens plan van aanpak gezondheid
3.3.2 vw 1	Beroepskrachten kennen inhoud protocol kindermishandeling
4.1 vw 3	Binnenspeelplaats ingericht voor aantal kinderen
4.1 vw 4	Binnenspeelplaats passend ingericht voor leeftijd/ped. beleid
4.2 vw 1	Er is afzonderlijke slaapruijnte voor kinderen jonger dan 1,5 jaar
4.3 vw 4	Buitenruimte passend ingericht voor leeftijd/ped. beleid
5.1 vw 1	Opvang in stamgroepen
5.1 vw 2	Omvang van de stamgroep
5.3 vw 1	Verhouding/BKR
5.4 vw 4	Bij afwijking minstens helft BKR
6.1.2 vw 1	Beroepskrachten kennen ped. beleidsplan
6.1.2 vw 2	Beroepskrachten handelen volgens het ped. beleidsplan
6.2 ind 1	Communicatie met de kinderen
6.2 ind 2	Respectvolle houding
6.2 ind 3	Ontspannen sfeer
6.2 ind 4	Kinderen uitgenodigd tot participatie
6.2 ind 5	Vaste beroepskrachten en bekende leeftijdsgenootjes
6.2 ind 6	Informatieoverdracht tussen ouders en beroepskracht
6.3 ind 1	Ondersteunen/stimuleren individuele kinderen
6.3 ind 2	Goede interactie
6.3 ind 3	Eigen ervaringen opdoen
6.3 ind 4	Leermomenten
6.4 ind 1	Ondersteuning bij interactie
6.4 ind 2	Ondersteuning bij conflicten
6.4 ind 3	Kinderen deel van groepsgebeuren
6.5 ind 1	Afspraken, regels aanwezig
6.5 ind 2	Afspraken, regels duidelijk
6.5 ind 3	Afspraken, regels uitgelegd
6.5 ind 4	Beroepskrachten geven goede voorbeeld

Prioritaire items BSO

Voorwaarde	Omschrijving
2.1 vw 1	Werkende in bezit VOG
2.2 vw 1	Passende beroepskwalificatie
2.4 vw 1	Gebruik voorgeschreven voertaal
3.1.2 vw 5	Beroepskrachten handelen volgens plan van aanpak veiligheid
3.2.2 vw 5	Beroepskrachten handelen volgens plan van aanpak gezondheid
3.3.2 vw 1	Beroepskrachten kennen inhoud protocol kindermishandeling
4.1 vw 2	Binnenspeelplaats ingericht voor aantal kinderen
4.1 vw 3	Binnenspeelplaats passend ingericht voor leeftijd/ped. beleid
5.1 vw 1	Opvang in basisgroep
5.1 vw 2	Omvang van de basisgroep
5.2 vw 1	Verhouding/BKR
5.3 vw 4	Bij afwijking minstens helft BKR
6.1.2 vw 1	Beroepskrachten kennen pedagogisch beleidsplan
6.1.2 vw 2	Beroepskrachten handelen volgens het pedagogisch beleidsplan
6.2 ind 1	Communicatie met de kinderen
6.2 ind 2	Respectvolle houding
6.2 ind 3	Ontspannen sfeer
6.2 ind 4	Kinderen uitgenodigd tot participatie
6.2 ind 5	Vaste beroepskrachten en bekende leeftijdsgenootjes
6.2 ind 6	Informatieoverdracht tussen ouders en beroepskracht
6.3 ind 1	Ondersteunen/stimuleren individuele kinderen
6.3 ind 2	Goede interactie
6.3 ind 3	Eigen ervaringen opdoen
6.3 ind 4	Leermomenten
6.4 ind 1	Ondersteuning bij interactie
6.4 ind 2	Ondersteuning bij conflicten
6.4 ind 3	Kinderen deel van groepsgebeuren
6.5 ind 1	Afspraken, regels aanwezig
6.5 ind 2	Afspraken, regels duidelijk
6.5 ind 3	Afspraken, regels uitgelegd
6.5 ind 4	Beroepskrachten geven goede voorbeeld

Items Gastouders

Voorwaarde	Omschrijving
2.1 vw 1	Gastouder in bezit van VOG
2.5 vw 1a	De voorgeschreven voertaal wordt gebruikt
3.1 vw 2	Voldoende binnenspeelruimte
3.1 vw 3	Voldoende buitenspeelruimte
3.2 vw 1	Er is afzonderlijke slaapruijnte voor kinderen < 1,5 jaar
4.1 vw 1	Gastouder kent inhoud pedagogisch beleidsplan
4.1 vw 2	Gastouder handelt conform pedagogisch beleidsplan
4.2 vw 1	Sociaal emotionele veiligheid
4.2 vw 2	Persoonlijke competenties
4.2 vw 3	Sociale competenties
4.2 vw 4	Normen en waarden
6.1.2 vw 3	Gastouder op de hoogte van risico's en handelt conform plan
6.2.2 vw 3	Gastouder op de hoogte van risico's en handelt conform plan
6.3.1 vw 1	Gastouder kent de inhoud van protocol kindermishandeling

BIJLAGE II INDICATORENSET BOVENWETTELIJKE CRITERIA

De niet-wettelijke criteria hebben we geordend langs een negental thema's (hieronder aangegeven met Romeinse cijfers). Per criteria is vervolgens weergegeven op welke wijze de informatie verzameld is tijdens de bezoeken. Wat dit laatste betreft maken we onderscheid in vragen aan de houder/locatiemanager, vragen aan één of meerdere pedagogische medewerkers, het waarnemen in de praktijk tijdens het bezoek en eventueel opzoeken in documenten.

I. Algemeen

Criteria/vragen	Vragen aan locatiemanager ¹⁵	Vragen aan pedagogisch medewerkers	Aanvullende waarneming/toetsen in praktijk	Toetsen in bronnen
Oprichtingsjaar/locatie bestaat sinds <jaartal>	X			
Maakt locatie deel uit van grotere organisatie/aangesloten bij franchise organisatie?	X			
Aantal groepen?	X			
Richt locatie zich op bepaalde doelgroep (religie, levensbeschouwing, mensen met onregelmatig werk, etc.)?	X			
Positie/rol houder: <ul style="list-style-type: none"> - ondernemer (alleen) uit naam - ondernemer met actieve rol in organisatie - ondernemer werkzaam op de groep - anders, namelijk 	X			

¹⁵ In principe zullen locatiemanagers worden benaderd. In sommige gevallen – naar verwachting vooral kleine kindercentra – zal die functie samenvallen met die van houder.

Rechtsvorm organisatie: - BV - Stichting - Vereniging - Eenmanszaak - Anders, namelijk	X			Website
Wie hebben zitting in het bestuur van uw locatie? Kunt u per persoon aangeven of er sprake is van een familierelatie of zakelijke relatie met de houder? 1. Persoon 1: 2. Persoon 2: 3. Etc. 4. Er is geen bestuur	X			
Wie hebben zitting in de Raad van Toezicht van uw locatie? Kunt u per persoon aangeven of er sprake is van een familierelatie of zakelijke relatie met de houder? 1 Persoon 1: 2 Persoon 2: 3 Etc. 4. Er is geen Raad van Toezicht	X			

II. Kenmerken van het aanbod van opvang

Indicatoren/vragen	Vragen aan locatiemanager	Vragen aan pedagogisch medewerkers	Aanvullende waarneming/toetsen in praktijk	Toetsen in bronnen
Biedt u opvang voor hele en/of halve dagen: - standaard hele dagen - standaard hele en halve dagopvang - anders, namelijk	X			Eventueel website
Hanteert u in principe vaste haal- en brengtijden? Ja/nee	X			Eventueel website

Hoe heeft u opvang tijdens vakanties geregeld: - alle vakantieweken standaard in pakket - vaste vakantiesluiting - flexibele inkoop vakantieweken - anders, namelijk	X			Eventueel website
Hanteert u een minimum aantal af te nemen uren? Zo ja, wat is dit minimum?	X			Eventueel website
Biedt uw locatie VVE? Zo ja, volgens welk programma wordt gewerkt?	X			
Biedt uw locatie een specifiek activiteiten aanbod (3+ activiteiten, muziek-, sport-, dans- of creatieve lessen etc.)	X			

III. Achtergrond en motivaties (in ieder geval vragen aan kleine kindercentra!)

Indicatoren/vragen	Vragen aan locatiemanager	Vragen aan pedagogisch medewerkers	Aanvullende waarneming/toetsen in praktijk	Toetsen in bronnen
Was het voor u een bewuste keuze om een klein kindercentrum te openen? Graag toelichten.	X			
Was het voor u een bewuste keuze om in een klein kindercentrum te gaan werken? Graag toelichten.		X		
Wat zijn in uw ogen de voor- en nadelen van een klein kindercentrum ten opzichte van: - grotere kindercentra - gastouders	X			
Hebt u overwogen om gastouder te worden? Indien ja, waarom geen gastouder geworden?	X			

Hebt u voorheen (voor start kindercentrum) al gewerkt in kinderopvang? In welke functie (gastouder, ped. medewerker, anders)?	X			
Hebt u voorheen al ervaring opgedaan als ondernemer?	X			

IV. Accommodatie/inrichting

Indicatoren/vragen	Vragen aan locatiemanager	Vragen aan pedagogisch medewerkers	Aanvullende waarneming/toetsen in praktijk	Toetsen in documenten
Omgeving waarin kindercentrum is gevestigd: - in stad/op platteland - in oude/nieuwe wijk in de stad - in winkelcentrum o.i.d.			X	
Hoe is het kindercentrum gehuisvest? - in de woning van de houder - in een accommodatie bij woning van houder - in/bij een school - in een apart kindercentrum - anders, namelijk			X	

V. Inzet personeel

Indicatoren/vragen	Vragen aan locatiemanager	Vragen aan pedagogisch medewerkers	Aanvullende waarneming/toetsen in praktijk	Toetsen in documenten
Hoeveel medewerkers telt de locatie/dit kindercentrum?	X			
Zijn er andere medewerkers dan pedagogische medewerkers actief op de locatie? Zo ja, hoeveel en welk type medewerkers?	X			
Is uw locatie een erkend leerbedrijf (Calibris)?	X			Calibris

Maakt kindercentrum gebruik van stagiairs? Zo ja, hoeveel en wat is hiervan achtergrond?	X			
Hoe is bij uitval van pedagogische medewerkers (bijv. door ziekte) de achtervang/vervanging geregeld? Doen zich hierbij knelpunten voor?	X	X		
Werken medewerkers altijd standaard op bepaalde groep of wisselen medewerkers (vaak) van groep?	X	X		
Hoe is verloop van personeel + ontwikkeling hierin?	X			
Loyaliteit aan organisatie: hoe lang werken de medewerkers gemiddeld bij de organisatie?	X			
Zijn er werkafspraken wat betreft het aanspreken van collega's op elkaars gedrag op de groep? Zo ja, welke?	X	X		
Wordt aanspreekcultuur ook bevorderd door organisatie en – zo ja – op welke wijze dan? (cursussen, trainingen, voorlichting, in beoordelingsgesprekken)	X	X		

VI. Vierogenprincipe¹⁶

Indicatoren/vragen	Vragen aan locatiemanager	Vragen aan pedagogisch medewerkers	Aanvullende waarneming/toetsen in praktijk	Toetsen in documenten
Hoe wordt vorm gegeven aan het vierogenprincipe? <ul style="list-style-type: none"> - organisatorische maatregelen (wijze inzet personeel, inzet groepshulpen stagiairs etc.) - technische maatregelen (camera's, groepsruimten op elkaar aangesloten, ramen/spiegels, babyfoon, etc.) - anders, namelijk: 	X	X		

¹⁶ Het vierogenprincipe geldt alleen als wettelijke verplichting voor de organisaties in de dagopvang. Aan BSO-locaties kan wel gevraagd worden of ze – vanuit vrijwilligheid – toch vormgeven aan het vierogenprincipe.

Indien er al vorm wordt gegeven aan het principe: hoe verloopt het werken volgens het vierogenprincipe?	X	X		
Worden knelpunten ervaren met uitvoeren van vierogenprincipe? Welke oplossingen bedacht?	X	X		

VII. Pedagogisch beleid

Indicatoren/vragen	Vragen aan locatiemanager	Vragen aan pedagogisch medewerkers	Aanvullende waarneming/toetsen in praktijk	Toetsen in documenten
Belangrijkste kenmerken en uitgangspunten van pedagogische visie? Wat is volgens u het meest in het oog springende aspect van de pedagogische visie?	X			Pedagogisch beleidsplan/website
Hoe zijn kenmerken en uitgangspunten van de pedagogische visie vertaald naar de praktijk? Op welke manier wordt deze pedagogische visie zichtbaar in de praktijk?	X	X	X	
Van welke bronnen maakt u gebruik voor opstellen, uitvoeren en verbeteren van pedagogisch beleid: <ul style="list-style-type: none"> - houder is zelf pedagoog - 'eigen' pedagoog in dienst - inhuren van externe pedagogische kennis (bijv. via franchise organisatie) - literatuur - collega-organisaties - etc. 	X			
Bekendheid en gebruik van Pedagogische kaders (zoals verspreid vanuit Bureau Kwaliteit Kinderopvang)?	X	X		
Bekendheid en gebruik Kwaliteitsmonitor van het NCKO?	X	X		
Bekendheid en gebruik Video Interactie Begeleiding (VIB)?	X	X		

Stelt de pedagogische visie bepaalde aanvullende eisen aan de pm-ers (dus anders dan standaard opleidingseisen)? Zo ja, welke?	X	X		
Wordt in de werving van nieuwe pm-ers specifiek aandacht besteed aan de pedagogische visie van de organisatie (bijv. in vacature-eisen, bij selectie, etc.)	X			
In hoeverre en hoe wordt bij het inwerken van nieuwe pm-ers aandacht besteed aan de pedagogische visie van de organisatie?	X	X		
Op welke manier worden pm-ers ondersteund bij het in de praktijk brengen van het pedagogisch beleid? - training - intervisie - observaties	X	X		Scholingsbeleid op papier?
Hoe en met welke intensiteit wordt in de communicatie naar ouders aandacht besteed aan de pedagogische visie? - schriftelijk - op ouderavonden - op andere manier	X	X		Website/ nieuwsbrieven o.i.d.?

VIII. Ouderbetrokkenheid

Indicatoren/vragen	Vragen aan locatiemanager	Vragen aan pedagogisch medewerkers	Aanvullende waarneming/ toetsen in praktijk	Toetsen in documenten
Wat zijn – voor zover u kent – de overwegingen van de ouders om te kiezen voor dit kindercentrum/kiezen ouders bewust voor dit kindercentrum? Waarom?	X	X		

Hoe is het instellen van een de oudercommissie verlopen? - gemakkelijk - veel moeite gekost - is niet gelukt	X			
Zijn ouders actief betrokken bij kindercentrum? Waar blijkt dit uit?	X	X		
Op welke wijze krijgt ouderbetrokkenheid vooral vorm: langs formele en/of informele wegen?	X	X		
Op welke wijze(n) worden ouders betrokken bij (het beleid van) het kindercentrum? - ouderavonden - inspraakavonden - individuele gesprekken met ouders - klanttevredenheidsonderzoek - anders, namelijk:	X			
Hoe verlopen de contacten met de ouders (bijvoorbeeld bij haal- en brengmomenten)?		X		

IX. Samenwerking

Indicatoren/vragen	Vragen aan locatiemanager	Vragen aan pedagogisch medewerkers	Aanvullende waarneming/toetsen in praktijk	Toetsen in documenten
Mate van samenwerking met andere organisaties, zoals: - andere kindercentra - scholen - sportclubs/culturele instellingen - zorginstellingen - andere partijen, namelijk:	X			

Indien sprake van samenwerking: wat is doel ervan, hoe krijgt dit vorm, hoe verloopt samenwerking en welke meerwaarde wordt ervaren?	X			
Bent u aangesloten bij landelijke en/of regionale netwerken? Zo ja, welk(e) netwerk(en) en waarvoor?	X			
Laat u zich wel eens extern adviseren en – zo ja – in welke situaties, waarover en waarom?	X			